

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tomaž Repnik

**ODNOS CIVILNE DRUŽBE DO SLOVENSKE VOJSKE V OBDOBJU
1991–2006**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tomaž Repnik

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

**ODNOS CIVILNE DRUŽBE DO SLOVENSKE VOJSKE V OBDOBJU
1991–2006**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ODNOS CIVILNE DRUŽBE DO SLOVENSKE VOJSKE V OBDOBJU 1991–2006

Odnos civilne družbe do Slovenske vojske je sestavni del širšega koncepta, imenovanega civilno-vojaška razmerja. Slednja so se s spremembo političnega režima ter osamosvojitvijo Slovenije spremenila tudi na našem prostoru. To je v praksi pomenilo vzpostavitev lastnega sistema nacionalne varnosti ter ustrezne zakonodaje in doktrinarnih dokumentov. Za odnos civilne družbe do Slovenske vojske v obdobju 1991–2006 so bile značilne reakcije javnosti, ki so se pojavile zlasti v primeru javnega predočenja dogodkov ter sprememb v Slovenski vojski. Odziv javnosti je bil tako pozitiven kot negativen, kar se je odražalo v dvigu in spustu zaupanja v vojsko. Za razliko od sprememb zaupanja so temeljne naloge Slovenske vojske vseskozi ostajale iste. Odzivi na predlog vojaške parade ob 15-letnici samostojnosti Slovenije lahko služijo kot praktičen prikaz trenutnega odnosa slovenske javnosti do Slovenske vojske. Predlog parade zlasti zaradi negativnega odziva dela javnosti ter nesoglasja v političnih vrstah ni bil sprejet.

Ključne besede: civilna družba, Slovenska vojska, zaupanje v vojsko, naloge vojske, vojaška parada

ATTITUDE OF CIVIL SOCIETY TOWARDS SLOVENIAN ARMED FORCES 1991–2006

Attitude of civil society towards Slovenian armed forces is an integral part of a broader concept called civil-military relations. These relations have changed in Slovenia with the change of the political system and proclamation of Slovenia's independence. This was a time for establishing its own system of national security, appropriate legislation and doctrine documents. The attitude of civil society towards Slovenian armed forces in the period from 1991 to 2006 was marked with public reactions, occurring especially in cases of public presentation of events and changes in Slovenian armed forces. The reaction of the public was both positive and negative, reflecting on the rise and fall in public support. But the fundamental duties of Slovene armed forces remained always the same. Responses to the proposition of a military parade to honour the 15th anniversary of Slovenia's independence can serve as a practical demonstration of the current attitude of Slovenian civil society towards Slovenian armed forces. The proposition for the military parade was never accepted due to public responses and also disharmony between the political parties.

Key words: civil society, Slovenian armed forces, trust in the armed forces, armed forces' tasks, military parade

KAZALO VSEBINE

SEZNAM KRATIC	6
1. UVOD	7
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 PREDMET IN CILJ	8
2.2 HIPOTEZE.....	9
2.3 PRISTOPI IN UPORABLJENE METODE	9
2.4 STRUKTURA NALOGE.....	10
3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	11
3.1 SLOVENSKA VOJSKA	11
3.2 CIVILNA DRUŽBA	12
3.3 CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA	12
3.4 LEGITIMNOST VOJSKE	15
3.5 PODREJENOST VOJSKE POLITIKI	17
3.6 NADZOR NAD VOJSKO.....	18
4. CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA V SLOVENIJI	19
4.1. DEMOKRATIČNA TRANSFORMACIJA POLITIČNEGA SISTEMA KOT TEMELJ NASTANKA CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ V SLOVENIJI	19
4.2 NASTAJANJE SLOVENSKEGA OBRAMBNEGA SISTEMA	21
4.2.1 DILEMA NASTAJANJA SLOVENSKE VOJSKE.....	23
4.2.2 NASTANEK SLOVENSKE VOJSKE KOT EPILOG DILEME.....	24
4.3 VZPOSTAVITEV CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ V SLOVENIJI	25
5. ODNOS CIVILNE DRUŽBE DO SLOVENSKE VOJSKE	27
5.1 SPREMEMBE V VOJSKI TER ODRAZ LE-TEH V DRUŽBI	27
5.1.1 LETO 1991	27
5.1.2 LETA 1992–1994.....	28
5.1.3 LETA 1995–1999.....	29
5.1.4 LETA 2000–2002.....	30
5.1.5 LETA 2003–2006.....	31
5.2 JAVNO MNENJE IN ODNOS DO SLOVENSKE VOJSKE	33
5.2.1 ZAUPANJE V VOJSKO.....	34
5.2.2 NALOGE SLOVENSKE VOJSKE.....	37
5.3 MEDIJI IN ODNOS DO SLOVENSKE VOJSKE	42
5.3.1 POLITIZACIJA VOJSKE.....	42

5.3.2 REORGANIZACIJA SLOVENSKE VOJSKE.....	44
5.3.3 INTERNE TEŽAVE V SLOVENSKI VOJSKI.....	45
5.3.4 PODROČJE ZAKONODAJE IN STRATEŠKIH DOKUMENTOV.....	46
5.3.5 CIVILNE RAZSEŽNOSTI DOGODKOV V VOJSKI.....	47
6. PARADA OB 15-LETNICI SAMOSTOJNOSTI SLOVENIJE.....	50
6.1 KRONOLOŠKI PREGLED DOGODKOV.....	50
6.2 AKTERJI PRI ODLOČANJU O PARADI.....	55
6.2.1 POLITIČNI AKTERJI.....	55
6.2.1.1 PREDSEDNIK REPUBLIKE.....	55
6.2.1.2 OBRAMBNI MINISTER.....	56
6.2.1.3 PREDSEDNIK VLADE.....	57
6.2.1.4 PREDSEDNIK KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA PROSLAVE.....	58
6.2.1.5 KOALICIJA.....	59
6.2.1.6 OPOZICIJA.....	60
6.2.2 NAČELNIK GENERALŠTABA SLOVENSKE VOJSKE.....	61
6.2.3 ODZIV JAVNOSTI.....	62
6.2.3.1 PETICIJA PROTI PARADI.....	62
6.2.3.2 ZNANE JAVNE OSEBNOSTI O PARADI.....	64
6.2.4 ODZIV STROKOVNE JAVNOSTI NA PARADO.....	65
6.2.5 KOMENTARJI V MEDIJIH O PARADI.....	68
6.2.6 PISMA BRALCEV O PARADI.....	70
7. SKLEP Z VERIFIKACIJO HIPOTEZ.....	72
8. VIRI IN LITERATURA.....	76

KAZALO TABEL, SHEM IN GRAFIKONOV

Shema 3.1: Trikotnik civilno-vojaških razmerij	14
Shema 3.2: Odnos civilne družbe do vojske.....	14
Tabela 4.1: Referendum o slovenski vojski.....	24
Tabela 5.1: Zaupanje v SV 1991–1994.....	34
Tabela 5.2: Zaupanje v SV 1995–1999.....	35
Tabela 5.3: Zaupanje v SV 2000–2005	35
Grafikon 5.1: Zaupanje SV od leta 1991 naprej	36
Tabela 5.4: Naloge SV	38–39

SEZNAM KRATIC

CD – civilna družba

CVR – civilno-vojaška razmerja

DZ – Državni zbor

EU – Evropska unija

GŠSV – Generalštab Slovenske vojske

JLA – Jugoslovanska ljudska armada

NATO – Organizacija severnoatlantskega sporazuma (North Atlantic Treaty Organisation)

RS – Republika Slovenija

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

SJM – Slovensko javno mnenje

SV – Slovenska vojska

TO – Teritorialna obramba

1. UVOD

Da je človeštvo v svojem socialnem razvoju prehodilo že kar lep kos poti, namreč od preteklosti do danes, je neizpodbitno dejstvo. Da smo si ljudje različni med sabo ne samo po videzu temveč tudi po načinu razmišljanja, je ravno tako popolnoma jasno. Različnost mnenj, prepričanj in dejanj pa ima tudi različne posledice. Že iz pradavnine so znani primeri, ko je neko nasilno pleme napadlo zaselek drugega, nebojujočega se plemena, ter ga bodisi oropalo za vse dobrine, ki so jih pridelali, bodisi pokončalo. Različna dejanja, torej. Na tak način so se sčasoma tudi izoblikovale vrednote, h katerim je stremelo vedno več ljudi, kajti le z doseganjem le-teh je bila družbi zagotovljena eksistenca. Kadar je ogrožena eksistenca ljudi, ti v prvi vrsti izpostavijo eno vrednoto – varnost. Ljudi je združevala v primerih bodisi trajne bodisi trenutne nevarnosti. Vseskozi odprto vprašanje je bilo, kdo ali kaj so potencialne nevarnosti, ki nenazadnje pretijo na vsakem koraku, hkrati s tem pa tudi, na kak način si omenjeno vrednoto – varnost – zagotoviti. Možnosti je tudi tukaj nebroj: najlažje v teoriji in verjetno najtežje v praksi je izključiti možnost, da nevarnosti, proti katerim se je potrebno braniti, sploh obstajajo; v kolikor obstaja zavedanje nevarnosti, se sama po sebi pojavi zahteva po vzpostavitvi obrambe, istočasno pa zaživi kup novih neznank. Bo samoobramba potekala samostojno, morda ob pomoči koga drugega, ali pa bo varnost vendarle »od Boga poslana«? V večini primerov je bil odgovor jasen: potrebno se bo braniti, za zagotavljanje varnosti pa bo potrebno žrtvovati morebiti celo več, kot se zdi smiselno na prvi pomislek.

Vzporedno z zavedanjem o pomembnosti tega vprašanja je nastajalo tudi institucionalno zagotavljanje varnosti, kot ga poznamo danes – govora je torej o instituciji, imenovani vojska. Le-ta je prevzela nase breme nudenja obrambe ter zagotavljanja varnosti. Kot (skoraj) vedno doslej pa se tudi v tem primeru odpre kup vprašanj, pomislekov, odprtih možnosti – tokrat seveda o vojski. Jo sploh potrebujemo? Čemu pravzaprav služi? Se z njo sploh želi kdo ukvarjati? In nenazadnje: Kaj vojska sploh je? Spodnja dva citata sta le peščica izmed mnogih, ki opisujejo omenjeno zagato:

»Vojaška kasta ne izvira iz skupine patriotov, temveč banditov.«

Henry Louis Mencken (<http://en.thinkexist.com/quotations/military/3.html>)

»Če kateri, potem je bistveni element Ustave civilni nadzor nad vojsko.«

Harry S. Truman (<http://en.thinkexist.com/quotations/military/4.html>)

Ostra kritika, ki jo izraža prva misel, daje slutiti na negativen pogled vsaj na vojsko, če že ne na vse, kar je z njo povezano; druga misel na zelo enostaven način razkrije vse akterje, ki igrajo ključne vloge v vojaških zadevah: zraven vojske lahko skozi »Ustavo« razberemo politično oblast, skozi »civilni nadzor« pa tudi civilni del družbe, posplošeno rečeno navadne državljanke. Že sama beseda »nadzor« daje namig, da je bistvenega pomena nadzorovana vojska, torej takšna, ki ne bo prešla mej profesionalne avtonomnosti.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ

Zgornji misli razkrivata tudi okvir, katerega zaobjema pričujoče diplomsko delo (civilno-vojaška razmerja) ter vprašanja in dileme, katerih se v njem lotevam. Kaj je torej vojska danes? Je to res kasta banditov? Katere so njene naloge, katere pristojnosti? Kdo je tisti, ki drži v rokah škarje in platno krojenja vojaške uniforme?

Na relaciji med družbo in vojsko ostaja precej odprtih vprašanj, ki se izkažejo za ključna tako pri proučevanju družbenih vlog vseh akterjev kot pri predvidevanju, katerim zahtevam bodo vsi, ki so vključeni v sooblikovanje civilno-vojaških razmerij v Sloveniji, morali ugoditi v prihodnje. Stalna dinamika družbe ter spremembe le-te so ključni povod za nastanek tega diplomskega dela.

Temeljni cilj naloge je prikazati relacije, ki se znotraj civilno-vojaških razmerij pojavljajo v Sloveniji od njene osamosvojitve naprej, predvsem z vidika, s katerega civilna družba gleda in dojema vojsko. S tem v zvezi se bom zlasti lotil analize odnosa civilne družbe do vojske v zadnjih 15-ih letih, kot ga je bilo moč razbrati iz dnevnega časopisja kot ogledala dogajanj v slovenski družbi in iz opravljenih javnomnenjskih raziskav. Ker gre pri civilno-vojaškem odnosu med družbo in vojsko pričakovati tudi vpliv oblastne sfere, je pri določenih vprašanjih potrebno raziskati tudi njen vpliv. Raziskujem torej odnos civilne družbe do vojske v Sloveniji skozi zadnjih 15 let (kako izgleda, kje so morebitne spremembe oz. pomanjkljivosti) ter vseh morebitnih trenj in napetosti (morebitno nezaupanje Slovenski vojski, neenotno prepričanje javnosti o tem, kaj so sploh naloge vojske) na eni strani oz. pohval in pozitivnih komentarjev na račun vojske na drugi strani. Rdeča nit naloge je najti odgovore na vprašanja, kot so: Kako gleda družba na vojsko danes? Kako je pred leti? Ali Slovenska vojska služi

namenu, kot si ga predstavlja javnost, ali morebiti oblast in vojska vlečeta v ozadju svoje poteze? Kaj konkretno pomenijo morebitni pomisleki družbe glede vojske za celotno državo?

2.2 HIPOTEZE

Glavna hipoteza:

Odnos civilne družbe do Slovenske vojske temelji in se spreminja na podlagi sprememb v vojski. Javna predočanja le-teh v zadnjih 15-ih letih so vselej bila predmet javne debate, deležna tako kritičnega pogleda kot podpore.

1. izvedena hipoteza:

Dogodki, ki so se odvijali v vojski v omenjenem obdobju, niso vplivali na spremembo prepričanja o tem, katere so glavne naloge vojske, temveč so doprinesli k dvigu oz. upadu stopnje zaupanja vanjo.

2. izvedena hipoteza:

Svoje mnenje o tem, ali je vojaška parada primerna ali ne, je javnost podajala skladno z lastno presojo o tem, do kje se lahko vojska vpleta v javne zadeve.

2.3 PRISTOPI IN UPORABLJENE METODE

Kot je potrebno istočasno upoštevati vse dejavnike, ki vplivajo na konstruiranje civilno-vojaških razmerij, se je potrebno poslužiti tudi različnih metod in pristopov, skozi katere se spremlja nenehno nastajanje in spreminjanje medsebojnih odnosov med vojsko, oblastjo in družbo.

Najpogostejša metoda je analiza vsebine zlasti teoretičnih del avtorjev, ki so se (oz. se še zmeraj) ukvarjali z omenjenim področjem. Na njihove ugotovitve lahko teoretično oprem svoje delo.

Skozi analizo slovenskega dnevnega časopisja ter agencijskih vesti, s katerimi je bila domača javnost tekoče seznanjena o dogajanju v Slovenski vojski, spremljam odnos družbe do vojske: tako način podajanja dejstev in informacij s strani medijev, kot tudi povratne informacije bralcev (npr. pisma bralcev), ki so jih sprožili dogodki v vojski oz. obveščanje o le-teh .

Sledi deskriptivna metoda: z njeno pomočjo ugotovitve, pridobljene skozi analizo teoretične vsebine, apliciram na konkretnih proučevanih primerih ter tako aktualiziram teoretična spoznanja in predpostavke.

Funkcionalna analiza je naslednja: skozi njo prikažem dejanske naloge ter vloge v analizo vključenih subjektov – vojske, oblasti in družbe.

Uporabljena je tudi sekundarna analiza podatkov javnomnenjskih raziskav: z njeno pomočjo je analizirano, koliko v praksi veljajo teoretične predpostavke, kar nas privede do izpeljave konkretnih ugotovitev, katere služijo kot sredstvo potrditve/zavrnitve hipotez in za izdelavo smiselnih zaključkov.

2.4 STRUKTURA NALOGE

Diplomsko delo sestoji iz več ločenih, smiselno zaključenih delov. V uvodnem delu opišem cilj diplomske naloge ter postavim hipoteze, katere proučujem skozi celotno nalogo.

V drugem smiselnem delu se lotevam splošne teoretične analize civilno-vojaških razmerij; to najprej pomeni opredelitev vseh akterjev, ki nastopajo v omenjenih razmerjih, kot drugo pa izpostavitve vseh dejavnikov, ki zaznamujejo odnos družbe do vojske.

Tretji del obsega analizo civilno-vojaških razmerij (ter s tem odnosa družbe do vojske) v Sloveniji. Najprej so tukaj opisani ključni dogodki in dejavniki, ki so pripeljali do nastanka slovenskih civilno-vojaških razmerij oz. še vedno pomembno vplivajo na njih. Temu sledi analiza odnosa slovenske javnosti do vojske v zadnjih 15-ih letih, kot jo je moč razbrati iz pisnih virov oz. opravljenih javnomnenjskih raziskav. Na koncu tega dela sledi še analiza trenutnih razmer na področju dojemanja vojske s strani družbe (in nenazadnje tudi politike), ki je bila opravljena na podlagi konkretnega primera, to je predloga o izvedbi vojaške parade

ob 15-letnici slovenske samostojnosti, ki je bil zlasti aktualen v času nastajanja tega diplomskega dela.

V zadnjem delu je opravljena še potrditev/zavrnitev v uvodnem delu postavljenih hipotez oz. izdelava zaključkov, kateri izhajajo iz pričujočega diplomskega dela.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 SLOVENSKA VOJSKA

Eden izmed ciljev organizacij je zagotavljanje varnosti (torej funkcionalnega predpogoja družbe), katero lahko uvrstimo v strogi vrh vrednot sodobne družbe. Organizacija, katere nastanek je neobhodno povezan z zagotavljanjem varnosti, je vojska. Tisti del funkcionalnega predpogoja, ki se tiče varnosti, je torej domena vojske kot eksekutivnega organa, ki ta predpogoj zagotavlja.

Slovenska vojska (v nadaljevanju SV) je konkretna oblika obrambne sile slovenske države za izvajanje vojaške obrambe. Ustavni položaj Slovenske vojske določa 124. člen Ustave Republike Slovenije, po katerem vrsto, obseg in organizacijo obrambne nedotakljivosti in celovitosti državnega ozemlja ureja Zakon o obrambi, ki ga sprejme Državni zbor z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev.

Za priprave in izvajanje nacionalne obrambe skrbi slovenska vlada v skladu z odločitvami Državnega zbora, ustavo in zakoni. Vrhovni poveljnik SV je predsednik republike, kateri svojo funkcijo uresničuje v skladu z ustavo in zakoni (glej Grizold 2005: 117).

Razvila se je iz Teritorialne obrambe (v nadaljevanju TO) in sedanje ime uporablja od vojne za samostojnost leta 1991. Ime Slovenska vojska je uradno dobila z Zakonom o obrambi 20. 12. 1994 (Švajncer 1988: 14)).

3.2 CIVILNA DRUŽBA

Seveda tudi vojska ne obstaja sama zase – njen namen je, kot smo ugotovili, ščititi lastne državljane ter s tem zagotavljati varnost. Omenjeni državljani pa kot taki na družbenem polju ne nastopajo sami – smatramo, da so medsebojno povezani ter delujejo kot celota, ki jo imenujemo civilna družba.

Civilna družba (v nadaljevanju CD) je najprej pomenila sinonim za državo, zlasti od začetka 19. stoletja pa predstavlja relativno avtonomnost družbenega življenja, v čemer se razlikuje od države kot posebne politične institucije, ki ima monopol nad represivnimi aparati (ter s tem prisilo) (povzeto po Bibič 1988: 73). Keane nadalje piše, da je civilna družba »mozaik zasebnikov, razredov, skupin in institucij: njihove transakcije uravnava civilno pravo, kar pomeni, da niso neposredno odvisni od politične države« (Keane 1990: 31).

S pojmom civilne družbe se je prvi podrobneje ukvarjal Hegel, ki piše, da »civilna družba v tem smislu ni vnaprej dana in nespremenljiva podstat »naravnega življenja,« temveč je rezultat dolgotrajnega in zapletenega procesa zgodovinskih preobrazb« (Hegel v Keane 1990: 31).

V sodobnem družboslovju pa se je moč srečati tudi s širšimi koncepti (tukaj izstopa zlasti N. Bobbio), kateri poudarjajo, da so subjekti civilne družbe družbeni razredi in družbene skupine, asociacije in organizacije (interesne in druge skupine, mladinska gibanja ...), kolikor ne prehajajo v državo (Bibič 1988: 74). V splošnem gre torej za sestavni del družbe (civilno prebivalstvo), ki ga ne opredeljujemo kot del državne oz. politične oblasti.

3.3 CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA

Zagotavljanje varnosti postaja vse bolj globalen in zapleten pojav, s tem pa postajajo zapletenejša tudi civilno-vojaška razmerja (v nadaljevanju CVR). In kaj CVR sploh so? Kot pravi Keiswetter (1997: 7), so »urejena civilno-vojaška razmerja ključni element naše varnosti.« So torej neke vrste sredstvo za doseganje funkcionalnega predpogoja, varnosti. Bolj detajlno opredelitev CVR poda Rutar: »Civilno-vojaško razmerje pomeni odnos, kako vojska sooblikuje širšo družbeno sfero. Obstajajo trije deli CVR: 1. nadzor nad vojsko, 2. odnos civilistov do vojske in 3. odnos vojske do civilistov. V večini držav zahodnega tipa je nadzor

nad vojsko reguliran v Ustavi« (Rutar 1999: 106).¹ Omenjena definicija opredeli vse sodelujoče v teh razmerjih: to so civilisti, vojska ter politična oblast. Gledano povsem poenostavljeno, bi lahko rekli, da gre za odnos med tistimi, ki so v vojaški uniformi (vojaštvo) ter tistimi, ki niso, torej civilisti.

Pojem civilisti je v kontekstu civilno-vojaških razmerij potrebno precizneje pojasniti. Arnejčič (1998: 4) poudarja, da je pri civilno-vojaških odnosih »treba upoštevati, da gre pri tem v ožjem pomenu za odnose med vojaštvom in civilnimi vejami državne oblasti, v širšem pomenu pa za odnose med civilno družbo, državnimi oblastmi in vojaštvom.« Če smo prej rekli, da gre za dipolni odnos med vojaškim in civilnim svetom, zdaj vidimo, da civilna sfera sestoji iz dveh komponent – torej družbene (ki jo sestavlja civilna družba) in politične, ki je politična oblast. Slednjo delitev (torej CVR v širšem pomenu) uporabljam tudi sam v tem diplomskem delu.

Sinteza obeh teorij, kaj so CVR, je podana v naslednji teoriji: »V najširšem pomenu civilno-vojaški odnosi izpostavljajo relativno distribucijo (razdelitev) moči med predstavniki politične oblasti (vlado) in oboroženimi silami neke države, pri čemer so pri tej razdelitvi konfliktna razmerja neizogibna. Civilno-vojaški odnosi obsegajo vojaško-vladne odnose in odnose vojska-družba« (Donnelly v Peinkihher 1997: 30). Poleg jasno opisane relacije med akterji teorija doda še imperativ, zaradi katerega razmerja sploh nastanejo in zakaj so tako pomembna – to je distribucija moči. Grobo rečeno gre torej za to, kdo bo imel privilegij odločanja ter izvajanja nadzora, ki ga, kot piše Dimnik, »moramo nujno upoštevati v civilno-vojaških odnosih« (Dimnik 1998: 14).

Splošno gledano se civilno-vojaški odnosi nanašajo na interakcije med oboroženimi silami kot institucijo in družbenimi sektorji, v katere so vstavljeni oz. vtisnjeni. Ti odnosi pa variirajo od moči ali nadzora ene nad drugo do vzajemnega, skupnega vpliva med razmeroma različnima entitetama. Kot koncept civilno-vojaški odnosi predvidevajo diferenciacijo med voditelji, institucijami vrednotami prednostmi in privilegiji vojske na

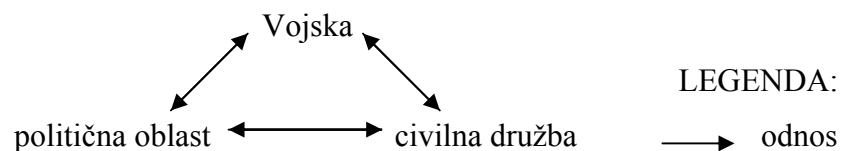
¹ S podobnim razločevanjem uporabljam blizupomenki »odnos« in »razmerje« tudi nasplošno v tem diplomskem delu. Nekateri citirani avtorji med terminoma ne delajo razlik, jaz pa ju uporabljam na sledeči način: besedo »odnos« uporabljam predvsem v ednini v besedni zvezi »odnos civilne družbe do Slovenske vojske«, s katero mislim na enosmerni odnos civilne družbe kot socialnega akterja do Slovenske vojske kot institucije. Besedo »razmerje« uporabljam predvsem v množini v besedni zvezi »civilno-vojaška razmerja«, s katero zajemam celoto odnosov med civilno družbo, Slovensko vojsko in politično oblastjo (glej shemi 3.1 in 3.2 ter njuni razlagi).

eni strani ter med voditelji, institucijami, vrednotami, prednostmi in privilegiji civilnega prebivalstva na drugi (prav tam).

Že bežen pogled na CVR daje možnost za opazovanje in analiziranje interakcij med posameznimi deli razmerij, konkretnejša analiza pa prinese spoznanje, da so razmerja zasnovana kot koncept, se pravi, da v njih vlada splošna logika, ki temelji na določeni predpostavki. Ta predpostavka je v tem primeru moč, ki jo lahko ena stran razvije nad drugo ter tako odgovori na večno vprašanje, kdo je najmočnejši. Po drugi strani je v izogib zlorabi omenjene situacije ustvarjen varnostni mehanizem, imenovan nadzor; na njegovi osnovi se vrši distribucija moči med vodstvom (državo) ter vojsko, poleg tega pa deluje kot nadzorni mehanizem, če je omenjena distribucija uspešna oz. poštena.

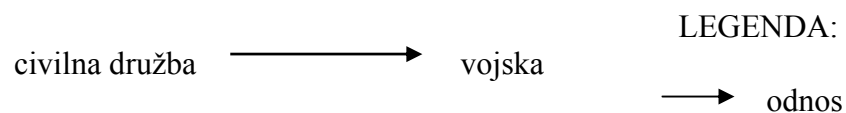
Če se ustavim še pri parcialnih razmerjih med posameznimi členi CVR, lahko zapišem, da so tudi razmerja med njimi vzajemna ter ciklična: to pomeni, da družba vpliva na politiko (posledice delovanja politike so opazne na družbi); politika vpliva na vojsko (udejstvovanje vojske pusti posledice tudi na politiki); kot zadnje pa ima družba vpliv tudi na vojsko, le-ta pa je ravno tako v interakciji z družbo, kjer se pokaže njen vpliv. Shema opisanih medsebojnih razmerij bi izgledala takole:

Shema 3.1: Trikotnik civilno-vojaških razmerij

Pri CVR torej vidimo, da gre za medsebojno vplivanje vseh akterjev ter celoto odnosov, ki so prisotni med posameznimi deli. Mi se bomo zlasti posvečali analizi tistega dela CVR, kjer se srečujeta vojska in civilna sfera, zlasti v smeri odnosa družbe do vojske. Shema takšnega razmerja izgleda takole:

Shema 3.2: Odnos civilne družbe do vojske

Za razliko od CVR imamo v tem primeru opravka le z dvema akterjema, v našem primeru CD in vojsko ter enosmernim odnosom med njima, kar je pravzaprav zgolj del, izvzet iz širšega konteksta, imenovanega CVR. Kljub vsemu pa odnos med CD in vojsko ni neposreden do te mere, da bi družba imela možnost neposrednega izražanja svojih zahtev v vojski, ki bi nanje direktno odgovorila (jih bodisi uresničila bodisi zavrgla). V takih primerih ne gre prezreti vloge in pomena politične oblasti, ki razen lastnega odnosa do vojske deluje tudi kot vmesni člen med družbo in vojsko. To z drugimi besedami pomeni, da je vpliv politike neizbežen, vendar bomo vlogo oblasti v družbeno-vojaškem razmerju izpostavili zgolj tam, kjer je to neobhodno potrebno.

Prej ali slej se soočimo z vprašanjem, kakšno je razmerje med CD in vojsko kot institucijo, ki skrbi za zagotavljanje varnosti določenega naroda oz. države. Vprašanje, ki je staro toliko kot prve pojavne oblike vojsk, enoznačnega odgovora nanj pa ni. Kot pravita Rukavishnikov in Pugh, so v vsaki državi na ta odgovor vplivali zgodovina naroda, čustva in tradicija. Odvisno je tudi od vloge vojske, ki določeni državi pripada kot državna institucija, od podrejenosti vojske političnim oblastem, kot to določajo zakoni itd. Sooblikovalci procesa medsebojnega vplivanja med vojsko in družbo so tudi javnost s svojo percepcijo vojaškega poklica, prestiž, ki ga ima vojaška profesija v državi, nadalje pa tudi javno mnenje ter morebitna posamična dejanja vojske (povzeto po Rukavishnikov in Pugh 2003: 131).

Nemogoče je torej izdelati neko splošno teoretično predpostavko o konstrukciji CVR, kot je tudi nemogoče izdelati idealni oz. obči model CVR, ki bi veljal v vseh družbah in državnih ureditvah ter zadostil zahtevam vseh akterjev. Potrebno je analizirati vsak primer posebej ter se soočiti z njegovimi subjektivnimi značilnostmi. Trditev, da »imajo civilno-vojaška razmerja mnogo dimenzij ter moramo nanje gledat z več perspektiv« (Rukavishnikov in Pugh 2003: 131), jasno priča o tem. To hkrati tudi pomeni, da so CVR pojav, ki se, tako kot družba, konstantno spreminjajo in nadgrajujejo, zato jih je potrebno nenehno spremljati ter proučevati.

3.4 LEGITIMNOST VOJSKE

Kot piše Jelušičeva, je »razprava o legitimnosti vojaštva pomembna zato, ker imajo oborožene sile kot najbolj strukturiran in hierarhiziran del sodobnega vojaštva organizacijsko premoč nad vsemi civilnimi političnimi institucijami« (Jelušič 1997: 50). To z drugimi besedami pomeni, da je zaradi njenega t. i. monopola nad nasiljem na vojsko naslovljena

toliko večja zahteva, da upraviči svoj obstoj ter se znotraj družbe dokaže kot pomembna in zaupanja javnosti vredna institucija. Jelušičeva še dodaja, da vojaštvo njegove lastnosti (monopol nad orožjem, strokovnost v ravnanju z njim ter občutek korporativne identitete) ustoličijo kot »močno in težko nadzorovano silo« (prav tam). To dela legitimacijo v prvi vrsti še pomembnejšo (nevarno bi bilo tvegati ter pustiti takšno organizacijo samo zase, da začne delovati po svojih željah), po drugi strani pa bi morebitna samostojnost vojske njej sami poleg vloge nosilca potencialne nevarnosti lahko pripisala tudi prizvok »odmaknjene institucije«, ki kot taka ne daje svojega doprinosa družbi, kot bi ga sicer. Jelušičeva nadalje dodaja, da je vprašanje legitimnosti vojaštva vedno odprto: prvič zaradi dejstva, da tudi legitimnost politične države, kateri pripada vojska, ni trajno zagotovljena, drugič pa zaradi latentne in manifestne narave oboroženih sil (prav tam).

Vidimo torej, da tudi legitimnost ni nič drugega kot še ena v vrsti družbenih spremenljivk, katero je potrebno izraziti vedno znova, upoštevajoč trenutne dejavnike. Ponovno pa smo videli, da je v proces legitimiranja vojaštva signifikantno povezana tudi politika, natančneje politična oblast kot upravljelec vojske – tudi skozi odnos do politične oblasti se lahko konstruira (ne)legitimacija vojske. Potrebno je še opisati obe naravi vojaštva: manifestno in latentno. Kot pravi Jelušičeva, »manifestno naravo oboroženih sil predstavljajo tiste funkcije, ki jih le-ti opravljajo javno; njihova vsebina je znana, to je vidna večini prebivalstva« (prav tam). Govorimo torej o sodelovanju v vojni, pomoči ob naravnih in drugih nesrečah ... Po drugi strani pa »latentna narava predstavlja vse tiste možne naloge, ki jih oborožene sile ne opravljajo na očeh javnosti in se tudi ne dajo meriti tako, da bi bili rezultati vidni državljanom (odvračalna vloga ipd.)« (prav tam).

Pogled na legitimnost vojaštva skozi oči civilne družbe sem že predstavil (izhaja iz prepričanja oz. strahu, da je oborožene sile potrebno kontrolirati). Zahteve po kontroli vojske, če lahko to tako imenujem, pa niso edini motiv legitimiranja. Drugi, verjetno še pomembnejši, je izkazovanje zaupanja vojski s strani javnosti. Kot razlaga Jelušičeva, naj bi le-ta izhajala iz pripravljenosti javnosti, da prizna oborožene sile kot predstavnika temeljnih družbenih vrednot. Tako se oborožene sile legitimirajo same po sebi, zlasti ko želijo ohraniti stabilnost v družbi, s tem pa postanejo tudi cilj, ki zagotavlja obstoj okoliščin, ki prinašajo varnost (Jelušič 1997: 51). Tako postane potrjevanje legitimnosti s strani družbe ne samo obveza, temveč tudi lastni imperativ vojske, da s tem pripomore v prvi vrsti k varnosti družbe, v drugi vrsti pa si s tem krepi lasten ugled v družbi.

Pripravljenost vojske, da se sama potrjuje kot zaupanja vreden partner (ter si s tem zagotavlja legitimost), je lahko dejavnik, ki v veliki meri pripomore k odgovoru na večno vprašanje, kakšne so pravzaprav zahteve družbe do vojske. Neizpodbitno dejstvo je, da je s strani družbenega okolja na vojsko naslovljenih mnogo zahtev in pričakovanj, ki determinirajo sprejetost vojske v družbi. Kljub družbeno pogojenim razlikam pa ne glede na omenjeno različnost ostaja nespremenjeno dejstvo, da je vojska tem bolj sprejeta in zaželjena, čim bolj uspe zadostiti družbenim normam in vrednotam, ki jih za ključne smatra civilna družba. »Sprejemljivost državne institucije je prvi pogoj za doseganje poslušnosti in lojalnosti državljanov in s tem tudi za priznanje in doseganje njene legitimnosti« (Jelušič v Peinkihar 1997: 29). Tudi za družbo lahko torej trdimo, da priznava oz. odobrava tako tiste družbene vzorce kot institucije, ki delujejo zlasti po nenapisanih, pa tudi napisanih sprejetih pravilih (tako smo spet na začetku – pri vrednotah in normah). Tudi v primeru vprašanja sprejetosti vojske v družbi ni nič drugače – dokler dela v skladu s splošnim družbenim prepričanjem, je pomembna in zaželjena. Na tej točki je torej pripravljenost vojske, da se »samolegitimira«, toliko bolj ključna, ker omogoči družbi vpogled vanjo, hkrati pa se vojaštvo pokaže kot zaupanje vreden partner, ki igra »pošteno igro«.

Če sklenem zgornje predpostavke, ugotovim, da sta temeljni zahtevi družbe do vojske dve: 1. zagotavljati varnost družbe/države, kjer je formirana vojska in 2. delovati v skladu z obče sprejetimi družbenimi vzorci, normami in vrednotami družbe. Dejavnik, ki pogosto prevlada pri sprejetosti vojske v družbi, je finančni faktor, se pravi del državnega proračuna, namenjen vojski. Tako z večanjem proračunskega izdatka pada priljubljenost vojske, še zlasti to velja za družbe, ki se ne čutijo ogrožene oz. ne zaznavajo nobene večje nevarnosti, ki bi jim pretila. Vseeno pa Jelušičeva opozarja, da »je velikost državnega proračuna, namenjenega oboroženim silam, resda pomembno vprašanje političnega vladanja, po drugi strani pa je z vidika civilno-vojaških odnosov veliko bolj kočljivo vprašanje vpliva vojaških institucij na ekonomske in politične vrednote v družbi« (Jelušič 1997: 69). Zapišem torej lahko, da je v tem oziru vprašanje financ kratkoročnega pomena, na dolgi rok pa so vidne družbene posledice, na katere ima vojska vpliv.

3.5 PODREJENOST VOJSKE POLITIKI

Odrpito pa s tem postane še eno vprašanje, to je izvrševanje zahtev, ki jih vojski nalaga politična oblast. Temu vprašanju se podrobneje ne bom posvečal, ker ni cilj moje naloge, na

hitro bom le opisal temeljne značilnosti tega razmerja. Jasno je, da mora vojska delovati v skladu z zakoni ter navodili, ki ji jih posreduje politična oblast, v najožjem smislu rečeno vlada. Politično oblast sem že omenil kot dejavnik, ki zraven svoje vloge, ki jo ima neposredno z vojsko (kot ustvarjalec obrambne politike vojski posreduje zahteve ter nadzira njihovo izvrševanje), pogosto deluje tudi kot »posrednik« pri vprašanjih, ki jih vojski zastavlja civilna javnost. Temeljna predpostavka, ki vlada v politično-vojaških razmerjih, je, da je vojska podrejena politiki; je zgolj eno izmed njenih sredstev. »Vojska je orodje politike; to pomeni, da izvoljeni politični funkcionarji postavijo temeljne principe, po katerih se ravna vojaška organizacija ter sam namen vojske. Naloga vojske je planiranje in izvajanje določenih vojaških misij in operacij« (Callaghan in Kernic 2003: 37). Utemeljitelj tega spoznanja je bil že Clausewitz, ki je v svojem osrednjem postulatu zapisal, da »je vojna politično dejanje in učinkovito politično orodje« (Clausewitz v Bebler 1985: 8), s čimer je nakazal jasno vlogo politike v vojaških zadevah ter podrejenost vojske le-tej. Tudi Manigart (1994: 877) je zapisal, da »model civilno-vojaških razmerij izhaja iz predpostavke, da je vojska ubogljivo, a politično nevtralno orodje v rokah države.« S tem pravzaprav povzema Janowitz: »Civilne politične elite izvajajo nadzor nad vojsko na podlagi formalne skupine pravil. Ta pravila določajo funkcije vojske in pogoje, pod katerimi lahko le-ta uporabi svojo moč« (Janowitz v Manigart 1994: 877).

Vidimo, da je vojska torej politični aparat – orodje, s katerim razpolaga oblast, sicer pa je vojska last vseh, ki v državi živijo. S pojmom ubogljivosti tu razumemo izpolnjevanje vseh zakonov, predpisov ter določb, ki urejajo v prvi vrsti strukturo vojske, kot drugo pa naloge, ki so ji dodeljene za izvrševanje. Omenjen pojem ubogljivosti je pomemben zlasti zaradi dejstva, da je vojska upravljalec t. i. monopola nad oboroženo silo, kar bi v primeru zlorabe pomenilo, da se lahko postavi na svoje noge in s tem prekine vlogo politiki podrejenega orodja (glej prav tam).

3.6 NADZOR NAD VOJSKO

Tega se še zlasti zaveda politična oblast, ki je delno s pomočjo CD, zlasti pa sama, razvila orodja, s katerimi kontrolira, po potrebi pa tudi omejuje moč vojske. Kot navajajo mnogi avtorji, je bistvenega pomena nadzor, natančneje civilni nadzor nad vojsko. Kot pravi Grizold, »je vprašanje civilnega nadzora nad oboroženimi silami (vojaško organizacijo) eden od ključnih vidikov proučevanja civilno-vojaških odnosov v sodobnih družbah« (Grizold 1994:

127). Vprašanje nadzora je pomembno povezano tudi s civilno družbo. Če sledimo teoriji, leta predpostavlja tri ključne poudarke, na katerih je potrebno razvijati demokratični nadzor: 1. razvoj struktur, ki bodo skrbele za planiranje obrambne politike; 2. razvit parlamentarni sistem, ki bo omogočal nadzorstvo nad civilno-vojaškimi razmerji in obrambno politiko; ter 3. vključenost civilne družbe kot temeljne komponente nadzora ter odgovornosti v obrambnih in varnostnih zadevah (povzeto po Cottey in ostali 2002: 41–46).

CD tako ne nastopa le kot opazovalec dogajanja med vojsko in politiko oz. objekt, kateremu je namenjena varnost, temveč mora biti konstruktivni element varnostnega vprašanja ter zagotavljanja varnosti družbe. V praksi to pomeni množico formalnih in neformalnih organizacij ter skupin, ki lahko s svojo dejavnostjo pripomorejo k debati o vprašanju varnosti. Kot pravi Cottey, to vključuje »medije, nevladne organizacije ter univerzitetne akademike, ki se ukvarjajo z obrambnim področjem« (Cottey in ostali 2002: 47). Skozi debate, opozarjanje ipd. ima torej javnost možnost neposredno predstaviti svoje poglede (ali pomisleke) na določena vprašanja ter tako aktivno participirati v procesu kreiranja obrambne politike. Po drugi strani imata v omenjenih debatah priložnost za besedo (in odgovore na dileme) politična oblast in vojska, da tako razrešita morebitne pomisleke glede vojaških vprašanj oz. odgovorita na možne dileme, ki se zlasti pojavljajo v primerih večjih sprememb (v Sloveniji je to bil recimo vstop v NATO in EU). Civilna družba na tak način, razen da vrši nadzor oz. kontrolo nad obrambnim področjem, s politično oblastjo in vojsko sklepa konsenz, s katerim izrazi strinjanje oz. potrditev s smernicami/usmeritvami glede varnostnih vprašanj. Gre za legitimiranje ne samo vojaštva, temveč celotnega procesa, ki privede do (vojaškega) zagotavljanja varnosti.

4. CIVILNO-VOJAŠKA RAZMERJA V SLOVENIJI

4.1. DEMOKRATIČNA TRANSFORMACIJA POLITIČNEGA SISTEMA KOT TEMELJ NASTANKA CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIJ V SLOVENIJI

Konec 80-ih ter začetek 90-ih let je v strokovni literaturi označen kot obdobje konca hladne vojne, dokončnega padca sovjetskega komunizma ter s tem tudi obdobje širjenja demokracije (Diamond in Plattner 1996: ix). Omenjene spremembe so v praksi zlasti izkusile države

vzhodne ter jugovzhodne Evrope, z njimi pa tudi Slovenija.² Mnoge izmed omenjenih držav so se v tem obdobju znašle na poti samostojnosti in suverenosti, vključno s tem pa so podedovale tudi probleme, značilne za območje Balkana (ali neposredne bližine le-tega), ki je nenehno vrelišče možnih sporov. Kljub vsemu pa je Bolgariji, Romuniji in Sloveniji uspelo premagati pripisan »stereotip Balkana« ter se podati na pot ustvarjanja demokratičnih CVR³ (Zulean 2003: 113). Opravka imamo torej s preходом v novo politično ureditev, vključno s tem pa so se tudi na novo (trans)formirala CVR. Transformacija CVR ima nekaj skupnih značilnosti, ki veljajo za vse jugovzhodne evropske države, nekaj značilnosti pa je specifičnih le za Slovenijo. Temeljna skupna značilnost je, da se je proces transformacije CVR pričel vršiti iz komunističnih CVR, namen preoblikovanja pa je bil vzpostavitev demokratičnih CVR ob hkratnem izogibanju intervencionizmu (Zulean 2003: 115). Demokratična CVR, torej cilj celotnega prehoda, so v tej nameri označena kot »kompleksni mehanizem demokratičnega nadzora nad vojsko, posluževanje civilne kontrole s strani legitimne politične oblasti ter eksistenca oboroženih sil, katerih naloga je obramba države« (prav tam). Sama transformacija je torej dvodimenzionalna; prva dimenzija se tiče družbenih vprašanj (vzpostavitev normativnega okvirja ter institucij nadzora), druga razsežnost pa vpliva na vojsko, katere vloga se v demokratičnih CVR ustrezno spremeni (prav tam).

Na podlagi teh dimenzij so izoblikovani tudi pokazatelji demokratične transformacije. Le-ti (po Zuleanu): so

1. Družbena vprašanja:

- a) *Sprejetje zakonodajne osnove civilnega demokratičnega nadzora* je bilo v primeru Bolgarije, Romunije in Slovenije prvi korak. Specifično za Slovenijo je bilo prepričanje, da obramba izhaja iz politike miru in nenasilja.
- b) *Institucije civilnega demokratičnega nadzora*. Ključna institucija, ki skrbi za implementiranje demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami, je parlament. Predsednik republike je ponavadi vrhovni poveljnik oboroženih sil, medtem ko ministrski predsedniki in vlade izvršujejo obrambno politiko. Velik pomen se pripisuje

² Zulean za potrebe svoje študije smatra kot države jugovzhodne Evrope Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Srbijo in Črno Goro, Makedonijo, Romunijo, Bolgarijo, Grčijo, Albanijo, Turčijo ter Slovenijo. V obdobju hladne vojne je bila večina teh držav del vzhodnega bloka.

³ Povabilo v NATO leta 2002 je po Zuleanovem mnenju ravno dokaz razvoja demokratičnih CVR.

tudi parlamentarnim odborom, ki skrbijo za transparentnost delovanja celotnega obrambnega sistema.

2. Profesionalizacija vojske, znotraj katere ločimo tri spremembe:

- a) *Sprememba vloge, misij ter sistema obrambnega načrtovanja.* V primeru Slovenije je tukaj šlo za formiranje oboroženih sil na osnovi že obstoječe TO. Ustava določa nove naloge vojske: zagotavljanje suverenosti, varnosti ter državne neodvisnosti. Nacionalna varnostna strategija, varnostno načrtovanje ter jasen in pregleden sistem financiranja so bili sprejeti pred letom 2000, ko je tudi članstvo v NATO postalo realen cilj.
- b) *Strukturna sprememba.* Nove misije so od vojske zahtevale, da se zanje ustrezno prestrukturira. Bistvena zahteva v večini držav, tudi v Sloveniji, je bila, da se ustvari fleksibilne obrambne sile, ki bodo lahko sodelovale z NATO.
- c) *Spremembe v sistemu vojaškega urjenja in izobraževanja.* Gre za bistveni del procesa profesionalizacije vojske. Medtem ko je na tem področju mnogo držav moralo spremeniti tako kurikulum kot strukturo bivših vojaških šol, je Slovenija privzela civilno-orientirano vojaško izobraževanje, kjer se vojaška izobrazba pridobi po končani fakulteti na posebnem vojaškem urjenju oz. šolanju (povzeto po Zulean 2003: 115–117).

Evidentno je torej, da je tudi Slovenija v teh letih bila na pragu velikih sprememb. Da te spremembe natančneje opišem oz. ovrednotim njihov pomen za razvoj CVR v Sloveniji, v nadaljevanju opisujem ozadje nastajanja slovenskega obrambnega sistema, kot ga poznamo po letu 1991.

4.2 NASTAJANJE SLOVENSKEGA OBRAMBNEGA SISTEMA

Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja je jasno nakazoval potek dogodkov v takratni Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (v nadaljevanju SFRJ). Pritiski njenih republik, da je obstoječi sistem neustrezen ter njihovo zavzemanje za samostojnost so postajali vedno večji. Dodaten trn v peti federativnemu vodstvu ter tudi zvezni vojski (Jugoslovanski ljudski armadi – v nadaljevanju JLA), ki se je medtem že krepko spopadala s problemom legitimnosti

(glej Jelušič 1997: 142), so predstavljale republiške Teritorialne obrambe⁴ (glej Peinkihar 2000: 35). Leta 1990 tako sledi nova doktrina Teritorialne obrambe oboroženih sil Jugoslavije, ki je zahtevala podrejanje TO Jugoslovanski ljudski armadi. Temu so sledili tudi praktični ukrepi, vrhunec katerih je bila razorožitev TO v času večstrankarskih volitev v Sloveniji (Peinkihar 2000: 36). Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da so podobna dejanja s strani JLA le še nižala njeno sprejetost s strani prebivalstva, hkrati s tem pa je strmo raslo tudi izrazito nasprotovanje oboroženim silam oz. vojaštvu nasploh (Jelušič 1997: 152).

»Novembra 1989 je komunistični režim v Sloveniji proti volji Beograda dovolil svobodno večstrankarsko življenje« (Pot do slovenske države, <http://www.uvi.si>). Leto 1990 tako označujemo kot leto razcveta pluralistične demokracije v Sloveniji. 8. aprila tega leta so bile namreč izvedene prve povojne večstrankarske volitve (Kronološki pregled dogodkov v letu 1990, <http://www.slovenskavojska.si>). Kot piše Jelušičeva, je takrat nastalo veliko različnih strank, ki so kar tekmoval, katera bo imela bolj nacionalno usmerjen volilni program, področje obrambe pa se je izkazalo za eno pomembnejših mest za izražanje nacionalne identitete. Javnost tako postaja prepričana predvsem o dejstvu, da more in mora nadzorovati celoto varnostnega in obrambnega sistema (Jelušič 1997: 162). Tako lahko zapišem, da se na tej točki pojavi javnost oz. civilna družba kot eden izmed akterjev CVR v Sloveniji, vprašanju varnosti oz. razvoja lastnega obrambnega sistema pa je bila posvečena precejšnja pozornost.

Slovenski strankarski programi so obrambo opredeljevali kot predvsem vojaško vprašanje in to tudi takrat, ko so dokazovali, da si prizadevajo za redefinicijo koncepta varnosti. Kot še dodaja Jelušičeva (prav tam), so se definiranju pojava varnosti kot temeljne družbene vrednote izognile skoraj vse stranke; šlo je za zahtevno vprašanje tedanjega časa, tovrstni programi, ki bi nanj odgovorili, pa še niso bili izdelani. Varnost se je torej predstavljala kot obrambno vprašanje tedanje družbe.

⁴ Kritike na račun JLA so letele zlasti zaradi poveljevanja v nematernem jeziku, političnega konzervativizma ter pretiranih teženj vojske po politični moči (Bebler 2005: 92).

4.2.1 DILEMA NASTAJANJA SLOVENSKE VOJSKE

K »neskladju« pri kovanju bodoče obrambne politike je precej prispevalo tudi dejstvo, da je bila že na volitvah spomladi 1990 dokaj močna tudi opcija demilitarizacije⁵ Slovenije (Jelušič 1997: 163). Sama ideja je izšla iz prej omenjenih nasprotij z JLA, tako da je pomenila zlasti zavzemanje za umik JLA iz Slovenije. Zaznati pa je bilo mogoče tudi nasprotovanje dela slovenske javnosti vsakršni remilitarizaciji Slovenije, se pravi, da Slovenija v prihodnje ne bi imela nikakršne svoje vojske. Izkazalo se je, da je ideja demilitarizacije Slovenije pustila precejšnji pečat na kasnejša dogajanja. Druga opcija, ki se je pravzaprav ponujala sama po sebi, je bila možnost, da Slovenija razvije lastno vojaško silo. Obe možnosti (tako demilitarizacija kot slovenska vojska) sta se medsebojno izključevali, zaradi precejšnjega nasprotovanja v političnih strankah pa sta se tudi vzajemno onesposobljali za operacionalizacijo v praksi (prav tam).

O razsežnostih omenjene dileme govori podatek, da so na omenjeno temo potekali tako razprave v akademskih vrstah kot spori v skupščini oz. njenih komisijah. Iz političnih logov se je vprašanje preneslo tudi med preostalo prebivalstvo. Center za kulturo miru in nenasilja je pripravil Deklaracijo za mir, pod katero so se podpisovali tako državljani in kot vodilni politiki. Vladalo je celo prepričanje, da v podporo demilitarizaciji stoji več kot polovica prebivalstva, čeprav je bilo kasneje to prepričanje ovrženo (Jelušič 1997: 189).

Opcijo vzpostavitve lastne vojske sta podpirali obrambno in notranje ministrstvo kot organa države, pristojna za varnost, razen njiju pa še stranke z izrazito nacionalističnimi programi. Na strani zagovornikov demilitarizacije je bilo predsedstvo republike Slovenije, opozicija ter zunajparlamentarna javnost, kot to imenuje Jelušičeva. V vsakem primeru je bilo sprejetje katerekoli izmed možnosti glede zagotavljanja varnosti v rokah skupščine (Jelušič 1997: 163).

V Sloveniji je torej že na začetku obstajalo temeljno vprašanje: Ali naj Slovenija (sploh) ima svojo vojsko ali ne? Raziskava slovenskega javnega mnenja iz leta 1990 je pokazala, da je kljub vsemu delež tistih, ki so se zavzemali za ustanovitev lastne vojske, bil večji kot delež tistih, ki so temu nasprotovali (glej tabelo 4.1).

⁵ Demilitarizacija je postala politična opcija konec leta 1989, ko Zveza socialistične mladine Slovenije na svojem kongresu sprejme Pobudo za demilitarizirano Slovenijo (Jelušič 1997: 187).

Tabela 4.1: Referendum o slovenski vojski

»Če bi v Sloveniji izvedli referendum o ustanovitvi lastne vojske, kako bi vi glasovali:«	
38.8 %	za ustanovitev vojske
36.1 %	proti ustanovitvi vojske
25.2 %	ne vem, o tem ne želim odločati

(Vir: Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1990/3. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.)

Nadaljnje analize odgovorov so pokazale pomemben podatek: med tistimi, ki so odgovorili, da podpirajo idejo demilitarizacije, je bilo tudi nekaj takšnih, ki so se potem zavzeli za ustanovitev lastne vojske (Jelušič 1997: 189). Kljub vsemu pa razlika med odgovoroma (2.7 %) ni bila tolikšna, da bi lahko govorili o konkretni prednosti. Dvom je v družbi torej obstajal.

4.2.2 NASTANEK SLOVENSKE VOJSKE KOT EPILOG DILEME

Po negativni izkušnji z razorožitvijo slovenske TO leta 1990 je slovenskim oblastem postalo jasno, da je potrebno postaviti lastno obrambo, prvi korak v tej smeri je pa bila podreditev TO – tokrat slovenski oblasti. Po prevzemu oblasti s strani novo izvoljenih demokratičnih strank so se kadrovske menjave zvrstile v Republiškem sekretariatu za ljudski odpor, Republiškem štabu TO in nižjih štabih. Na mesta častnikov JLA so bili imenovani slovenski častniki v TO (Peinkihner 1997: 114). Kot rečeno, pa je bilo še vedno slišati precej kritik in pomislekov na račun samostojne vojske. Ključni argument, ki je dokončno prevladal za zmago opcije ustanovitve slovenske vojske, se je zgodil poleti 1991 v t. i. desetdnevni vojni.⁶

Le dan po razglasitvi slovenske samostojnosti so enote JLA pričele izvajati oboroženo agresijo na Republiko Slovenijo z namenom zasedbe mejnih prehodov. »Slovenija je boj sprejela. Enote TO in Policije⁷ so načrte vojske onemogočile. Zmagale so v spopadih za meje, zaustavile premike sovražnih kolon, blokirale enote JLA v vojašnicah ter jim onemogočile oskrbo države« (Vojna za neodvisnost, <http://www.slovenskavojska.si>).

⁶ Gre za oborožen spopad, ki je potekel med enotami JLA in TO od 26. junija do 7. julija 1991. Konča se s podpisom Brionske deklaracije (Vojna za neodvisnost, <http://www.slovenskavojska.si>).

⁷ Ime Policija se uporablja šele od leta 1992 naprej, tako da so v osamosvojitvenih bojih sodelovale enote milice.

Od začetnih približno 16000 mož, kolikor jih je štela TO ob pričetku spopada, se je končno število »mož pod orožjem« povzpelo skoraj do številke 35000.⁸ Potrebno je vedeti, da so enote TO nudile odpor tehnično boljše opremljeni JLA. Z odporom proti JLA je bila oborožena sila, ki se je praktično šele razvijala v Slovensko vojsko, postavljena pred resno preizkušnjo. Še pomembnejše je, da je ob oboroženi agresiji na Slovenijo civilno prebivalstvo nudilo podporo enotam TO, kljub dejstvu, da so še malo pred tem ankete kazale visok odstotek v podporo demilitarizaciji. Po mnenju Jelušičeve (1997: 195) je bil ključ do uspeha v tem, da so pripadniki TO »imeli visoko stopnjo identifikacije s ciljem boja ter popolno podporo slovenskega javnega mnenja.«

Poseg JLA na slovensko ozemlje lahko tako označimo kot dejavnik, ki je v veliki meri zaznamoval politično odločitev o nadaljnji usodi institucionalnega zagotavljanja varnosti v Sloveniji. Potencialna možnost, da se napad še kdaj ponovi (kot tudi bojni uspeh TO) sta za sabo potegnili posledico, da so bile vladajoči oblasti (ki se je tako in tako zavzemala za vzpostavitev vojske) dane vse možnosti, da nadaljuje s projektom formiranja slovenske vojske.

4.3 VZPOSTAVITEV CIVILNO-VOJAŠKIH RAZMERIC V SLOVENIJI

Z nastankom SV so bili zbrani vsi akterji, potrebni za konstruiranje CVR, ki so, kot smo že poudarili, eno ključnih vprašanj obrambno-varnostnega sistema. V primeru Slovenije gre konkretno za odnos med SV (oz. do leta 1994 TO kot njeno predhodnico), slovensko civilno družbo ter političnimi oblastmi. Temeljni interes vsake države namreč je, da uravnava odnos med vojaško, politično in civilno sfero ter išče ekvilibrij oz. konsenz med vsemi naštetimi. Le v primeru, da vsi sodelujoči v tem procesu govorijo isti jezik ter se strinjajo o načrtih za prihodnost, so CVR lahko uspešna. Ugotovili pa smo že, da to razmerje nikakor ni statično, odvisno je pa od mnogih dejavnikov – zgodovinskih, kulturnih, političnih ...

Zlasti relacija CVR, ki zajema vojsko in politično oblast, temelji in mora temeljiti na pravni podlagi. Ena izmed prvih ključnih nalog nove oblasti je bila preoblikovanje in novo

⁸ Podatek o številu sodelujočih v vojni je povzet iz članka *Vojna za neodvisnost*, dostopnega na <http://www.slovenskavojska.si>.

formiranje pravnega sistema, kar je zlasti rezultiralo v prenehanju avtoritarnega sistema, značilnega za SFRJ (Grizold 1997: 106).

Politični oblasti tako ni preostalo drugega, kot da postavi pravne temelje za varnostno področje. Sprejetje nove ustave decembra 1991 je pomenilo, da so podani vsi pogoji za vzpostavitev (novega) nacionalnega varnostnega sistema.

Najpomembnejši politični akterji v njem so:

- parlament, ki sprejema zakonodajo s tega področja, odloča o proračunskih sredstvih, namenjenih za obrambo, razglasi vojno stanje oz. mobilizacijo)
- vlada, ki koordinira, organizira in vodi vojaško ter civilno obrambo skozi izvajanje nalog obrambnega ministra, ki je odgovoren za vodenje vseh vojaških in obrambnih aktivnosti v državi
- predsednik republike, ki je vrhovni poveljnik SV, po predlogih vlade daje konsenz planom obrambne pripravljenosti države, v primeru agresije in nezmožnosti zasedanja parlamenta pa po nasvetu vlade izda tudi ukaz o razvitju čet (prav tam).

Nova politična podoba Slovenije pa je prinesla tudi razlike v CVR glede na SFRJ. Kot piše Bebler (2005: 93), »so bila z odhodom JLA iz Slovenije ter odpravo institucionalne politične prisotnosti v TO civilno-vojaška razmerja temeljito spremenjena ter v mnogih pogledih precej poenostavljena.« Zasluge za to gredo zlasti politični nevtralizaciji vojske,⁹ ustavni pravici do ugovora vesti služenju vojaškega roka,¹⁰ vojaška služba je odprta za oba spola in vse sloje, verjetno največja sprememba pa je uveljavitev civilnega nadzora nad Slovensko vojsko. Po mnenju Beblerja (2005: 97) je tako »slovenski obrambni sistem postal bolj transparenten, dostopen empiričnemu raziskovanju ter odprt za medijsko kritiko s strani javnosti.«

Zasnova novih CVR v Sloveniji je izhajala iz neke čisto nove predpostavke, ki je pomenila možnost ureditve učinkovitega varnostnega sistema – tako v funkcionalnem kot v socialnem in političnem smislu. Potrebno pa se je zavedati, da je že pred nastankom SV bil s strani

⁹ Zaposleni v SV recimo ne smejo biti člani nobene politične stranke.

precejšnjega dela populacije izražen jasen zadržek¹¹ glede vsakršne oborožene sile v Sloveniji. To lahko razumemo kot jasen znak, da ni bilo vesplošnega ljudskega konsenza glede vojske oz. da je bila javnost glede tega vprašanja na ločenih bregovih že ob samem nastanku SV.

5. ODNOS CIVILNE DRUŽBE DO SLOVENSKE VOJSKE

5.1 SPREMEMBE V VOJSKI TER ODRAZ LE-TEH V DRUŽBI

Slovenska vojska si je med desetdnevno vojno prislužila visok prestiž ter si do sprejetja novega obrambnega zakona leta 1994 zagotovila osnovo za svojo legitimacijo v družbi, ki je temeljila zlasti na vojaškem in političnem uspehu v omenjenem konfliktu (Jelušič in Malešič 2003: 169). To pa še ni pomenilo popolnega poenotenja pogledov ter idej obeh strani – vojaške in civilnodružbene. Kljub temu, da je nova vojska šele nastala ter se na novo oblikovala, je distanca do CD obstajala. Bebler (2005: 93) piše, da je bila ponekod celo bolj oddaljena od CD kot prejšnja JLA. »Kapital«, ki si ga je SV priborila z zmago v vojni, je namreč počasi, vendar vztrajno, kopnel, s tem pa je upadala tudi podpora slovenske javnosti vojski, kar se je odražalo v vedno večji izgubi legitimnosti v družbi (prav tam).

5.1.1 LETO 1991

V obdobju 1990–1991 je potekalo preoblikovanje TO s tendenco razvoja v vojaške formacije velikosti brigad in odredov četnih in vodnih sestav, posameznih rodovskih in specialnih enot. Leta 1991 sta bila formirana tudi prva dva učna centra TO. Oborožitev in oprema sta bili do leta 1990 kupljeni v skladu s takratnimi jugoslovanskimi in slovenskimi predpisi (Grizold 2005: 119).

Kot vsaka vojska se je tudi SV spopadla z zadovoljevanjem socialnega in funkcionalnega imperativa: ob hkratnem upoštevanju družbenih sprememb dosledno izpolnjevati svoje primarne, vojaške cilje in naloge. CVR leta 1991 so zlasti temeljila na negativni tradiciji,

¹⁰ 123. člen Ustave določa, da imajo državljani, ki zaradi svojih religioznih, filozofskih ali humanitarnih nadzorov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, možnost sodelovati pri obrambi države na drug način (Ustava RS, Uradni list 33/91 z dne 28. 12. 1991).

¹¹ Tukaj mislim predvsem ravno na debato o popolni demilitarizaciji Slovenije ter s tem ideološke zadržke glede oborožene sile, kakršna koli že je oz. bo.

katere pečat je na TO pustila JLA. Poleg vsega se je TO soočala še s problemi kot sta slaba oprema ter neizkušen častniški kader. Po zmagi nad JLA je postalo jasno, da je funkcionalno slabost uspešno nadomestila podpora javnosti (TO je namreč uživala večjo podporo javnosti kot JLA) (glej Jelušič in Malešič 2003: 170).

5.1.2 LETA 1992–1994

Obdobje od oktobra 1991 pa vse do marca 1994 je prineslo oblikovanje nacionalne obrambe po vzoru zahodnih držav. TO, torej takratne obrambne sile RS, je bila sestavljena iz štabov enot in zavodov, ki so imele mirnodobni sestav, katerega so sestavljali pripadniki stalne sestave TO in vojaki na služenju vojaškega roka, ter vojni sestav, katerega so popolnjevali obvezniki iz rezervne sestave ter materialna sredstva iz popisa. Organizacijsko strukturo so sestavljale t. i. manevrske in prostorske sile, TO pa je razpolagala predvsem z oborožitvijo in opremo, ki je JLA ni mogla odpeljati ob svojem odhodu v druge republike. Razvoj TO je pospešeno potekal po vzoru zahodnih armad, kar je pomenilo, da je bila temeljna usmeritev zgraditi sodobno vojsko, ki bi bila po organizacijski strukturi, kadrovske sestavi, opremljenosti in izurjenosti primerljiva z vojskami zahodnih držav (Grizold 2005: 119–121).

V sociološkem smislu se je do konca leta 1994 TO spopadala z iskanjem ravnotežja med izpolnjevanjem socio-političnih oz. šibkejših funkcionalnih imperativov. Družbena sprejetost vojske je takrat temeljila na nacionalnem karakterju in dejstvu, da je bila družbeno reprezentativna (prav tam). Temeljni problem je medtem ostajal enak – še vedno se je SV soočala s slabo opremljenostjo,¹² neustreznim častniškim kadrom in nenazadnje z omejenimi finančnimi sredstvi. Jasna posledica omenjenih dejstev je bila nezmožnost vojske, da dvigne nivo profesionalnosti ter si s tem omogoči višji družbeni prestiž. Najočitnejše spremembe, ki so se tikale družbe, so bile: iz izobraževalnih ustanov na vseh stopnjah je bila umaknjena obrambna vzgoja, obvezno služenje vojaškega roka je bilo skrajšano na 7 mesecev (pred tem v JLA 12 mesecev), priznan je bil ugovor vesti služenju vojaškega roka, možno pa je bilo tudi nadomestno služenje, ki je trajalo enako kot redno služenje (glej Jelušič 2003: 112).

¹² Do leta 1994 je za Slovenijo s strani OZN veljal embargo na uvoz orožja.

V tem obdobju velja omeniti še en dogodek: z novim zakonom o obrambi, sprejetim 20. 12. 1994¹³, pride do preimenovanja TO v Slovensko vojsko. Vse do leta 1994 je osnovno komponento slovenskih oboroženih sil predstavljala TO, 3. člen omenjenega zakona pa med drugim določa, da »vojaško obrambo izvajajo obrambne sile, ki jih sestavlja Slovenska vojska« (Zakon o obrambi, Uradni list RS, št. 82/1994).

5.1.3 LETA 1995–1999

Struktura SV (oz. sprva TO) se prvih nekaj let praktično ni spreminjala – spremembe so sledile zlasti po letu 1997, ko je bil sprejet načrt reorganizacije SV.¹⁴ Cilj le-te je bil vzpostaviti vojsko majhnega obsega, toda sodobno opremljeno in oboroženo in nenazadnje učinkovito usposobljeno. Leta 1998 se je tako spremenil del poveljniške strukture, oblikovala so se tri operativna poveljstva, preoblikovana pa so bila tudi vojaška teritorialna poveljstva in del enot SV.¹⁵

Leta 1999 je bil zasnovan prvi akcijski plan za članstvo Slovenije v NATO, s čimer se je razvoj SV postopoma preusmeril iz samostojnega zagotavljanja varnosti k uresničevanju ciljev znotraj Partnerstva za mir oz. kolektivne obrambe zveze NATO.

Izboljšave (kar se tiče opremljenosti) so torej sledile po letu 1995, vendar ne v tolikšni meri, da bi se stopnja profesionalizacije kot tudi profesionalne avtonomnosti dvignila na potrebni nivo. Kot še dodajata Jelušičeva in Malešič (2003: 170), je to le še dodatno rezultiralo v oslabitvi odnosov med civilno in vojaško sfero. Od leta 1994 se je Slovenija posvetila mednarodnemu povezovanju,¹⁶ kot cilj pa je bil zastavljen vstop v zvezo NATO. Temu so sledile tako reforme vojske kot tudi prilagajanje CVR – vse z namenom približevanja vstopu v NATO. Neuspeh leta 1997, ko nismo prejeli vabila za vstop, je deloval kot streznitveni šok (tako za politično elito kot javno mnenje), vendar prizadevanja za članstvo s tem niso bila ustavljena (Jelušič 2003: 114). Dogodki, kot so nesreča pri streljanju s havbicami na vadbišču

¹³ Zakon je začel veljati v začetku januarja 1995.

¹⁴ V začetku leta 1997 je bila organizacijska struktura SV praktično identična tisti iz leta 1994, opaznejše spremembe so bile edino v preimenovanju enot: recimo Republiškega štaba TO v Generalštab SV ter pokrajinskih štabov TO v pokrajinska poveljstva SV in območnih štabov TO v območna poveljstva SV.

¹⁵ Tri operativna poveljstva nadomestijo prejšnjih 7 pokrajinskih poveljstev, območna poveljstva pa so bila nadomeščena z brigadami, logističnimi bataljoni ter vojaškimi teritorialnimi poveljstvi, vendar v bistveno manjšem obsegu (glej Grizold 2005: 126).

¹⁶ Prvi dokaz tega je vstop v Partnerstvo za mir marca 1994.

Poček, kraja precejšnje količine orožja iz vojašnice Postojna ter major Troha, ki se je na domnevne nepravilnosti odločil opozoriti z javnim protestom, so le še metali slabo luč na že tako precej nepriljubljeno SV.

5.1.4 LETA 2000–2002

Verjetno najpomembnejši mejnik, ki je povzročil organizacijske spremembe SV v tem obdobju, je Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (Ur. l. RS, št. 56/2001), sprejeta leta 2001, katera med drugim določa, naj SV doseže primerno opremljenost in usposobljenost za opravljanje nalog, ki bodo pokrivala grožnje tako vojaških kot drugih virov ogrožanja. Predvideno je bilo tudi postopno zmanjšanje obsega SV ter ponovna sprememba organizacijske strukture.

Problem, s katero se je okoli leta 2000 pričela soočati SV, je bilo število nabornikov, napotenih na služenje vojaškega roka. Število se je sprva gibalo med 5000 in rekordnih 6500 leta 1999, potem pa je sledil strm upad: leta 2000 na nekaj več kot 4000, po letu 2001 pa na samo okoli 2000 nabornikov (Grizold 2005: 125). Če k temu prištejemo še vedno večje število ugovorov vesti služenju vojaškega roka, je evidentno, da se je vojska soočala s krepkimi kadrovske problemi.

Razlog za omenjene težave je moč razbrati iz dejstva, da je bilo služenje vojaškega roka razumljeno kot potrata časa, kar jasno priča o odnosu, nenaklonjenem vojski oz. vojaškemu zagotavljanju varnosti nasploh. Tako je bil konec leta 2000 s strani novoizvoljene vlade zastavljen cilj o temeljiti reformi obrambnega sektorja. Plan je predvideval občutno zmanjšanje števila vojaških obveznikov ter reformiranje v maloštevilno, vendar dobro oboroženo in izurjeno vojsko (Jelušič 2003: 115). Gledano s strani civilne javnosti pa je največja sprememba sledila spomladi 2002, ko je vlada obravnavala Predlog sprememb sistema popolnjevanja Slovenske vojske ter napovedala postopno vzpostavitev poklicne vojske s prostovoljno rezervo. Pojasnimo lahko več razlogov omenjene napovedi: Najprej je tu finančni učinek, ki prinese zmanjševanje stroškov vzdrževanja naborniške vojske. Gledano s praktičnega vidika je zahteve približevanju NATO po strokovnih ocenah lažje izpolnjevati z majhno, vendar dobro izurjeno in opremljeno vojsko. Nenazadnje pa gre tudi za pozitiven

odgovor javnosti na vedno večje nasprotovanje naborniškemu sistemu popolnjevanja ter favoriziranje poklicne vojske.¹⁷

5.1.5 LETA 2003–2006

Sčasoma se je iz večih razlogov pričelo pojavljati vprašanje o smotnosti dotedanje oblike SV ter s tem naborniškega načina popolnjevanja. Temeljni razlogi/pomisleki so bili: vpliv pospešenega večdimenzionalnega spreminjanja oboroženih sil, ne dovolj učinkovito popolnjevanje SV v preteklih letih, neugodni demografski trendi, vse višja stopnja oporečništva služenju vojaškega roka, vse večje število zdravstveno nesposobnih ali začasno nesposobnih nabornikov, kratek in ne dovolj učinkovito izrabljen vojaški rok (glej Grizold 2005: 128). Vse to je botrovalo temu, da so se pričeli iskati načini za izboljšanje stanja v SV ter s tem posledično v celotnem obrambnem sistemu.

Kot ena izmed možnosti (ki se je kasneje izkazala za najbolj racionalno rešitev) se je spet¹⁸ pojavila tudi možnost prehoda na poklicno vojsko, dopolnjeno s pogodbeno rezervno sestavo. Omenjeni projekt je bil poimenovan PROVOJ. Posebna delovna skupina obrambnega ministrstva se je na podlagi analiz večih možnih scenarijev odločila za model poklicne vojske, dopolnjene s prostovoljno rezervo (glej Rozman 2005: 77).

Razen tega je na zasedanju vrha NATO v Pragi jeseni 2002 je Slovenija prejela vabilo za vstop v NATO. Jasno je tudi že bilo, da nas leta 2004 čaka vstop v Evropsko unijo. To je pomenilo potrditev uspešnega dela slovenske obrambne politike in SV ter s tem kvalitativen preskok na višjo raven, kar s sabo prinaša tudi dobre obete za delo v prihodnje in krepitev družbenega ugleda. Nekoliko bolj zapletena situacija pa je nastala s tem, ko so ideje o dokončni ukinitvi služenja vojaškega roka javnosti dale slutiti, da se bo na ta način znebila »nujnega zla – vojske« oz. bodo v stiku z njo le tisti, ki bodo sami želeli. Odločitev o dokončnem prenehanju izvajanja napotitev na obvezno služenje vojaškega roka, ki jo je vlada sprejela 11. septembra 2003, je kljub vsemu s sabo prinesla tudi negativne konsekvence.

¹⁷ Anketa Dela je pokazala, da z uvedbo poklicne vojske soglaša kar 62,9 % anketiranih, za ohranitev obstoječega naborniškega sistema pa se je izreklo le 23,1 % (Praprotnik 2002a: 1).

¹⁸ Prvi konkreten predlog ukinitve splošne vojaške obveznosti ter preoblikovanja SV s kombinacijo poklicnih vojaških enot in prostovoljne rezerve je leta 1999 prišel s strani takratne Socialdemokratske stranke Slovenije.

Namreč, ena od pomembnih prednosti obvezniških oboroženih sil pred poklicnimi je sistemsko zagotovljena zveza med CD in vojaško organizacijo, ki poteka prek kontinuiranega načrtnega vključevanja določenega dela prebivalstva v vojaško organizacijo vsaj za krajši čas. Nasprotno lahko poklicne oborožene sile kaj hitro izgubijo stik z družbo. V primeru, da v bodoče ne bo prišlo do realizacije načinov povezovanja med civilnimi in vojaškimi družbenimi institucijami, lahko oborožene sile postanejo »nevidna institucija« za večino (Kotnik Dvojmoč 1998: 150).

Na področju približevanja vojske javnosti kot potencialnim interesentom za zaposlitev v njej so se pričele vršiti oglaševalske kampanje in druge predstavitve v javnosti (recimo sejem Sodobna vojska v Gornji Radgoni), premalo pa je bilo storjenega na področju, ki se dotika odnosa preostalega civilnega prebivalstva do vojske, zlasti kar se tiče prihodnje podobe vojske oz. njenih nalog in usmeritev. Vojska se je s tem do neke mere umaknila v vojašnice.

Trenutno aktualne dileme se dotikajo še vedno sporne napotitve vojaških inštruktorjev v Irak ter zapletov pri nakupu vojaških oklepnikov znamke Patria.

Evidentno je, da se je, v primerjavi s prejšnjim režimom, narava odnosa med vojsko ter CD dramatično spremenila že s samim nastankom slovenske države, kar je pričakovano. Bolj skrb vzbujajoč podatek pa je, da so se v dobrem desetletju samostojnosti CVR občutno spremenila, in to na slabše. Kot piše Bebler (2005: 94), je stopnja zanimanja javnosti za obrambne zadeve padla in to kljub dejstvu, da so bile odpravljene praktično vse politične prepreke, ki bi omejevale bodisi informiranje javnosti o varnostnih zadevah bodisi javno debato. Navkljub transparentnosti obrambne politike, pluralizmu masovnih medijev ter svobodi govora in tiska je moč opaziti upad kvalitete javne debate o obrambnih zadevah. Pripravljenost večjega dela populacije za morebitno zvišanje obrambnih izdatkov je ravno tako nizka. Omenjene spremembe je le delno moč pojasniti z dejstvom izginotja percepcije potencialne nevarnosti kot tudi z maloštevilnostjo izobraženih in kompetentnih udeležencev v javnih debatah. Delno razlago pa je morda moč iskati tudi v praktično neopaznih političnih opcijah, kot so pacifisti in Zeleni (prav tam).

Kasneje je bilo na temo tega vprašanja opravljenih kar nekaj študij (s strani tako Obramboslovnega raziskovalnega centra kot Ministrstva za obrambo).

5.2 JAVNO MNENJE IN ODNOS DO SLOVENSKE VOJSKE

Značilnosti odnosa javnosti do vojske so pogosta tema merjenja mnogih anket in raziskav javnega mnenja. Na podlagi rezultatov le-teh je možno dobiti konkreten vpogled v dejanski odnos med omenjenima akterjema CVR v določenem trenutku, s tem pa je podana možnost odgovoriti na morebitna odprta vprašanja, ki se tičejo tega področja.

Raziskava, ki jo na tem mestu izpostavljam, je Slovensko javno mnenje (SJM), namenjena raziskavam stališč ter pogledov slovenske družbe do trenutno aktualnih vprašanj pa tudi do vprašanj, ki se tičejo občega družbenega obstoja in funkcioniranja. V slednjo kategorijo uvrščam tudi vprašanja, ki se v splošnem tičejo varnosti slovenske družbe, podrobneje pa je moč spremljati tudi odnos do Slovenske vojske: od zaupanja vanjo do nalog, ki vojski po mnenju javnosti najbolj pritičejo.

Skozi SJM bom torej analiziral naravo odnosa slovenske družbe do Slovenske vojske. Kot osnovne indikatorje bom uporabil zlasti vprašanja, ki so bila karseda pogosto prisotna v SJM (kar bo omogočilo neposredno analizo skozi časovno obdobje 15 let, odkar obstaja slovenska država oz. SV, sprva še kot TO), vprašanja, ki se ne pojavljajo konstantno, pa bom uporabil za oceno stanja.

Indikatorja, s pomočjo katerih bom opazoval odnos slovenske družbe do SV, sta zaupanje v vojsko ter prepričanje javnosti o tem, katere so oz. naj bi bile prioritete dejavnosti vojske, se pravi, katere so njene naloge, ki jih naj izpolni.

Zaupanje v tem konceptu smatram kot temeljno predpostavko legitimnosti SV: kot smo že ugotovili, je za vojsko nujno potrebno, da jo družba dojema kot zaupanja vredno institucijo, z omenjenim zaupanjem pa CD izraža legitimnost, ki vojski prinaša nemoteno nadaljnjo eksistenco.

Po drugi strani lahko (ne)strinjanje z nalogami vojske razumemo z dveh vidikov: prvič koliko se javnost dejansko strinja z nalogami, katere izvršuje vojska, in s tem z vojsko nasploh, drugič pa, ker se skozi odziv javnosti da predvideti, za katere naloge javnost smatra, da so pomembne in naj bi jih vojska po prepričanju javnosti izpolnjevala. Govorimo torej o povezanosti funkcionalnega in socialnega imperativa na enem mestu.

5.2.1 ZAUPANJE V VOJSKO

Tabela 5.1: Zaupanje v SV 1991–1994

Ljudje morajo nekomu zaupati in imeti občutek, da se lahko zanesejo nase in na druge. V kolikšni meri lahko vi zaupate naslednjim/vojski:

	SJM 91/1	SJM 91/2	SJM 92/3	SJM 93/1	SJM 94/4
v celoti	20.6	18.5	13.7	8.4	11.3
precej	33.8	50.6	46.1	33.4	37.4
le malo	27.3	20.2	26.0	35.4	31.7
nič	9.5	3.8	5.1	13.1	11.2
ne vem	8.9	6.9	9.1	9.7	8.5

(Vir: Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1991/1, Slovensko javno mnenje 1991/2, Slovensko javno mnenje 1992/3, Slovensko javno mnenje 1993/1, Slovensko javno mnenje 1994/4. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.)

Za leto 1991 so prikazani podatki iz dveh raziskav SJM: namen tega je ugotoviti morebitne posledice oborožene agresije JLA v Sloveniji. Domneva, da je omenjen dogodek vplival na stopnjo zaupanja v SV, se izkaže za pravilno: medtem ko je v prvi polovici leta delež tistih, ki zaupajo SV (mišljen je skupni delež tistih, ki zaupajo precej ali v celoti) znašal 54,4 %, se je v drugi polovici povzpел kar na 69,1 %. Skladno s tem se je občutno znižala tudi stopnja nezaupanja (le malo ali nič zaupanja): od prejšnjih skoraj 37 % je padla na 24 %. Neposredna nevarnost se je torej jasno izkazala kot sredstvo, ki je bistveno povečalo zaupanje v vojsko, katera je uspešno zaščitila državno suverenost. V letih do 1994 je moč zaznati večanje deleža tistih, ki le malo ali nič ne zaupajo SV, upada pa odstotek tistih, ki v celoti ali precej zaupajo SV – zlasti je to opazno leta 1994 pri skoraj prepolovljenem deležu tistih, ki, v primerjavi z letom 1991, vojski zaupajo v celoti.

Tabela 5.2: Zaupanje v SV 1995–1999

Ljudje morajo nekemu zaupati in imeti občutek, da se lahko zanesejo nase in na druge. V kolikšni meri lahko vi zaupate naslednjim/vojski:

	SJM 95/1	SJM 96/1	SJM 97/1	SJM 98/2	SJM 99/1
v celoti	6.3	7.5	7.0	7.6	8.6
precej	22.6	25.6	24.6	27.8	37.7
le malo	40.6	36.5	38.3	39.1	35.8
nič	24.5	22.6	20.7	19.5	10.3
ne vem	0.0	7.8	9.4	6.0	7.7

(Vir: Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1995/1, Slovensko javno mnenje 1996/1, Slovensko javno mnenje 1997/1, Slovensko javno mnenje 1998/2, Slovensko javno mnenje 1999/1. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.)

Leto 1995 prinese še dodaten upad zaupanja: vojski zaupa le 28,9 % anketirancev, le malo ali nič zaupanja je pa izreklo kar 65,1 % populacije. V letih 1996, 1997 in 1998 se stanje spreminja le malenkostno: približno tretjina prebivalstva zaupa SV, nekaj več kot polovica pa izrazi nezaupanje. V teh letih torej beležimo krepko prevlado nezaupanja nad zaupanjem SV. Spremembe prinese leto 1999: v primerjavi z letom 1998 se za slabih 10 % zveča odstotek tistih, ki precej zaupajo SV, skoraj prepolovi se pa delež tistih, ki ne zaupajo SV.

Tabela 5.3: Zaupanje v SV 2000–2005

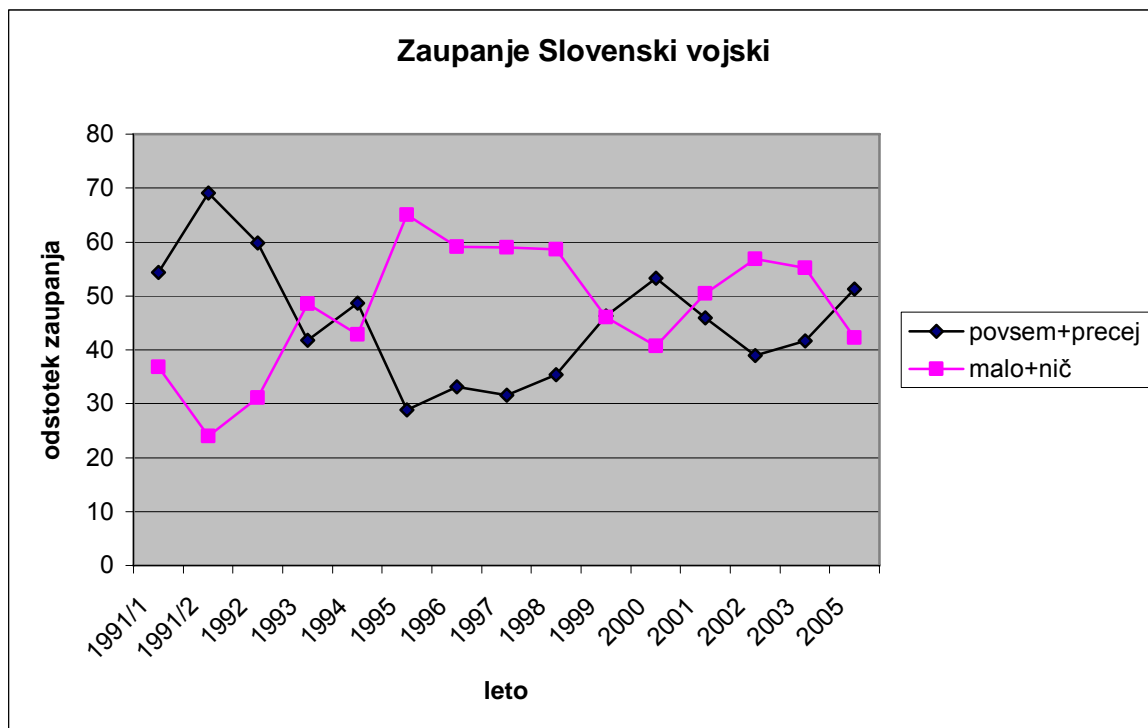
Ljudje morajo nekemu zaupati in imeti občutek, da se lahko zanesejo nase in na druge. V kolikšni meri lahko vi zaupate naslednjim/vojski:

	SJM 00/1	SJM 01/2	SJM 02/1	SJM 03/1	SJM 05/2
v celoti	12.9	9.1	7.1	7.0	13.9
precej	40.4	36.8	31.8	34.7	37.4
le malo	29.9	38.8	41.1	39.7	32.3
nič	10.8	11.7	15.8	15.5	10.0
ne vem	6.1	3.6	0.0	0.0	0.0

(Vir: Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2000/1, Slovensko javno mnenje 2001/2, Slovensko javno mnenje 2002/1, Slovensko javno mnenje 2003/1, Slovensko javno mnenje 2005/2. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.)

Leto 2000 še okrepi zaupanje: prvič po letu 1992 več kot polovica vprašanih zaupa SV. Odstotek nezaupanja je leta 2000 znašal 40,7 %. Da je očitno šlo le za trenutno izboljšanje razmerja, je pokazalo že leto 2001, ki je prineslo ponoven trend upadanja zaupanja, ki se spusti na 45,9 %. Leti 2002 in 2003 prineseta še dodatno zmanjšanje zaupanja, ki leta 2002 tako znaša le 38,9 %, delež tistih, ki so odgovorili, da SV ne zaupajo, pa se je povzpел kar na 56,9 %. Leta 2004 omenjeno vprašanje ni bilo zastavljeno, tako da je naslednji podatek iz leta 2005. Razlika z letom 2003 je več kot očitna: v primerjavi z letom 2003 je odstotek tistih, ki v celoti zaupajo SV, kar podvojen. Ponovno imamo torej opravka s prevladujočim zaupanjem.

Grafikon 5.1: Zaupanje SV od leta 1991 naprej

Grafična ponazoritev celotnega obdobja (glej grafikon 5.1) zelo nazorno prikaže, da je slovenska javnost največ zaupanja SV izrazila v drugi polovici leta 1991 (se pravi takoj ob njenem nastanku), najmanj pa je zaupala SV leta 1995 (absolutni minimum zadnjih 15 let). V tem 4-letnem obdobju je tako razviden izjemno strm upad zaupanja ter še bolj strm vzpon deleža prebivalstva, ki vojski zaupa malo oz. nič. Do leta 1999 je zaupanje sicer bilo na za odtenek višji, še vedno pa nezavidljivi ravni (več kot petina prebivalstva vojski ni zaupala sploh nič; vključno s tistimi, ki so zaupali le malo, je to prineslo skoraj 60 odstotkov nezaupanja), tako da lahko leta 1995, 1996, 1997 in 1998 označimo kot leta izrazitega

nezaupanja, ki je krepko prevladovalo nad zaupanjem SV. Izenačenje nezaupanja z zaupanjem leta 1999 je privedlo celo do začasne prevlade zaupanja leta 2000, ki pa je do leta 2003 ponovno padlo pod nivo nezaupanja. Zadnja raziskava leta 2005 pa je, ponovno po letu 2000, pokazala več kot polovično zaupanje SV, ki tako spet prednjači pred nezaupanjem. Evidentno je tudi, da je zaupanje najbolj nihalo v prvih petih letih obstoja SV, kar je glede na dejstvo, da se je vojska šele postavljala na noge, precej neurejeno pa je bilo tudi področje zakonodaje obrambno-varnostnega področja, razumljivo. Naslednji nekoliko večji preskok se je zgodil med leti 1999 in 2000, odtlej pa večjih sprememb ni bilo zaznati.

5.2.2 NALOGE SLOVENSKE VOJSKE

Naloge SV v svojem 37. členu določa Zakon o obrambi (Uradni list RS, št. 103/2004).

Natančneje so to:

- izvaja vojaško izobraževanje in usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe,
- zagotavlja potrebno ali zahtevano pripravljenost,
- ob napadu na državo izvaja vojaško obrambo,
- ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju,
- izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami.

Dodatno v 4. odstavku isti zakon dodaja še opcijo sodelovanja Slovenske vojske s Policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja v skladu z načrti in po predhodni odločitvi vlade (Zakon o obrambi, 37. člen, Uradni list RS, št. 103/2004).

O mnenju javnosti glede naštetih ter še nekaj drugih nalog so spraševale tudi raziskave, katerih rezultati so prikazani v tabeli 5.4.

Tabela 5.4: Naloge SV

Ali se strinjate z naslednjimi opredelitvami nalog vojske v družbi?							
		V celoti se strinjam.	Strinjam se.	Niti strinjam, niti ne strinjam.	Ne strinjam se.	Sploh se ne strinjam.	Ne vem.
Vojska...							
a) naj varuje deželo pred morebitnim zunanjim napadalcem.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	64.3 76.2 44.9 52.5	29.2 19.0 40.5 34.3	2.2 1.3 8.1 6.6	1.1 0.4 2.0 2.4	0.5 0.1 3.4 1.2	2.5 2.9 1.2 0.0
b) naj sodeluje pri gradnji cest, spravilu pridelkov in podobno.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	23.5 21.2 14.4 15.8	36.0 26.8 31.9 25.0	11.8 18.3 16.6 19.2	18.6 19.7 22.0 19.8	5.7 8.2 13.2 16.5	4.2 5.8 1.9 0.0
c) naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	27.8 33.9 19.0 19.1	36.9 34.8 37.8 30.7	12.4 12.1 16.7 18.7	10.7 8.9 14.1 14.0	5.8 4.2 10.1 12.1	6.2 6.1 2.3 0.0
d) naj pomaga v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	63.3 68.9 54.8 57.9	32.2 26.3 37.7 34.0	1.7 1.7 3.8 4.5	0.8 0.7 1.6 0.5	0.6 0.2 0.8 0.8	1.2 2.1 1.2 0.0
e) če se zdi to potrebno, naj vojska prevzame državno oblast v svoje roke.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	3.7 5.2 4.3 4.8	6.9 6.7 9.5 8.9	8.7 10.2 11.7 11.7	28.7 31.0 30.5 26.2	42.8 36.1 41.1 41.7	8.8 10.8 2.8 0.0
f) naj skrbi za vojaško usposobljenost.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	60.9 57.5 43.8 51.4	25.2 24.0 36.1 37.3	4.1 6.2 10.0 5.6	3.2 4.0 4.8 1.4	1.7 1.4 3.2 1.0	4.7 6.8 2.1 0.0
g) naj sodeluje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	/	/	/	/	/	/
h) naj v času večjih stavk nadomešča stavkajoče delavce.	SJM 94/5 SJM 99/1 SJM 03/3 SJM 05/2	/	/	/	/	/	/
		3.5 2.2 3.8	6.5 8.8 6.5	6.6 12.5 10.4	29.7 33.6 26.0	43.1 39.7 47.8	10.6 3.2 0.0

i) naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti.	SJM 94/5	/	/	/	/	/	/
	SJM 99/1	21.5	29.5	14.3	16.1	12.1	6.5
	SJM 03/3	14.1	36.5	17.0	16.8	13.1	2.4
	SJM 05/2	19.2	35.1	18.4	10.1	13.6	0.0
j) naj pomaga policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalcev.	SJM 94/5	/	/	/	/	/	/
	SJM 99/1	/	/	/	/	/	/
	SJM 03/3	22.6	44.6	13.1	12.2	5.9	1.6
	SJM 05/2	27.9	39.5	12.6	7.5	8.7	0.0
k) naj se bori proti terorizmu.	SJM 94/5	/	/	/	/	/	/
	SJM 99/1	/	/	/	/	/	/
	SJM 03/3	30.0	41.6	14.1	7.7	4.0	2.5
	SJM 05/2	36.5	39.9	10.8	4.0	4.5	0.0

(Vir: Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1994/5, Slovensko javno mnenje 1999/1, Slovensko javno mnenje 2003/3, Slovensko javno mnenje 2005/2. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.)

Nalogi, s katerima javnost najbolj soglaša, sta dve: *varovanje dežele pred morebitnim zunanjim napadalcem ter pomoč vojske v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč*. Gledano skozi celotno časovno obdobje je največji odstotek strinjanja pripadel pomoči v primeru nesreč (odstotek podpore temu odgovoru nikdar ni padel pod 90 %), tesno zadaj pa je obramba pred morebitnim napadalcem. Pri slednjem odgovoru beležimo upad pri zadnjih dveh merjenjih: leta 2003 je tako podporo obrambi države izreklo nekaj čez 85 %, leta 2005 pa 86,8 % anketiranih. Ugotovimo lahko torej, da sicer ne gre za drastičen upad, lahko pa upad tovrstne podpore služi kot opozorilni znak, da je javnost zadržana do morebitnega oboroženega spopada, pa četudi bi bila slovenska država napadena. Po drugi strani izjemno visok delež podpore vojaški pomoči ob naravnih in drugih nesrečah lahko razumemo kot percepcijo vojske kot institucije, ki krepi humanitarno dejavnost ter na ta način zagotavlja varnost svojih državljanov. Ravno prepričanje, da vojska zagotavlja varnost svojih državljanov, pa je osnova, na kateri vojska pridobiva oz. krepi legitimnost. Po drugi strani to pomeni, da padec podpore varovanju pred morebitnim napadalcem (se pravi oborožena dejavnost vojske) jasno nakazuje področje, kjer vojska ne bo pridobivala na legitimnosti.

Skrb za vojaško usposobljenost je naslednja naloga, ki jo družba smatra kot eno izmed temeljnih nalog vojske. Potrebno je omeniti, da je delež podpore v primerjavi z letom 1994 (86,1 %) konstantno padal in tako leta 2003 znašal 79,9 %, leta 2005 pa ponovno narasel na 88,7 %. To lahko po eni strani tolmačimo v povezavi z zavračanjem oboroženega boja, razen

tega pa se je potrebno zavedati, da se je Slovenska vojska ravno v tem obdobju srečevala z izrazitim upadom števila nabornikov ter rekordno velikim številom tistih, ki so izrazili ugovor vesti služenja vojaške dolžnosti. Ob trenutnih razmerah (Slovenija v EU in NATO, poklicna vojska) je vojaška usposobljenost temelj vojaške profesije in ne morebitno »nujno zlo«, katerega mora izkusiti vsak nabornik, kot se je dogajalo pri naborniški vojski.

Sodelovanje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah zaseda 4. mesto glede na strinjanje javnosti: leta 2005 je s tem soglašalo 72,5 % vprašanih, pri čemer je potrebno poudariti, da je to najnižji izmerjen delež do sedaj (leta 1999, ko je bilo vprašanje zastavljeno prvič, je bil rezultat 78,2 %). Omenjena naloga je bila zastavljena ravno z namenom dviga legitimnosti SV, kar zelo dobro uspeva, o čemer priča delež podpore, ki nikoli ni padel pod 70 %. S to nalogo si SV zagotovi dvoje: izvajanje morebitnih oborožene aktivnosti »prenese« v drugo okolje, hkrati z omenjenimi misijami v bližnjih državah pa skrbi tudi za varnost v regiji ter tako posredno vpliva na višjo raven varnosti v Sloveniji.

Prva klasična naloga, ki ni določena z zakonom, je *vzgajanje mladine v domoljubnem duhu*. Leta 1994 64,7 % in leta 1999 68,7 % prebivalstva priča, da se je od vojske pričakovalo tudi vzgajanje mladine v domoljubnem duhu. Delno lahko to razumemo še kot preostanek dediščine prejšnjega sistema, kjer se je v šolah poučeval obrambnovzgojni predmet. Po drugi strani pa tukaj lahko prepoznamo konec naborniškega sistem, kjer je domoljubna pripadnost bila eden ključnih elementov vojaške obveznosti: Situacija se je spremenila že leta 2003, ko je odstotek podpore omenjeni možnosti padel na 56,8 %, 2005 pa na le 49,8 %. Dandanes torej manj kot polovica družbe dojema vojsko kot instrument domoljubne vzgoje. Podoben trend upadanja je prisoten tudi pri možnosti, da bi vojska *sodelovala pri javnih delih* – dosega komaj 40 % podpore.

Naslednjo kategorijo lahko poenostavljeno poimenujem »nove naloge vojske«, ki so aktualne zlasti v zadnjih nekaj letih: sem spada *pomoč policiji pri zagotavljanju varnosti ter varovanju meje*, zlasti po napadu na ZDA pa je postalo aktualno tudi vprašanje terorizma oz. varnosti pred njim. Vse naloge so bile pozitivno sprejete: pomoč policiji pri varnostnih nalogah podpira polovica družbe, nadzor meje s strani vojske se zdi smiseln več kot 2 tretjinam anketirancev, *boj proti terorizmu* pa je podprlo več kot 70 % populacije. Očitno je torej, da se javnost novih nevarnosti zaveda, kot zaščita pred njimi pa pridejo v poštev prav omenjene funkcije: nadzorovanje v povezavi z bojem pred terorizmom zmanjša verjetnost

terorističnega napada, ki bi prišel od zunaj, kooperacija s policijo pa zmanjša verjetnost napada »od znotraj«.

Največje nasprotovanje je bilo pripisano morebitnemu *nadomeščanju delavcev v primeru stavk* (73 %), kar celo prekosi nalogo, naj vojska v *skrajnem primeru prevzame oblast* (70 % in manj).

Jelušičeva in Malešič (2003: 171) sta naloge vojske razdelila v 3 kategorije:

- *obrambne* (varovanje države v primeru napada),
- *societalne* (pomoč pri javnih delih, domoljubna vzgoja, pomoč v primeru naravnih nesreč ter sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah) in
- *politične* (nadomeščanje delavcev v primeru masovne stavke, pomoč policiji pri vzdrževanju reda).

Sam k temu dodajam kategorijo »nove naloge«, kamor uvrščam boj proti terorizmu ter pomoč pri nadziranju meja.

Za družbeno najmanj sprejemljive se izkažejo politične vloge (nadomeščanje stavkajočih delavcev ...), mnogo bolj sprejemljive so societalne (zlasti pomoč ob naravnih nesrečah). Opaziti je tudi, da obramba države, nekoč »paradna naloga« vojske, zadnje čase sicer izgublja na pomenu, s čimer istočasno upada tudi zmožnost vojske, da se preko nje legitimira.

Posebno pozornost pa bi veljalo nameniti »novim vlogam«: le-te uživajo precejšnjo podporo, čeprav so se komaj pojavila in bi zelo težko govorili o morebitnih uspehih vojske na tem področju (recimo boj proti terorizmu je takšen primer), ki bi služili kot temelj podpore. V primeru, da bo s strani javnosti ocenjeno, da je vojska sposobna izvršiti naloge, ki so nanjo postavljene nenadno in se vojska zanje posebej ne pripravlja in uri (kot bi to bilo recimo v primeru nenadnega terorističnega napada), bo to le doprineslo k uveljavitvi vojske kot sodobne, moderne ter k družbi orientirane vojske, kar se prej ali slej odrazi tudi v zaupanju vanjo. Vse bolj očitno torej postaja, da bo vojska morala iskati legitimnost na ažurnem realiziranju »sprotih nalog« (kot so naravne nesreče, humanitarne operacije ...) in ne na uspehu v morebitnih oboroženih spopadih, za katere se izkaže, da prinesejo kratkoročno legitimnost, ki sčasoma izgine, kot je to bilo v primeru desetdnevne vojne.

5.3 MEDIJI IN ODNOS DO SLOVENSKE VOJSKE

Za vlogo medijev pri konstrukciji CVR sem se odločil zaradi dveh razlogov:

- ker so »družbeno pomembne institucije, katerih glavna naloga je izbirati, raziskovati in oblikovati in posredovati javnosti pomembna sporočila tako, da ta ustrezajo dejanskemu stanju« (Košir v Kotlica 2005: 29);
- služijo kot ogledalo trenutnih razmer, kajti tudi širša javnost ima možnost, da bodisi s strokovnimi prispevki bodisi z odzivi bralcev predstavi svoje gledanje na določene dogodke.

Na podlagi omenjenih dejstev se ponudi možnost za širši vpogled v dejansko stanje tako skozi informacije, podane v medijih, kakor tudi skozi odzive javnosti. Pri tem imam v mislih tako pisma bralcev, komentarje in razmišljanja kot tudi »gostujoča peresa« – mnenja kompetentnih strokovnjakov o določenem problemu.

Skozi pregled medijskih vsebin torej analiziram odnos slovenske javnosti – tako novinarjev, strokovnjakov za obrambno področje kot preostalih državljanov – do SV, cilj česar je ugotoviti naklonjenost Slovenski vojski oz. kritičnost do nje.

Po pregledu člankov s tega področja lahko vsebino, ki se tiče SV, razdelim v več kategorij:

1. politizacija vojske
2. reorganizacija SV
3. interne težave v SV
4. področje zakonodaje in strateških dokumentov
5. civilne razsežnosti dogodkov v vojski

5.3.1 POLITIZACIJA VOJSKE

Politizacija SV se izkaže kot najpogostejši očitek CVR v Sloveniji in s tem tudi razlog za mnoge nepotrebne težave, ki s tem nastanejo. Pojavlja se zlasti v dveh oblikah:

- osebna vpletenost katerega izmed političnih funkcionarjev v vojaške zadeve
- politizacija vojske kot posledica medstrankarskih nesoglasij

Pretirana osebna vpletenost je bila očitana zlasti nekdanjemu obrambnemu ministru Janezu Janši. Leta 1991 je tako bilo govora o militarizaciji civilne družbe, temeljni razlog zanjo pa tiči v eksponiranosti obrambnega ministra in njegovih sodelavcev v medijih in njegova priljubljenost (Kozovinc in Jukič 1991: 15). Da ni šlo zgolj za slučaj, temveč konstantno trajajočo prakso, potrjuje dejstvo, da se je sčasoma celo postavilo vprašanje, ali je »minister zaradi vojske ali vojska zaradi ministra?« (Bukovec 1993: 2). Pomisleki glede omenjenega pojava so šli tako daleč, da se je bilo govora celo o »Janševem duhu, ki se je zavlekel v sleherni kot vojašnic« (Jež 2001: 3). Temeljna očitka, ki se nanašata na Janšo, sta »izjemna politizacija ter poskus privatizacije vojske« (Miheljak 2001: 11).¹⁹

Druga skrajnost politizacije se nanaša na t. i. vplive dnevne politike, kot to poimenuje Bukovec (1993: 2), ki še nadaljuje, da »mora politika ostati zunaj vojske, merilo mora biti strokovnost.« Vojska je tako postala področje, kamor so se prenesli »zagrizeni politični spopadi z ostrimi retoričnimi spopadi« (Kos 1995: 12). Upoštevati je namreč potrebno, da je vojska kljub vsemu organizacija s sebi lastnimi značilnostmi in nestrokovno poseganje vanje rezultira v vse prej kot pozitivnih rezultatih. Zgaga (1998: 3) tako piše, da je »SV v zelo slabem stanju, malodane razsulu,« razlog za to pa so prej omenjena neposrečena posredovanja politične sfere. Pesimizem, ki se poraja ob tem, je šel celo tako daleč, da avtor ob tem še navede prepričanje nekaterih poznavalcev razmer v SV, »da je vse tako zavoženo, da SV ne pomaga nobena reorganizacija več« (prav tam). Posledice politizacije so tako neizogibne, pojavljajo pa se v različnih kontekstih – bodisi pri političnih kadrovanjih in menjavah (tako je pri menjavi načelnika Generalštaba Slovenske vojske (v nadaljevanju GŠSV) Gutmana šlo za ugibanje, ali si za to bolj prizadeva tedanji predsednik republike ali obrambni minister (Vodušek 1995: 3)), spet drugič pa je politična roka regulirala širše procese, kot recimo postopek reorganizacije, kar je jasno moč razbrati iz članka, kjer Zgaga (1997: 2) piše, da »je za zastoj reorganizacije kriva neusklajenost med ministrom za obrambo in načelnikom GŠSV. GŠSV je v zadnjem času sicer dobil nekaj več pristojnosti, a je minister za obrambo še vedno daleč najbolj pomemben človek v obrambnem sistemu,« kar jasno nakazuje na vpliv, ki ga v vojski uveljavlja politika, ter na zavezane roke, ki jih ima prvi vojak. Najmanj, kar se pripeti, je, da »je GŠSV dobesedno razpet med pristojnostmi predsednika države, ki je njegov vrhovni poveljnik, med vlado, ki načelnika GŠSV imenuje in vodi izvajanje vojaške obrambe, ter med obrambnim ministrom, ki je po obrambnem zakonu edini dejanski šef GŠ in SV« (Budja

¹⁹ Temeljni razlog, da je prihajalo do podobnih mnenj o politizaciji vojske, je 42. člen Ustave RS (Uradni list RS, št. 33/1991), ki pravi: »Poklicni pripadniki obrambnih sil in policije ne morejo biti člani političnih strank.«

1996: 36). Po drugi strani pa je bilo moč zaznati tudi predpostavko, da »je težava v samem GŠSV oz. ker slovenska vojska še vedno nima prave hrbtenice, ki je ne bi mogel upogniti noben birokrat ali politik v obrambnem ministrstvu« (Vodušek 1995a: 3).

5.3.2 REORGANIZACIJA SLOVENSKE VOJSKE

Vsaj posredno se te teme dotika že prej omenjeni članek (Zgaga 1997), sama reorganizacija SV in problemi, povezani z njo, pa so druga pogosto omenjana tema. Reorganizacija že sama po sebi (pogosto) pomeni, da se odločitev zanjo sprejme iz potrebe, ker sistem ne funkcionira zadovoljivo, v kolikor pa se tudi reorganizacija ne izvede načrtno, usklajeno in temeljito, se rado zgodi, da je to hoja z dežja pod kap.

Zgaga (1997: 2) tako že v uvodu članka piše, da »je SV vse od svoje ustanovitve vseskozi v procesu reorganizacije.« Načrti so tako predvidevali preoblikovanje v »majhno, visoko bojno sposobno in sodobno oboroženo silo.« Poleg že omenjenega političnega faktorja na tem mestu našteje še nerešena statusna in materialna vprašanja ter vprašanje dolgoročnega koncepta SV. Za posebej alarmantno se je stanje razvoja SV pokazalo z izjavo predsednika republike, njenega vrhovnega poveljnika, »da je v minulem letu prišlo do nesprejemljivega zastoja v razvoju SV« (Kučan v Budja 1998: 5). Dodatno težo obremenilnemu spoznanju daje še dejstvo, da se je ravno takrat Slovenija intenzivno prilagajala za vstop v NATO. Drugo temeljito reorganiziranje je sledilo, ko je že bilo znano, da smo povabljeni v NATO, šlo pa je za prehod iz naborniškega sistema na poklicno vojsko. Čeprav so javnomnenjske projekcije²⁰ kazale na podporo javnosti omenjenemu procesu, je bilo vendarle moč zaznati pomisleke glede omenjene odločitve, zlasti kar se tiče njene (pre)hitre realizacije. Caharijas (2003: 3) je tako mnenja, da je »edini pameten razlog za ukinjanje naborništva lahko le varčevanje.« Ni pa to bil edini pomislek, katerega je bilo moč zaslediti v medijih; Praprotnik (2003: 2) potezo hitre ukinitve naborništva vidi kot idejo, ki jo je predsednik vlade speljal Janezu Janši,²¹ kar tudi tukaj napeljuje na politično ozadje. Nenazadnje pa ne gre prezreti tudi prispevka, v katerem avtor ponuja v premislek odlomek iz Machiavellijevega spisa *Vladar*, ki se tiče vojske in pravi »... kdor ima svojo državo osnovano na najemniški vojski, ne bo nikoli trden in varen« (Konc 1999: 7).

²⁰ Ukinitve naborniškega sistema je podprlo 69,3 % vprašanih, za njeno ohranitev pa se je izreklo 27,8 % anketiranih (Lesjak 2003: 2).

5.3.3 INTERNE TEŽAVE V SLOVENSKI VOJSKI

V kolikor smatramo kot temeljno nalogo vojske obrambo države, potem so kritike opravljanja te naloge kot sol na sveže rane. V zadnjih 15-ih letih obstoja lastne vojske pa se je vendarle teh kritik nabralo kar precej. Glede njene ognjene moči se je vnelo precej polemik – od tega, da »je daleč okoli najšibkejša po ognjeni moči« (Zgaga 1997a: 4), preko ugotovitev posebne ocenjevalne skupine ameriške vojske, da so enote SV »lepo videti na papirju in v organizacijski shemi, v resnici pa nimajo nobenega bojnega pomena« (Praprotnik 2000: 3), do dvoma javnosti, ali nas je SV sploh sposobna (o)braniti pred morebitnim napadom.²²

Rekli smo že, da je vojska kompleksen sistem, ki ga sestavlja več medsebojno povezanih dejavnikov: temeljna načela vsake vojske morajo biti politične usmeritve ter zakoni, ki urejajo obrambno področje; navodila in usmeritve so posredovane GŠSV, ki jih strokovno dodela ter posreduje naprej v izvajanje bojnim enotam, katere zagotavljajo bojno moč. Pomisleki glede dejanske bojne moči vojske se tako avtomatično navezujejo na nadaljnje dejavnike: najprej je tu zahtevana in nujno potrebna disciplina in morala bojnih enot, potem primerna in sodobna oprema ter nenazadnje ustrezna in primerno usposobljena kadrovska sestava. V kolikor katerikoli izmed delov mehanizma ne deluje ustrezno, sledijo neželjeni negativni učinki, ki se prej ali slej odražajo v kaotičnih razmerah v vojski, ki privedejo ne samo do padanja ugleda v javnosti, temveč tudi v dejanski nezmožnosti maksimalnega zagotavljanja varnosti. In nobeden izmed prej omenjenih dejavnikov omenjenih dejavnikov ni ostal imun vsaj na dvom, če že ne na kritiko.

Problemi z disciplino so bili predstavljeni kaj kmalu po nastanku SV: poveljnik 530. učnega centra Vrhnika je tako povedal, da se predpostavka, da bodo slovenski vojaki disciplinirani sami po sebi, ni uresničila (Bukovec 1993a: 24).

Vojaška oprema, zlasti njena nabava, ravno tako v javnosti ni ostala neopažena. »Oprema in bojna tehnika sta zastareli,« piše Vodušek (1995b: 2), alarmantno stanje je ravno tako z nabavami nove opreme: Zgaga je mnenja, da si »dejansko vlada in obrambno ministrstvo

²¹ Avgusta 1999 je Janez Janša na tiskovni konferenci svoje stranke predstavil zamisel, da bi ukiniteli naborniško služenje vojske, SV pa bi prešla na izključno profesionalno sestavo (glej Praprotnik 1999: 2).

²² Na vprašanje »Menite, da bi slovenska vojska, kakor je organizirana zdaj, lahko obranila državo ob morebitni vojni ogroženosti, je kar 48 % vprašanih odgovorilo »Ne«, »Da, v celoti« je prepričanih 18,1 % vprašanih, »Da, vendar le kratkoročno« je menilo 25,0 % anketirancev, za odgovor »Ne vem« pa se je izreklo 8,9 % vprašanih (Praprotnik 2002: 2).

prizadevata za nakupe zastarelih in rabljenih oborožitvenih sistemov, ki jih bodo potem za velike denarje še posodabljali« (Zgaga 1998a: 2), kar, kot piše drugje isti avtor, pomeni, da »imamo SV po imenu, vendar je ta še vedno organizirana, vodena in opremljena kot teritorialna obramba« (Zgaga 1998b: 2).

Še posebej kritičen odnos javnosti pa je mogoče razbrati do kadrovske sestave ter izobraževanja in usposabljanja vojaškega osebja. »Kadrovsko je SV še obremenjena s preteklostjo, saj se ne more otresti togosti prejšnjega sistema TO. Večina poveljnikov in drugih častnikov je brez ustrezne splošne, da ne govorimo o vojaški strokovni izobrazbi« (Vodušek 1995b: 2). V kolikor se omenjena ocena zdi precedens, potem vsakršen dvom izgine, ko to nedvomno potrди sam predsednik države: »Problem je v tem, kako vojsko vodijo in usmerjajo tisti, ki so v prvi vrsti odgovorni zanjo. /.../ Da pa je ena temeljnih slabosti Slovenske vojske kadrovska politika, ne skrivam« (Brajer 2001: 11). In če k temu, že tako ne najbolj učinkovitemu in strokovnemu kadrovskemu področju, prištejemo še vpletanje politike, dobimo popolno zmešnjavo, ki CVR še dodatno zaplete.

5.3.4 PODROČJE ZAKONODAJE IN STRATEŠKIH DOKUMENTOV

Doktrinarni dokumenti so temeljna vodila, ki določajo pravila vojaške obrambe oz. njen razvoj in smernice. Postavitev nove vojske je avtomatično pomenila spremembo obstoječih, hkrati pa tudi ureditev novih temeljnih dokumentov, kot so Strategija nacionalne obrambe, Doktrina vojaške obrambe ipd. Vnaprej postavljena »pravila« hkrati pomenijo tudi preprečevanje nejasnosti.²³ Fekonja pravi, da je veliko nelogičnosti v SV »posledica dejstva, da Slovenija nima temeljnega dokumenta, ki bi opredelil, kaj in kakšna je nacionalna varnost« (Fekonja v Budja 1996: 36). Ista kritika, da Slovenija še vedno ni izoblikovala temeljnih varnostnih dokumentov, se je slišala tudi 2 leti kasneje (Zgaga 1998c: 29). Vnebovpijoč pa je bil pomislek, da »deset let pozneje²⁴ še vedno nimamo izdelane vojaške doktrine; nimamo dokumentov, v katerih bi bilo pojasnjeno, čemu vojska, ki jo imamo, in kaj bomo z njo v prihodnje sploh počeli« (Jež 2001a: 3). S tem se je porajalo vprašanje, kakšna je pravzaprav perspektiva SV, poleg vsega pa se celotno obdobje do tega trenutka pokaže v luči brezciljnega

²³ Mnogo polemik se je pojavilo glede vprašanja, kakšna so dejanska pooblastila predsednika republike v SV. 102. člen Ustave Republike Slovenije ga omenja kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil, nikjer pa ni omenjeno, da bi imel tudi pravico poveljevati tej instituciji, temveč njegova pooblastila veljajo le v izrednih razmerah.

²⁴ Mišljenih je 10 let po tem, ko je takratna TO v Pekrah zasnovala prvi učni center.

tavanja vojske, ki si sproti izbira poti – temeljne usmeritve, kam in kako priti, očitno ni bilo izoblikovane. Toliko bolj je to vprašanje pomembno, ker se neurejeno področje strategije (pa tudi trenutnih uredb) odraža ravno na funkcionalni pripravljenosti oz. ognjeni moči vojske. Prve pozitivne zapise glede področja strateških dokumentov tako zasledimo konec leta 2001. O takratnem ministru Grizoldu je tako moč prebrati, da »je njegova ekipa izdelala novo resolucijo o strategiji nacionalne varnosti, obrambno strategijo, koncept preoblikovanja in razvoja SV do leta 2004, na podlagi vsega pa so oblikovali splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja vojske« (Praprotnik 2001: 5).

5.3.5 CIVILNE RAZSEŽNOSTI DOGODKOV V VOJSKI

V tem poglavju se posvečam vprašanju, ki se vojske ne dotikajo toliko po strokovni kot po socialni plati. Gre bodisi za posledice vojaških dejanj ali dogodkov z neposrednim vplivom na družbo bodisi poglede in komentarje o SV s strani obče javnosti – v obeh primerih imamo opravka z neposredno vpleteno javnostjo v vojaških zadevah. Gre pravzaprav za vprašanje javne podpore ali kritike na račun SV kot posledice preteklih izkušenj.

Največje pozornosti so bili deležni pomisleki glede zaupanja v SV. Večina debat okrog tega se je odvijala v luči dejstva, »da smo na svojo vojsko lahko ponosni le, če smo prepričani o njeni obrambni sposobnosti« (Budja 1998a: 2). Jasen izraz nezaupanja lahko tudi razberemo iz trditve, da »se še ni izoblikoval sistem, ki bi vlival vsaj minimalno zaupanje; ravno nasprotno, vse skupaj je videti bolj kot velikanski smrdeči kup škandalov« (Jež 1998: 3). Nezaupanje torej raste zaradi »preteklih grehov«, kot bi lahko enotno poimenovali vse pretekle nepravilnosti, ki so se dogodile v SV. Slednje vplivajo tudi na poglede glede prihodnosti naše vojske in njene (nove) podobe. Dokaz za to je pomislek glede bodoče organiziranosti SV, za katero Praprotnik (2001: 5) zapiše, da »ni nikakršnega jamstva, da bo imela kaj daljšo življenjsko dobo od prejšnjih.«

Vseeno pa vsega ne more postoriti vojska sama – marsikaj je odvisno tudi od družbe, kateri vojska služi. Tukaj pride do izraza večna dilema med transparentnostjo vojske ter ločenostjo in samostojnostjo vojaške profesije od ostalih delov družbe. Klančnik, ki je sicer mnenja, da obstajajo meje, do katerih je dovoljen vpogled v vojaško stroko, kljub vsemu opozarja, da »mora civilna družba vojsko sprejeti kot sebi enakopravno in legitimno, saj bi s tem omogočila njeno ekskluzivnost, ločenost od državljanskih pravic, vrednost in interesov«

(Klančnik 1994: 25). Morebiten pretiran angažma civilne družbe v vojaških zadevah torej gre razumeti kot dejstvo, da družba ne želi samo nemo opazovati vsega, kar se dogaja okoli vojske, temveč pri tem aktivno sodelovati. To potrjuje tudi Gazdić (1996: 40), ko ob neki priložnosti zapiše, da »tokrat se vojaški lobi ne bo mogel izogniti soočenju s kritično javnostjo,« kjer takoj zbode v oči predpostavka o vojaškem lobiju, ki očitno ubira svoja pota brez občega soglasja. Hkrati ne gre prezreti tudi druge premise, ki jo ponuja prejšnji citat: to je javna debata kot temelj nadaljnjih odločitev na varnostnem področju. Slednje se je potrdilo tudi ob predlogu prehoda na poklicno vojsko, ko je bilo javno izraženo upanje, »da bomo o vojski lahko končno govorili v stvarnem jeziku, se pravi brez strahu pred očitki, da pljuvamo po nekakšni nacionalni svetinji« (Poglajen 1999: 2). Poleg tega avtor te misli istočasno postreže tudi z razlogom, zakaj je debata nujno potrebna: po njegovem mnenju »tema, kakšna vojska bi Sloveniji najbolj ustrezala, namreč ni bila nikoli dodelana« (prav tam). Omenjeno kritiko velja vzeti strogo resno: že sam pomislek, da vloga vojske ni jasno dorečena in določena, pomeni dvom v javno zaupanje vojski, hkrati pa pomeni tudi nezaupnico vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri trenutnem ustroju vojske – bodisi sprejemali napačne odločitve bodisi pri tem ignorirali javno mnenje. Do takšnih kritik/pomislov ne bi smelo in ne sme prihajati!

Kot opozorilo posebne vrste je možno sprejeti tudi opazko, »da je slovenski vojaški aparat kot ljudje in kot institucija povsem neopazen življenjski faktor« (Crnkovič 1998: 44). Morda se na tem mestu celo ne bi bilo napak vprašati, kaj je slabše: morebitne kritike, da je obrambni sistem slab (vendar vsaj eksistira), ali pomislek, da ga sploh ni in zaradi svoje nepomembnosti in neprepoznavnosti sploh ne igra nobene vloge v družbi. Tako kot je potrebno predočiti vojsko kot sestavni in konstruktivni del družbe, je potrebno tudi skrbeti za njen ugled, ga po potrebi potrjevati ter na ta način zagotavljati javni konsenz glede vojske in njene družbene vloge.

Pomislov glede vojaškega zagotavljanja varnosti pa s tem še zdaleč ni konec. Kot je zapisal Juri (1999: 43), je »nova generacija prerasla koncept vojaške oborožene sile in varnost vidi drugje,« kot veliko pomembnejše od vojske pa našteje ekonomsko in socialno varnost tako družine kot posameznika. Vojsko se torej dojema kot manjvreden ali celo nepotreben element družbe, kateri je bistveni cilj ekonomska in socialna varnost. Skozi slednjo prizmo gledanja na SV postane morebiten negativen odnos do vojske mnogo bolj razumljiv, kajti vojska je potemtakem razumljena kot ekonomski in socialni presežek.

Še večje nezaupanje je moč izluščiti v članku, kjer avtor med drugim zapiše: »Ker nočem sodelovati pri financiranju vojske in nositi soodgovornosti za vse, kar negativnega izhaja iz nje, javno izjavljam, da želim, da se davek, ki ga plačujem kot državljan Republike Slovenije, v nobenem smislu ne uporabi za vojsko« (Began 1996: 5). Vojska je torej prioriteto povezana »z vsem negativnim, kar izhaja iz nje,« iz česar očitno lahko sledijo celo drastični ukrepi, ki predstavljajo že skoraj državljansko nepokorščino.

Vojska pa ni bila deležna samo negativnih komentarjev: zaslediti je mogoče tudi pozitivne. Rant tako pravi: »Kdor je brez lastne vojske in je prisiljen, da se brani le z golimi rokami, ga lahko doleti usoda prebivalcev Žepe in Srebrenice« (Rant 1996: 38). Kot avtor pojasnjuje v nadaljevanju, vojska že s samo eksistenco prispeva k odvrčanju grdih namenov s strani morebitnih sovražnikov (glej prav tam). Iz slednjega pisma bralcev izhaja, da se vendarle najdejo tudi posamezniki, ki so javno pripravljene braniti ugled SV, zlasti, ker se zavedajo, kakšne so lahko posledice, če vojske ne bi bilo, ko je potrebna. Spet drugi pa na vse skupaj gledajo s precejšnjo mero humorja. Kot recimo bralec, ki v svojem pismu predlaga, da se za varovanje SV pred tatovi in zunanjimi sovražniki angažira kakšno varnostno podjetje, na ograje okrog vojašnic pa se izobesi napise, ki bodo tatove opozarjali, »da imamo premalo vojakov, zato naj se, če hočejo kaj ukrasti, oglasijo pri samo 300 m oddaljenem stražarju« (Priatelj 1999: 5).

Kljub različnim mnenjem in načinom razmišljanja lahko vendarle iz vseh prispevkov izluščimo skupno točko: javnost je in želi še naprej biti konstruktivni dejavnik ustvarjanja vojaške politike in z njo bo v prihodnosti potrebno še bolj resno računati pri prihodnjih odločitvah kot doslej. Tema »vojska« pa je v javnosti pogosto čustveno obarvana – bodisi pozitivno, zlasti pa negativno – in je med tistimi, ki se lotijo diskusije o tej temi, težko najti objektivni pogled.

6. PARADA OB 15-LETNICI SAMOSTOJNOSTI SLOVENIJE

Letos (2006) mineva 15 let samostojnosti slovenske države, v okviru česar se je zvrstilo več počastitev tega zgodovinsko pomembnega dogodka. Glavno proslavo se že tradicionalno izvaja na predvečer 25. junija, ki ga obeležujemo kot dan državnosti. Letos pa je bil podan predlog, da se proslavo ob tem prazniku izvede drugače, kot je to bilo v navadi v prejšnjih letih – pojavila se je namreč zamisel, da bi poleg slovesne seje Državnega zbora RS in osrednje državne proslave v sklopu počastitve dneva državnosti potekala tudi vojaška parada – prva v samostojni Sloveniji.²⁵ Že ob javni predstavitvi tega predloga pa se je tako v javnosti kot v političnih vrstah začela burna razprava o smiselnosti in primernosti takšnega dogodka.

Parado zato izpostavljam kot dogodek, skozi prizmo katerega lahko ocenjujemo trenutno stanje na področju CVR v Sloveniji, poseben poudarek pa tudi tukaj posvečam odnosu družbe do vojske, ki ga je bilo mogoče razbrati v tem primeru.

V nadaljevanju najprej opisujem kronološki potek ključnih dogodkov v zvezi s predlogom parade, čemur sledi analiza ključnih akterjev pri tem predlogu ter razlogov, ki so botrovali nasprotovanju/podpori paradi. Skozi celoten potek pa spremljam in analiziram odnos do vojske, kot se konkretno prikaže na tem primeru.

6.1 KRONOLOŠKI PREGLED DOGODKOV

Prvo vest o tem, da je bil podan predlog o paradi, je bilo moč zaslediti 18. 2. 2006 v časniku Delo, ki omenjeno novico objavi zgolj v podnaslovu članka s stavkom »Za dan državnosti poleg državne proslave in slovesne seje DZ še parada po Slovenski cesti« (Poglajen 2006: 2). Več o paradi v nadaljevanju članka ni zapisano (posredno je bilo mogoče razbrati, da se je pojavila zamisel zanjo na kolegiju predsednika državnega zbora (v nadaljevanju DZ), ki je potekal 17. 2.).

²⁵ Pojavila se je dilema ali bo to dejansko prva vojaška parada, kajti ta naj bi se zgodila že leta 1995 ob počastitvi 50-letnice konca 2. svetovne vojne. Medtem ko so eni mediji poročali, da je to bila parada (Zgaga 2006: 5), in drugi, da je šlo za »postroj čet« (Praprotnik 2006: 2), Jelušičeva potrjuje, da parade še nismo imeli, bili pa so mimohodi (Trtnik 2006: 3).

Prvi je o tem 21. 2. obširneje poročal časnik Dnevnik, kjer so zapisali: »Na petnajsto obletnico slovenske državnosti bo 25. junija v Ljubljani prva vojaška parada. Tako bo zapisano v koledarju državnih proslav, ki ga bo v četrtek (23. 2. 2006, op. T. R.) predvidoma sprejela vlada« (Hočevar in Trtnik 2006: 3). V nadaljevanju članka je še moč zaslediti, da je koledar državnih proslav, skupaj s predlogom o paradi, pripravil Koordinacijski odbor za državne proslave, ki ga vodi Aleksander Zorn, zamisel za parado pa se je porodila ob pregledovanju posnetkov proslav v drugih državah. V parado bodo skušali vključiti čim več ljudi, zagotovo bodo sodelovali vojaki in policisti. Na kolegiju predsednika DZ je članica odbora za koordinacijo proslav Barbara Medved Špiletič k temu še dodala, da bo parada potekala v nedeljo, 15. 6.,²⁶ ob 12. uri v Ljubljani. Konvoj naj bi šel po Slovenski cesti mimo Kongresnega trga. V SV so bili s predlogom seznanjeni; 2. 3. naj bi predvidoma na generalštabu bil sestanek, kjer bi se dorekle podrobnosti. Na paradi bi naj sodelovali tako vojaška tehnika kot pehota (prav tam).

Že naslednji dan, 22. 2., se je na predlog o paradi odzval predsednik republike dr. Janez Drnovšek. V sporočilu za javnost na njegovi spletni strani je bilo tako mogoče prebrati, da

Predsednik republike dr. Janez Drnovšek v zvezi s predlogom Koledarja državnih proslav v letu 2006, ki ga bo Vlada obravnavala jutri, meni, da je vojaška parada neprimerna in nepotrebna oblika praznovanja obletnice samostojnosti Slovenije. Slovenija se mora danes in v prihodnosti profilirati kot država miru, ki se zavzema za nenasilne oblike reševanja sporov. Danes so vojaške parade postale redka oblika državnega praznovanja predvsem v razvitih demokratičnih državah (Predsednik republike o vojaški paradi, <http://www.up-rs.si>).

Omenjeno mnenje je v javnosti, še bolj pa v vladnih vrstah, odjeknilo kot precejšnje presenečenje. Naslednji dan (23. 2.) se je nanj z obvestilom za javnost odzvala vlada, ki izrazi presenečenje, da je prišlo do takšnega razpleta dogodkov, kajti »sklepčne 10. seje odbora se je udeležil tudi predstavnik Urada predsednika republike Maksimiljan Lavrinc. Predstavnik Urada predsednika republike ni nasprotoval paradi Slovenske vojske ob 15-letnici osamosvojitve in Dnevu državnosti, želel je le dodatne informacije, katere države v Evropski uniji praznujejo svoje državne praznike na ta način.« Kot je še zapisano v nadaljevanju, »je

²⁶ Bodisi se je govornici zareklo bodisi gre za tiskarskega škrata: parada bi seveda bila v nedeljo, 25. junija in ne 15. junija, ki je povrh vsega bil četrtek.

več kot nenavadno, da predsednik RS, ki je hkrati tudi vrhovni poveljnik Slovenske vojske, nasprotuje temu, da bi slovenske vojake in vojakinje pokazali v javnosti, kot da bi se jih sramovali« (Koordinacijski odbor za državne proslave obžaluje nepotreben in neprijeten zaplet glede načina obeležitve 15. obletnice slovenske osamosvojitve, <http://www.vlada.si>). Kljub temu, da predsednik republike o svojem mnenju, ki ga je objavil v javnosti, ni obvestil Koordinacijskega odbora za državne proslave, je bil predlog o potrditvi koledarja državnih proslav umaknjen z redne seje Vlade RS, ki je potekala 23. 2., tako da Vlada o predlogu ni razpravljala (Trtnik in Klipšteter 2006: 3).

Predsednik Drnovšek na sporočilo vlade odgovori še isti dan in izrazi začudenje, kako lahko kdo njegovo mnenje tolmači v smislu, da se sramuje kazanja vojakov v javnosti (Drnovšek se ne sramuje slovenske vojske, <http://www.dnevnik.si>).²⁷

25. 2. je Drnovšek na spletni strani svojega urada objavil javno pismo obrambnemu ministru Karlu Erjavcu, v katerem je zapisal, da so parade nepotrebne ter da rožljanje z orožjem in razkazovanje moči nimata smisla, zato namesto načrtovanja parade predlaga vključevanje slovenskih častnikov v načrtovanje novih mirovnih operacij (Javno pismo predsednika republike obrambnemu ministru, <http://www.up-rs.si>). Omenjeno pismo minister Erjavec posreduje vladi, ki odloča o paradi, sam pa v prispevku za TV Slovenija pripomni, da ne gre za razkazovanje moči, temveč za seznanjanje ljudi z opremo v vojski (Vojski ni le do razkazovanja moči, <http://www.delo.si>).

V tem času je bila s strani vidnih posameznikov in posameznic iz javnega, kulturnega, medijskega in političnega življenja na vlado naslovljena peticija, v kateri pozivajo k odpovedi parade (Poziv vladi k odpovedi vojaške parade, <http://www.dnevnik.si>). Istočasno tednik Mladina na svoji spletni strani prične z javnim zbiranjem podpisov proti izvedbi parade.

²⁷ Istočasno predsednik RS uradno potrdi, da je iz njegovega urada odpuščen Maksimiljan Lavrinc, ker ni zastopal predsednikovega mnenja in ni nasprotoval paradi (Galun in Repovž 2006: 2). 26. 4. se Lavrinc sicer vrne na svoje delovno mesto, vendar le za določen čas 6 mesecev (Lavrinc začasno spet v Drnovškovem kabinetu, <http://www.dnevnik.si>).

27. 2. se prvič v zvezi s tem zapletom oglasi premier Janez Janša, ki je dejal, da se bo vlada o načinu obeležitve praznika šele odločila, še prej pa bo odbor, ki pripravlja take predloge, skušal zadeve uskladiti do te mere, da 15. obletnica ne bi imela ločevalnega značaja. Izrazil je tudi pripravljenost spoštovati predsednikovo stališče, kajti »nenavadno bi bilo, da bi v program vključili Slovensko vojsko na način, s katerim se vrhovni poveljnik ne strinja« (Janša: Odločitev o vojaški paradi še ni padla, <http://www.delo.si>).

Na seji 2. 3. je vlada sprejela program državnih proslav, ki vključuje tudi državno proslavo ob dnevu državnosti in samostojnosti Slovenije. Koordinacijskemu odboru za državne proslave je bilo ob tem naročeno, da 30 dni pred prireditvijo predstavi program, v katerem bodo sodelovali tudi predstavniki Slovenske vojske, Policije, Zveze veteranov vojne za Slovenijo in Združenja Sever, kar je povedal tiskovni predstavnik vlade Valentin Hajdinjak, ki je ob tem potrdil, da bo najkasneje 30 dni pred proslavo dokončno jasno, ali parada bo ali ne (Program prireditev ob obletnici osamosvojitve znan aprila, <http://www.dnevnik.si>). Isto je povzel obrambni minister Erjavec, ki je povedal, da bo na proslavi sodelovala tudi Slovenska vojska, v kakšni obliki, pa da še ni znano (Vlada o proslavi in dejavnosti Cie, <http://www.delo.si>). Predlog o paradi je torej bil (začasno) preklican.

Sledilo je skoraj dvotedensko zatišje, kar se tiče dogodkov v zvezi s parado, naslednji omembe vreden se je tako zgodil 14. 3., ko je bila sklicana seja Odbora za obrambo, kjer so na pobudo člana odbora Aurelia Jurija obravnavali tudi vprašanje izvedbe morebitne vojaške parade. Juri je omenjeni predlog za izmenjavo stališč v odboru predsedniku odbora Antonu Anderliču poslal v pismu 28. 2., kjer med drugim meni, da je neodgovorno od obrambnega ministra, ki skrbi za stanje v vojski, da se o njenem angažmaju v slovesne in siceršnje namene javno prereka z njenim vrhovnim poveljnikom (Babič 2006: 2). Na omenjeni seji odbora je tako najprej minister Erjavec (ponovno) pojasnil, da je s predsednikom države, ki je javno nasprotoval takšnemu načinu praznovanja slovenske državnosti, »v korektnih odnosih«, zato ne more sprejeti teze, da bi bil s predsednikom Drnovškom v polemiki. Ministru Erjavcu se tudi ne zdi smiselna parada, če se predsednik države s tem ne strinja, ker bi s tem razdvajala ljudi (Pogljajen 2006a: 2). Sicer odbor za obrambo na to temo ni sprejel nobenega sklepa, predsednik odbora Anderlič pa je ocenil, da je nedopustno, da se je predstavnic kabineta predsednika DZ Barbara Medved Špiletič v Koordinacijskem odboru za državne proslave strinjala s takšnimi načrti za izvedbo parado, čeprav za to od poslancev ni prejela pooblastila (Erjavec ne zeli polemizirati s predsednikom, <http://www.delo.si>). Slednja kritika je bila

zavrnjena 17. 3., ko postane jasno, da Medved Špiletičeve sploh ni bilo na seji odbora za proslave, tako da mnenja DZ ni zastopal nihče (Predstavnica Državnega zbora pri odločitvi o vojaški paradi ni sodelovala, <http://www.dnevnik.si>).

Končna odločitev o paradi je padla 22. 5. Kot je povedal Aleksander Zorn na novinarski konferenci po seji Koordinacijskega odbora za proslave, predsednik katerega je, je postalo dokončno jasno, da »vojaške parade ob letošnjem dnevu državnosti ne bo, bo pa Slovenska vojska na osrednji državni proslavi na predvečer praznika 24. junija sodelovala s častno četo, dvignila bo zastavo, sprožila salve z ljubljanskega gradu in pokazala svoje veščine. Tako smo se odločili po premisleku tudi zato, da polemike, ki so se sprožile ob vojaški paradi, ne bi preglasile slovesnosti tega praznika« (Zorn v Parade ne bo, <http://www.delo.si>). Poudaril je še, da je bil cilj pridobiti čim širše soglasje glede parade, v danem trenutku pa bi bilo »nesmiselno riniti s tistim, kar pač zbuja nelagodje, ne glede na to, ali je to upravičeno ali ne« (Zorn prav tam). Sicer je Zorn dejal, da »parade potekajo kar naprej, čeprav se imenujejo drugače« (omenil je postroj 6000 pripadnikov SV v Cerkljah in »veliki prikaz« Slovenske vojske v Slovenj Gradcu) (Zorn v Parade za dan državnosti ne bo, <http://www.dnevnik.si>).

S tem so bile tudi zaključene vse debate na temo morebitne parade, vojska je namesto tega sodelovala na proslavi 24. 6. Po koncu le-te so o njenem sodelovanju časniki poročali takole:

V Dnevniku so zapisali, da »vse, kar je ostalo od vojaške parade, ki je koordinacijski odbor za proslave zaradi kritik javnosti ni uvrstil na proslavo, pa je bil prelet letal Slovenske vojske in vojaške salve z ljubljanskega gradu.« Ob tem so še dopolnili, da sta zastavo dvignila ista vojaka kot leta 1991 (Trtnik 2006: 3).

V Delu so sodelovanje vojske povzeli na naslovnici s stavkom »Sodelovali sta garda Slovenske vojske in prva enota častne čete, ki je bila tudi na razglasitvi neodvisnosti leta 1991« (Pečauer 2006: 1), na drugi strani pa še zapisali, da so na proslavi »bili tudi praporščaki slovenske vojske, slovenske policije, manevrske strukture narodne zaščite, zveze veteranov vojne za Slovenijo, zveze policijskih veteranskih društev Sever, zveze združenj borcev NOB, društva Tigr Primorske in zveze slovenskih častnikov« (N. R. 2006: 2).

V Večeru pa so zapisali: »Na proslavi je sodelovala tudi slovenska vojska – "Na svetu ni dovolj marmorja za spomenik, ki si ga zaslužita slovenski vojak in slovenski policist," se ji je zahvaljeval Janša« (Mekina 2006: 2).

Sam opis sodelovanja vojske na proslavi je torej bil skoraj presenetljivo skop, glede na ves hrup, ki ga je dvignil predlog o paradi.

6.2 AKTERJI PRI ODLOČANJU O PARADI

6.2.1 POLITIČNI AKTERJI

6.2.1.1 PREDSEDNIK REPUBLIKE

Med političnim akterji, ki so zaznamovali predlog o izvedbi parade, prav gotovo izstopa predsednik republike Janez Drnovšek, po Ustavi RS vrhovni poveljnik SV. S svojim mnenjem, v katerem je izrazil protest proti izvedbi parade, se je najprej neposredno obrnil na javnost, šele iz njegove izjave za javnost na spletni strani pa je za njegovo stališče izvedela tudi politična oblast. Omenjen način komuniciranja je zbudil precejšnjo mero začudenja – tako v medijih kot v političnih krogih. Pomembno je, da je svoje mnenje potrjeval na vsakem obisku, kjer je bil prisoten: v Mariboru 23. 2., Ivančni Gorici in Laščah 26. 2. ter na Ptujju 27. 2. Z javnim potrjevanjem svojega mnenja je imel odlično možnost vplivati na javno mnenje.

Med razlogi, ki jih je navedel kot ključne za nasprotovanje paradi, sta najpomembnejša dva: prvič, da je parada »neprimerna in nepotrebna oblika praznovanja obletnice samostojnosti Slovenije« in drugič, da »rožljanje z orožjem in razkazovanje vojaške moči kot oblike izražanja narodnega ponosa nima več nobenega smisla« (Javno pismo predsednika republike obrambnemu ministru, <http://www.up-rs.si/>).

Drnovšek vojsko dojema kot »prispevek Slovenije k ohranjanju miru v Evropi in v svetu«, ki bi »v skrajnem, čeprav danes težko predvidljivem primeru, branila našo državo«, ob tem pa priznava, da vojaki »pri tem tudi tvegajo svoje življenje, zato jim izražamo vse spoštovanje« (prav tam). Razvidno je torej, da vojsko njen vrhovni poveljnik vidi v prvi vrsti kot orodje

mednarodne pomoči²⁸ ter zagotavljanja miru (v tej smeri naj bi po njegovo tekkel tudi razvoj SV, ki ji sicer izraža spoštovanje in zaupanje), šele kot naslednjo nalogo vojske pa smatra obrambo države.

Na podlagi teh stališč je moč razbrati tudi sporočilo, ki ga lahko iz takega prepričanja razbere javnost – to je dajanje prioritete mednarodni dejavnosti ter umaknjenosti vojske iz družbenega življenja, ki v primeru parade izhaja iz pogleda, da bi le-ta predstavljala zgolj »rožljanje z orožjem«. Predsednik je tako zavzel stališče, ki ne dopušča možnosti, da je na parado možen še kakšen drugačen pogled, in ki s tako ostrim nasprotovanjem pojavljanja vojske v družbi lahko oboroženim silam dela škodo.

6.2.1.2 OBRAMBNI MINISTER

Na vladni strani se je z zapletom glede parade prvi soočil obrambni minister Karl Erjavec, na katerega je predsednik Drnovšek naslovil odprto pismo o zavrnitvi predloga o paradi in o preusmeritvi v načrtovanje mirovnih operacij. Minister je v celotnem poteku dogajanja prevzel neke vrste posredno vlogo: izhajal je iz prepričanja, da je odločitev o paradi izključno v rokah vlade, zato je tudi Drnovškovo pismo naslovil nanjo. Od obrambnega ministra, pod pristojnosti katerega spada tudi SV, bi bilo moč pričakovati, da bo zavzel mnogo bolj odločno stališče glede izvedbe parade oz. se bo nedvoumno zavzel za njeno realizacijo. Tako pa moč njegovega prizadevanja ni segla dlje od točke, da parada ne predstavlja rožljanja z orožjem ter da se parade pripravlja večkrat na vojaških območjih z namenom seznanitve ljudi z opremo v vojski (Vojski ni le do razkazovanja moči, <http://www.delo.si>) To sta bila pa tudi edina razloga, ki ju je minister povedal v prid paradi. Od vsega začetka je jasno poudarjal tudi, da sta s predsednikom republike »vseskozi v korektnih odnosih« (M. A 2006: 3).

Ministrova neodločnost ni ostala neopažena tudi v medijih; šlo je celo tako daleč, da je bilo javno izpostavljeno Erjavčevo »kolebanje« med tem, da parade niso le zaščitna znamka totalitarnih režimov, temveč služijo kot predstavitev javnosti, ter med strahospoštovanjem do predsednika Drnovška, zaradi katerega ne upa niti več izreči besede »parada« temveč govori le še o »sodelovanju vojske« (Caharijas 2006: 3).

²⁸ V tem času je bila aktualna zlasti kriza v Darfurju, kateri se je predsednik Drnovšek posebej intenzivno posvetil.

Spoštovanje odločitve predsednika republike je vsekakor upravičeno (kot tudi ministrovo prepričanje, da bi se izjalovil namen parade, če okoli nje ne bi bilo sprejeto vsesplošno soglasje), kljub vsemu pa je javnost njegove izjave lahko tolmačila vsaj na način, da s tem ne želi imeti opravka, v skrajnem primeru pa bi se tolmačenje lahko ustavilo tudi pri razlagi, da si obrambno ministrstvo oz. SV tega sploh ne želita.

6.2.1.3 PREDSEDNIK VLADE

V podobnem precepu se je znašel tudi predsednik vlade Janez Janša (oz. celotna vlada), ki je bil postavljen pred dilemo bodisi podpreti idejo vladnega odbora za proslave bodisi upoštevati zadržek predsednika republike. Pri tem je pomembno upoštevati še nekaj: nasprotovanje predsednika Drnovška je ponovno odprlo vprašanje dejanskih predsednikovih pristojnosti za odločanje v vojaških zadevah. Po 102. členu Ustave RS je »vrhovni poveljnik oboroženih sil« (Ustava RS, Uradni list 33/91 z dne 28. 12. 1991), razen Zakona o obrambi pa noben zakon oz. podzakonski akt precizneje ne opredeljuje njegovih dejanskih pooblastil, kar se tiče dejanskega odločanja. Tako se je samo po sebi zastavilo vprašanje, koliko lahko predsednik republike dejansko vpliva na samo izvedbo parade. Jelušičeva tako meni, da ni povsem jasno, ali lahko Drnovšek prepreči izvedbo parade, hkrati pa dodaja, da pa »lahko predsednik vpliva preko javnega mnenja ter tako ruši kredibilnost vlade« (Jelušič v Trtnik 2006a: 3). Končna odločitev o tem, ali parada dejansko bo ali je ne bo, je tako bila v rokah vlade, ki bi jo sicer lahko legalno izvedla, zaradi nasprotovanja tako predsednika RS kot tudi javnosti pa bi bila praktično nelegitimna, pomenila bi pa tudi zavrnitev predsednika RS kot vrhovnega poveljnika SV. Zato ne čudi odločitev, da se na seji vlade 23. 2. o paradi sploh ni razpravljalo, ker je bilo glede nasprotovanja še precej nejasnosti, na koncu pa je bila parada dokončno odpovedana in nadomeščena s sodelovanjem vojske.

Dodaten očitke, ki je letel na predsednika vlade, se je nanašal na njegov članek v Mladini leta 1985,²⁹ ki ga je 25. 2. povzel časnik Delo.³⁰ Navkljub očitkom je premier zagotovil, da si bo vlada prizadevala najti rešitev glede proslave, »ki bi državljane združeval najmanj toliko, kot jih je osamosvojitve sama«, hkrati pa s to rešitvijo ne bi nasprotovali mnenju predsednika

²⁹ V njem Janša med drugim zapiše, »da bolj ko je narod kulturno in gospodarsko zaostal, večje manifestacije prireja« ter da »parada deli ljudstvo« (Janša v Janez Janša o paradi 1985 (2006): 2).

³⁰ Očitke je Janša zavrnil z besedami, da je »zelo nedostojno primerjati totalitarno Jugoslavijo pod vodstvom ene nikoli izvoljene stranke z demokratično Slovenijo.« Enako po Janševem mnenju velja za primerjanje Slovenske vojske in jugoslovanske armade, ki se je spremenila v agresorsko vojsko (Janša v Proslava naj združuje 2006: 2).

republike (Proslava naj združuje 2006: 2). Na tej točki premier jasno izrazi svoje prihodnje vzgibe: slediti javnosti in upoštevati »vox populi«; le na ta način je možno realizirati želeno združevalno težnjo. Nenazadnje vlada dela v korist celotne družbe in če se v njej pojavljajo resni pomisleki, kaj šele ostro nasprotovanje dogodkom – bodisi vladnim, bodisi nevladnim, je jasno, da bi zagovarjanje in preferiranje takih predlogov pomenilo ne samo konflikt z javnostjo, temveč povsem nasproten učinek kot združevanje.

Združevalna vloga parade je tudi bila edini motiv, ki ga je posredno moč razbrati iz premierjevih izjav; vojske ne omenja.

6.2.1.4 PREDSEDNIK KOORDINACIJSKEGA ODBORA ZA PROSLAVE

Nekoliko več manevrskega prostora v vladi je imel predsednik koordinacijskega odbora za državne proslave Aleksander Zorn, ki je izrazil največje presenečenje nad Drnovškovim nasprotovanjem (glej Koordinacijski odbor za državne proslave obžaluje nepotreben in neprijeten zaplet glede načina obeležitve 15. obletnice slovenske osamosvojitve, <http://www.vlada.si>), podkrepljeno z besedami, da »SV nikoli ni bila namenjena militarizaciji države, ampak zagotavljanju varnosti države.« Kot razloge, zakaj je odbor predlagal parado, je navedel, da bi bila parada »tudi prva predstavitev SV širši javnosti na ta način« in da »potrebujemo pozitiven odnos do državljanov, ki so pripravljene zastaviti svoje življenje, da bi branili domovino, ji prvi pomagali ob nesrečah ter sodelovali pri zagotavljanju miru v svetu« (Zorn v Galun in Repovž 2006: 2). Kot razlog, zakaj odbor za proslave in vlada nista še nadalje vztrajala pri izvedbi parade, je odvrnil, da so se po premisleku tako odločili tudi zato, »da polemike, sprožene ob vojaški paradi, ne bi preglasile slovesnosti praznika« (Zorn v Parade ne bo 2006: 2).

Po seji odbora za proslave 22. 5., ko je bila parada dokončno preklicana, je Zorn ponovil stališče, da je odpor zoper parado na nek način nerazumljiv. »Zdi se nam, da za pomemben slovesni trenutek protokolarno ni boljšega mesta in bolj primerne prireditve, kakor je ravno parada. Navsezadnje SV deluje v mirovnih misijah po celem svetu in nas tudi postavlja na zemljevid sveta« (Zorn v Parade za dan državnosti ne bo, <http://www.dnevnik.si>). K temu je dodal:

Kadar je treba ubraniti slovensko državo, pokličemo vojake na pomoč, kadar jih želimo pokazati, kakšni so, se jih sramujemo in pravimo, naj ostanejo v vojašnicah. To se mi ne zdi ustrezno, razumem pa, da smo še vedno pod vtisom tistega, kar smo pred desetletji doživljali z nastopom JLA v Sloveniji, v državi, ki se je imenovala Jugoslavija. Morda je ta spomin še živ in s paradami ne vemo, kaj početi, čeravno so najbolj običajen protokolarni način v zahodnoevropskih demokracijah na državnih proslavah (Zorn, prav tam).

S stališči, kot jih je mogoče razbrati iz Zornovih izjav, je bil cilj parade poleg že omenjene predstavitve vojske v javnosti tudi izkaz spoštovanja vojski ter vsem ostalim,³¹ ki so sodelovali v osamosvojitvenih bojih. Parado lahko v tem kontekstu razumemo kot povezovalni člen med preteklostjo in sedanjostjo: bila bi zahvala vojski za pretekle zasluge ter »rokovanje« z njo kot sestavnim delom današnje družbe. Tako po njegovem mnenju ne bi šlo za neke vrste »izkoriščanje« uslug vojske, ko jo potrebujemo, temveč za izkazano zaupanje, da ne rabi zgolj ždeti v vojašnicah in čakati. Perspektiva je torej jasna – vojska na ulicah ne pomeni nevarnosti družbi, kot je to bilo mogoče razumeti nekoč.

6.2.1.5 KOALICIJA

Iz koalicijskih vrst je bilo vseskozi moč zaznati podporo paradi, najglasnejšo podporo paradi je bilo moč zaslediti v vrstah Slovenske ljudske stranke. Njen predsednik Janez Podobnik je vseskozi poudarjal, da so v stranki prepričani, da ima SV tako pomembno vlogo, še posebno zaradi uspehov v osamosvojitveni vojni leta 1991, da bi zato morala imeti mesto na tako pomembni proslavi, kot je slovesnost ob 15. obletnici osamosvojitve (Mekina 2006a: 5), pozval pa je tudi predsednika Drnovška, naj odločitev o paradi dobro premisli (Podobnik: Drnovšek naj dobro premisli, <http://www.delo.si>). Razlog Podobnika za podporo paradi torej sega v zgodovino in se kaže kot poklon preteklim zaslugam vojske. Posebej zanimiv pa je njegov predlog predsedniku RS, naj svoje, sicer zelo trdno mnenje, vendarle spremeni. Omenjen predlog je sicer lahko povsem na mestu – vlada bi legalno predlog lahko potrdila tudi brez Drnovškovega soglasja – lahko pa povzroča le še dodatno napetost v primeru, če je javnost na strani predsednika RS, kot je v tem primeru bilo.

V Slovenski demokratični stranki so predlog ravno tako podpirali, v Novi Sloveniji so dejali, da se strinjajo z »uporabo parade v miroljubne namene« (Mekina 2006a: 5). Izrazili so torej podporo, v natančnejše obrazložitve mnenj pa se niso spuščali.

V Demokratični stranki upokojencev Slovenije, sicer stranki obrambnega ministra, so o tem predlogu molčali, kar je svojevrstno presenečenje: prvič, ker stranka ne podpre mnenja ministra iz lastnih vrst, drugič pa, ker ne podpira mnenja koalicije. Ob že omenjeni predpostavki, da je bilo mnenje ministra Erjavca latentno oz. premalo odločno zastopano, pa tudi molk celotne stranke dobi drugačno podobo: bodisi nasprotovanje predlogu in zato molk bodisi nasprotujoča si mnenja v lastnih vrstah. V vsakem primeru gre to razumeti kot politično neuskkljenost.

6.2.1.6 OPOZICIJA

Da gre med drugim pri paradi tudi za politični boj, je moč sklepati po odzivih iz opozicijskih vrst. V poslanskem klubu Liberalne demokracije Slovenije so povedali, da vojaške parade niso več potrebne, obenem pa spominjajo na morije in avtoritarne režime 20. stoletja. Slovenija ne potrebuje razkazovanja vojaške moči, saj je z ustavo zavezana h kulturi miru in nenasilja (Podobnik: Drnovšek naj dobro premisli, <http://www.delo.si>). Zanimivo je, da je omenjeno stališče dobesedna ponovitev tistega, kar je kot razlog navedel Janez Drnovšek. Opozicija je tako pričakovano izrazila nasprotovanje predlogu, ki je izšel iz vrst vladnega odbora z domnevnim koalicijskim ozadjem. Temeljni razlog za nasprotovanje, do potankosti enak Drnovškovemu, gre po eni strani razumeti za popolno spoštovanje predsednika republike kot vrhovnega poveljnika (njegova beseda je zadnja in se je niti ne spreminja, niti se ji ne oporeka), po drugi pa gre lahko tudi za pričakovano ideološko nasprotovanje koaliciji, ki je predlog podprla; toliko bolj je nasprotovanje smiselno, ker »stoji na istem bregu« kot mnenje dobršnega dela družbe.

Odločno nasprotovanje je izrazil tudi že prej omenjeni (opozicijski) poslanec Socialnih demokratov Aurelio Juri, med drugim tudi zaradi nekonstruktivnega prerekanja³² obrambnega ministra z vrhovnim poveljnikom SV, kar se mu zdi neodgovorno (prav tam). Juri torej poleg

³¹ Kot že rečeno, je predlog o paradi izhajal iz predpostavke, da v njej sodeluje karseda veliko ljudi, ki so bili zraven vojske vključeni v desetdnevno vojno (policija, gasilci, civilna zaščita).

ostalnih razlogov izpostavi individualno eksponiranost ministra v debato o paradi: zavzame stališče, da je beseda predsednika republike nedotakljiva, vsak pomislek zoper njo pa škodljiv. Glede na prej omenjeno nejasnost v pristojnostih predsednika RS gre popolno podporo predsedniku tukaj razumeti kot »pomoč« pri vplivanju na javno mnenje ter s tem za pritisk na vlado, kot je to imenovala Jelušičeva (glej Jelušič v Trtnik 2006a: 2).

Parado je v opozicijskih vrstah podprl le Zmago Jelinčič Plemeniti, ki se je na seji odbora za obrambo 15. 3. skupaj s koalicijskimi poslanci strinjal, da ima vojska mesto na paradi, kjer naj predstavi svoje zmogljivosti ter da nas tega ne rabi biti sram (Poglajen 2006: 2).

6.2.2 NAČELNIK GENERALŠTABA SLOVENSKE VOJSKE

Pri tako pomembni temi, kot je vprašanje izvedbe vojaške parade, bi bilo pričakovati, da bo potek dogodkov podal tudi (takratni) načelnik GŠSV, Ladislav Lipič. Kot pa se izkaže, v tem primeru temu ni bilo tako. Nasploh je bilo s strani Slovenske vojske v dnevnem časopisju moč zaslediti zgolj 2 izjavi, ki jih je javnosti posredoval Simon Korez, tiskovni predstavnik GŠSV. 2. 3. je povedal, da naj bi tudi po njihovih informacijah vlada še isti dan obravnavala koledar proslav, skupaj z vojaško parado. »V SV čakamo na odločitev vlade. Če bo odločila, da parada bo, bo SV sodelovala na njej,« je dodal (Korez v bz 2006: 3). Na vprašanje, ali bo SV upoštevala voljo predsednika republike, po ustavi vrhovnega poveljnika, Korez ni mogel odgovoriti in pojasnil: »Na to lahko odgovori le načelnik generalštaba SV Ladislav Lipič, ki pa tega vprašanja zdaj ne bi komentiral« (Korez prav tam). To je bila edina vest, v kateri je, v povezavi z vojaško parado, načelnik GŠSV sploh omenjen.

Drugi komentar s strani SV je bil objavljen 3. 3., ko je že bilo jasno, da je vlada na svoji zadnji seji, ki je potekala dan prej, preložila odločitev o morebitni izvedbi parade. Kot je pojasnil Korez, vojske do tedaj še niso vprašali, kako bi sodelovala ob morebitni paradi. »Vojska se lahko pripravi v enem dnevu, a odvisno je od tega, kaj bi želeli, da predstavimo. SV bo vsekakor pripravljena sodelovati v kakršnikoli obliki,« je še povedal (Korez v Zgaga 2006a: 4). Na vprašanje, ali bi hipotetična odločitev vlade, da se izvede velika vojaška parada, kakorkoli ovirala usposabljanje SV, ker bi poklicni vojaki denimo vadili paradni

³² Tudi iz tega razloga je v pismu, poslanem predsedniku Odbora za obrambo Antonu Anderliču, predlagal, da se na naslednjo sejo odbora uvrsti tudi točka, kjer se bo diskutiralo o nastalem zapletu (Babič 2006: 2).

korak, pa je Korez odvrnil, da »v SV paradnega koraka sploh nimamo. Poznamo le klasični pohodni korak« (Korez prav tam).

Omenjeni izjavi sta torej edini, ki ju je bilo moč zaslediti v dnevnem časopisju. Dejstvo je, da bi v primeru vojaške parade nenazadnje šlo za promocijo SV in bi sama zato za omenjeni dogodek lahko izkazala mnogo večje zanimanje, kot ga je bilo moč zaslediti. Posebej presenetljivo pa je, da načelnik GŠSV mnenja sploh ni želel podati. To po eni strani pomeni, da so v SV odločanje o predlogu parade popolnoma prepustili politični oblasti oz. v najslabšem primeru pusti vtis, da v SV za parado ni bilo niti toliko zanimanja, da bi svoje mnenje o tem podal načelnik GŠSV.

6.2.3 ODZIV JAVNOSTI

Na predlog parade se je oglasila tudi civilna družba – pravzaprav je ta odziv bil eden številčnejših, kar se tiče komentiranja dogodkov na vojaškem področju v zadnjem času. Komentarje omenjenemu predlogu je bilo tako mogoče zaslediti z vseh koncev – tako s strani znanih javnih osebnosti, strokovnjakov za obrambno področje in vprašanja vojske v družbi, kolumnistov kot tudi s strani ostale civilne družbe.

6.2.3.1 PETICIJA PROTI PARADI

Na tem mestu velja najprej omeniti t. i. peticijo proti paradi. S strani vidnih posameznikov in posameznic iz javnega, kulturnega, medijskega pa tudi političnega življenja Slovenije je bila 25. 2. 2006 na vlado naslovljena posebna peticija, v kateri so izrekli nasprotovanje morebitni paradi, ob tem pa od vlade zahtevali, da odpove načrte za izvedbo vojaške parade. »Peticija proti razkazovanju vojaške moči«, kot je bila poimenovana, je bila javno objavljena na spletnih straneh tednika Mladina (<http://www.mladina.si/parada>), kjer so se tudi zbirali podpisi z namenom preprečitve izvedbe parade in prikazom nestrinjanja s strani civilne družbe. V besedilu peticije je bilo med drugim zapisano:

Slovensko vlado sprašujemo, zakaj je oblast po petnajstih letih državnosti presodila, da je sedaj čas za manifestacijo vojaške moči. Ali se ji zdi primerno, da spomin na slovensko osamosvajanje praznujemo z vojaškim korakanjem? Kdo je sprejel odločitev

za parado, koliko bo parada stala in predvsem – ali je primerno, da Slovenija prireja vojaške parade, medtem ko v Iraku, kjer so nastanjeni tudi slovenski vojaki, vsak teden umre več kot 200 ljudi? Obletnica državnosti naj ne bo poteptana s topotom vojaških škornjev! Dan slovenske države si zasluži miroljubno prireditev! Slovenske politike pozivamo, naj odpovedo vojaško parado! (Peticija proti razkazovanju vojaške moči, <http://www.mladina.si>)

Pod peticijo so se med znanimi osebnostmi podpisali (našteti po abecednem vrstnem redu): dr. Sandra Bašič-Hrvatina, dr. Maja Breznik, dr. Aleš Debeljak, Milan Gorjanc, dr. Marta Gregorčič, Matjaž Hanžek, Boštjan Horvat, dr. Spomenka Hribar, Franco Juri, dr. Zoran Kanduč, Drago Kos, dr. Manca Košir, Gorazd Kovačič, dr. Lev Kreft, dr. Rastko Močnik, Miša Molk, dr. Boris A. Novak, Tone Partljič, Vili Resnik, Josip Rotar, dr. Darko Štrajn, Eyachew Tefera, Igor Vidmar, dr. Jože Vogrinc, dr. Darij Zadnikar in dr. Jelka Zorn.³³

Zbiranje podpisov je bilo zaključeno 22. 5., torej potem, ko je že postalo jasno, da je parada dokončno odpovedana, pod peticiji pa sta se podpisali 11002 osebi (Peticija proti razkazovanju vojaške moči, <http://www.mladina.si>).

Temeljni pomen peticije lahko izluščimo iz dejstva, da se je pojavila izredno hitro (slabe 4 dni po javnem obelodanjenju predloga, kar kaže na intenziteto nasprotovanja), poleg tega pa je se je pod njo podpisalo mnogo znanih oseb s celotnega družbenega spektra – od kulturnikov, gospodarstvenikov, medijskih oseb do univerzitetnih profesorjev. Več kot 11000 podpisanih ravno tako kaže na množično nasprotovanje paradi; gre torej za enotno nasprotovanje, ki reprezentira različne družbene skupine oz. profesije in to v velikem številu.

V peticiji je parada razumljena kot »manifestacija vojaške moči« ter kot »topot vojaških škornjev«. Gre torej za dožemanje vojske kot represivnega aparata, ki mu je bila v primeru parade pripisana zastrašujoča in grozilna vloga. Gre tudi za direktno zgodovinsko primerjavo s prejšnjim režimom, kjer so se ravno tako izvajale parade. »Kam je pripeljal prikaz vojaških zmogljivosti, je pokazala zgodovina,« kot so še zapisali v peticiji (Peticija proti razkazovanju vojaške moči, <http://www.mladina.si>) pa označuje SV kot instrument nasilja, ki se lahko obrne proti svojemu prebivalstvu, kar na eni strani opozarja na možnost hitrega razraščanja moči vojske (v kolikor se do nje vzpostavi odnos pretiranega spoštovanja, skoraj

³³ Navedene so znane osebe, ki so se med prvimi podpisale pod peticijo in so bile navedene na spletni strani <http://www.mladina.si/parada>, kjer je bila peticija javno objavljena.

malikovanja), po drugi strani pa pomeni identično razumevanje družbenih vlog vojske nekoč in danes: če je vojska (v konkretnem primeru JLA) predstavljala nevarnost družbi konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, jo tudi SV danes, ko bi se predstavila na paradi.

6.2.3.2 ZNANE JAVNE OSEBNOSTI O PARADI

Svoje mnenje oz. obrazložitev pogleda na parado so pojasnile tudi nekatere znane osebe, mnoge med njimi podpisnice prej omenjene peticije:³⁴

Marko Brecelj (aktivist) izrazi prepričanje, da nam vladajoči del tistih, ki so zaslužni za včlanitev v NATO, »pripravlja morbidni spektakel, s katerim bodo naivnim, površnim in zblojenim pokazali, kako (zelo) smo na pravi poti« (Breclj v Trampuš 2006: 24).

Mičo Mrkaić (ekonomist) je mnenja, da je pravi namen parade, da »oblastniki projicirajo moč in da na prikrit način strašijo populacijo« (Mrkaić prav tam).

Franco Juri (karikaturist) meni, da je parada »militaristični okras za militaristično ideologijo, ki je stalnica Janševe ideologije« (Juri prav tam).

Miša Molk (televizijska urednica) poudari, da ni »proti obveščanju, ampak proti razkazovanju militantnosti naše države,« zato predlaga, da se vojska predstavlja javnosti na dnevih odprtih vrat, kjer lahko javnosti posreduje vse informacije. O vojski pa je mnenja, da »ni paradna elita, je le del našega življenja, ki postane pomembna, ko nam grozi nevarnost« (Molk prav tam).

Pevcu Viliju Resniku se zdi parada »totalna kozlarija«, še bolj smešno pa se mu zdi, da bo »mala Slovenija pokazala veliko moč« (Resnik prav tam).

Mariu Galuniču (televizijskemu voditelju) je načeloma vseeno glede parade, razume jo kot »spoznavni dogodek«, ko bi se javnost nekoliko sprehodila po ulicah, da si ogleda vojsko, ne najde pa pri tem skupne točke s praznovanjem obletnice samostojnosti. »Jaz za rojstni dan

³⁴ V strnjeni obliki so navedene vse izjave o paradi, ki jih je bilo mogoče zaslediti v članku *Parada? Ne, hvala!* (Trampuš 2006: 21–25).

prijatelj ne nikoli ne pričakam z nožem v roki,« je bilo njegovo mnenje (Galunič v Trampuš 2006: 25).

Igor Vidmar (rocker) vidi parado kot »oživljanje jugovzorcev in militarizacijo dneva državnosti« (Vidmar prav tam).

Milan Gorjanc, sicer upokojeni general, parado razume kot slo oblastnikov »po razkazovanju moči, ki je ni,« s parado pa se bomo samo osmešili, dodaja (Gorjanc prav tam).

Mirovnik Gorazd Kovačič pa je izrazil prepričanje, da ima »vojaška parada plačancev predvsem notranjepolitični pomen: oblast poudarja represivni aparat, toda ta ne izhaja več iz ljudstva« (Kovačič prav tam).

Očitno je torej, da je parada v očeh znanih osebnosti bila razumljena kot prikaz moči in militantnosti države, vojsko pa gre posredno razbrati kot orodje za izkazovanje in doseganje le-teh. Zanimivo je, da so zgoraj navedeni v paradi prej prepoznali oblast, ki stoji za parado, kot vojsko, ki jo izvaja. Zavedajo se torej, da je vojska dejansko instrument politike in v kolikor gre za nasprotovanje politiki, gre avtomatično za negiranje vloge vojske. Neposredno se je vojske dotaknila le Molkova, katera razkrije pogled na vojsko kot na institucijo »nujne pomoči«, ki postane pomembna šele, ko mora ukrepati, sicer je nepotrebna in nepomembna. S tem je jasno razkrita tudi dilema, da javnost ne ve, kaj početi z vojsko, ko »ni nujno potrebna« in kakšna naj bo njena vloga v tem primeru.

6.2.4 ODZIV STROKOVNE JAVNOSTI NA PARADO

Parada seveda ni ostala neopažena tudi v strokovnih vrstah. V medijih je bilo tako mogoče zaslediti kar nekaj člankov in intervjujev na temo parade. Tukaj jih analiziram po vrstnem redu, tako kot so se kronološko zvrstili.

Prvo predstavitev strokovnih stališč lahko zasledimo v oddaji Odmevi na nacionalni televiziji 27. 2. 2006, kjer sta svoja mnenja soočila dr. Ljubica Jelušič in dr. Aleš Debeljak, oba s Fakultete za družbene vede.

Debeljak je že v uvodu poudaril, da se mu vojaška parada zdi »razkazovanje sile in represivni aparat, ki ga predstavlja vojska, je v bistvu oblika organiziranega nasilja.« Ob tem dodaja, »da je vojska najboljša kadar je najmanj vidna, se pravi, da je v vojašnicah. Razen, če ne gre res za skrajna izredna stanja.« Zlasti se mu parada zdi nesmiselna zaradi tega, ker gre pri vojski »za najemniško delovno silo« (Odmevi, 27. 2. 2006). Jelušičeva na drugi strani izhaja iz predpostavke, da gre za obletnico osamosvojitve, zato je »ob tej priložnosti treba pokazati vse tiste, /.../ ki so v letih '90 in '91 poskrbeli za to, da danes živimo v samostojni Sloveniji.« (prav tam) Po zaslugi teh imamo danes lastno vojsko, ki je ne smemo vstavljati v kalupe nekdanje JLA. »Bil bi že čas,« še pravi Jelušičeva, da po 15-ih letih »dosežemo neke vrste spravo in si priznamo, čemu je vojska sploh namenjena« (prav tam). Debeljaku se zdi povsem sprejemljiva možnost, da na paradi sodeluje častna četa, medtem ko »razkazovanje motorizirane in pehotne vojne sile kaže, da pravzaprav država zavisi oziroma se upira na silo« (prav tam). Bolj pomembno je po njegovem mnenju ob takih praznikih prikazati slovensko kulturo, ki nas ločuje od ostalih evropskih narodov. Jelušičeva, ki pomena kulture nikakor ne zanika, je kljub vsemu trdno prepričana, da je »Slovenska vojska, ki je danes naslednica tradicij teritorialne obrambe, tudi tisti udeleženec takšne proslave, ki ima pravico nastopiti pred javnostjo.« In nenazadnje ima javnost pravico videti, »kakšna ta vojska je«, nikakor pa »nimamo pravice skrivati jih v vojašnice z raznimi parolami o tem, da so represiven aparat!« (prav tam). Debeljak predpostavlja, da je oborožena sila nujno zlo, zato »manj ga vidimo, boljše je.« Če že, na izletih v vojašnice, pravi, Jelušičeva pa ponovi, da tudi parade ne bodo ogrozile nikogar, kvečjemu bomo s poudarjanjem vojske kot instrumenta nasilja pošiljali signale v nasprotju z ustavno kulturo miru in nenasilja (prav tam).

Naslednji se je vprašanja parade s komentarjem v Delu dotaknil dr. Igor Kotnik s Katedre za obramboslovje Fakultete za družbene vede.

Kotnik takoj na začetku izpostavi, da pri paradah ne gre zgolj za »klasično, dolga tisočletja v ospredje postavljeno funkcijo vojaških parad razkazovanja surove vojaške moči in zastraševanja«, temveč imajo parade vsaj še nekaj funkcij:

- poudarjanje kooperativnosti na večnacionalni in medresorski ravni (kar bi se odražalo s sodelovanjem pripadnikov policije ter zaščite in reševanja, z zastavami pa poudarimo naše članstvo v zvezi NATO);
- izkazovanje priznanja tistim, ki na njej sodelujejo, za njihove pretekle zasluge (v tem primeru vsem, ki so ubranili našo domovino, za ves vložen trud in tveganje);

- utrjevanje družbenega ugleda in simpatij javnosti (kar je zlasti aktualno, ker primanjkuje kadra za poklicno vojsko);
- daje možnost vojski, da se sama prepozna kot pomembni člen kooperativnega zagotavljanja varnosti (Kotnik 2006: 5).

Vojska je po Kotnikovem mnenju (prav tam) institucija, ki zadovoljuje vse nanjo naslovljene zahteve po zagotavljanju varnosti, za kar si zasluži tudi zahvalo (kar bi v tem primeru bila parada). Dodaten pomen, zakaj bi parada bila zaželjena, je ta, da lahko v trenutnih razmerah upadlega zanimanja za vojsko in vojaški poklic vojska s parado »utrdi svoj družbeni ugled in pridobi pomembne simpatije javnosti« (prav tam).

Prav tako obramboslovka, dr. Ljubica Jelušič, je v intervjuju za Dnevnik dejala, da gre parado razumeti kot »sodobno komunikacijo vojske z javnostjo«; zaradi profesionalizacije SV je namreč vedno težje videti vojaka v civilnem okolju. Jelušičeva k temu dodaja, da vedo več o naših vojaki celo tujci, ki jih srečujejo na mirovnih misijah. Morebitno možnost, da bi v primeru parade šlo za razkazovanje moči sosednjim državam, je Jelušičeva zavrnila z besedami, da »se to dela na vojaških sejmih!« Ker v primeru parade gre za obletnico osamosvojitve pa se ji zdi samoumevno, da sodelujejo tudi drugi, ki so pripomogli k osamosvojitvi (gasilci, policija), ne samo vojska (Jelušič v Trtnik 2006a: 3).

Velja dodati še dodaten argument dr. Aleša Debeljaka, izražen v intervjuju za Dnevnik: »Vojska je represivni aparat države: topot njenih paradnih škornjev po ljubljanskih ulicah danes, ko zunanjega sovražnika ni (več), ne more drugega, kot da priklicuje tesnobo in nelagodje« (Čar 2006: <http://www.dnevnik.si>). Debeljak še doda, da so sedanji slovenski vojaki za svoje strokovno delo namreč plačani, so najemna delovna sila, zato tu ni več neposredne vezi patriotizma med ljudstvom in vojsko.

Dr. Matej Makarovič, sociolog, izpostavi pomembnost dveh razmerij: vojske in državnosti ter vojske in družbenosti. »Slovenska vojska ni nujni sestavni del slovenstva, saj je to večino svoje zgodovine res preživelo brez lastne vojske, nesporno pa je prepoznavni konstitutivni del slovenske državnosti,« piše Makarovič, ki se mu tako zdi samoumevno, da je vojska prisotna na proslavi ob obletnici državnosti. Dodaja, da je »oblika te navzočnosti (častna četa, mimohod, parada ali morda kakšna druga domislica) precej manj bistven problem.« Splošnega recepta za obliko udeležbe vojske torej tukaj ne moremo iskati, sploh ker za nobeno razliko ne bi mogli reči, da je bolj/manj evropska. Bistven problem, zakaj je prišlo do

nesoglasja glede parade, po njegovem mnenju tiči v »v dejanskem odnosu med vojsko in (moderno) družbo.« Z izrazom »funkcionalna diferenciacija« utemelji vzpostavitev vojske »na podlagi lastne notranje logike«, s katero je »zavezana lastnim profesionalnim principom, na podlagi katerih služi državi«. Vojske današnjih dni se zatorej razlikujejo od vojsk prejšnjih režimov, ki so pripisovali vojski drugačno vlogo in s tem negirali funkcionalno diferenciacijo. Zato je tudi »strah pred ponovno militarizacijo slovenske družbe precej odveč,« še piše Makarovič (Makarovič 2006: 5).

Mirovnik in sociolog mag. Gorazd Kovačič je v intervjuju za Večer razmišljal, da je parado mogoče razumeti kot interpretacijo tega, na čemer temelji sama državnost republike Slovenije. »Poudarjanje vojske bi dalo poudarek osamosvojitveni vojni kot bistvenemu dogodku in izkušnji, ki je vzpostavila temelje države,« pravi Kovačič, ki meni, da bi to imelo dva učinka: prvi je dnevnopolitični in se tiče potrjevanja voditeljske moči Janeza Janše, drugi učinek pa bi pomenil spremembo v razumevanju koncepta države kot represivnega aparata. To pomeni, kot še dodaja Kovačič, da parada ne bi predstavljala le anahronističnega razkazovanja vojaške sile, pač pa bi odražala tudi premik v politični kulturi, ki je nastal po zaslugi današnje vlade (Stepišnik 2006: 5).

Predsednik Zveze slovenskih častnikov Miha Butara se pri paradi osredotoči na pomen in vlogo SV v njej. Pravi, da ima »Slovenska vojska potrebno mesto v družbi«, z eno samo parado pa ne more ogroziti demokratičnih pridobitev, ki so povrh vsega bila izbojevanje ravno z bojnim delovanjem njene predhodnice TO ter milice. »Naša vojska predstavlja pomemben element obrambe in varnosti države, zato nikakor ne ogroža in tudi ne more ogroziti pridobljenih demokratičnih vrednot, saj deluje v skladu z ustavo in z regularno zakonodajo.« V skladu s tem Butara tudi podpira parado (prav tam).

6.2.5 KOMENTARJI V MEDIJIH O PARADI

V kolikor so mediji pokazatelj občega družbenega ustroja, potem je mogoče marsikaj o tem, kar se dogaja na relaciji družba–vojska, razbrati tudi iz objavljenih komentarjev ter člankov.

Kolšek tako piše, da »Slovinci do svoje vojske nimamo odnosa domoljubne privrženosti,« kakor tudi ne »kulta uniforme.« Zato tudi trenutne družbene vrednote in trendi družbenega obnašanja razkazovanja vojaške moči ne podpirajo, temveč to smatrajo kot anahronizem (Kolšek 2006: 26). Avtor izpostavi zelo prepričljiv razlog za neke vrste antagonizem,

naperjen proti vojski – to so kulturni vzorci, ki ne dojemajo vojske kot pozitiven del družbe, temveč nasprotno – jo smatrajo kot nekaj napačnega, slabega. V takih razmerah je logična konsekvence, da prihaja do nasprotovanja vsemu, kar je povezano z vojsko, zlasti pa njenemu predstavljanju v javnosti.

Pečauer na drugi strani nasprotovanja paradi ne razume kot »izraz kakih velikih strahov glede vloge vojske v slovenski družbi in možnosti njene zlorabe, »ampak predvsem kot reakcijo na procese, ki se zadnje čase dogajajo v Sloveniji.« Namreč, »parada je tukaj kot znak, da se je ob nekaterih idejah in procesih treba vprašati, ali nismo tega že videli, in če smo, ali nam je bilo takrat všeč« (Pečauer 2006: 1). Omenjen pogled se ne osredotoča na vojaške, temveč na politične razloge in posledice, ki so privedli do zavračanja parade. Gre za ideološke razlike, ki jih je kot sestavni del prinesel tržni kapitalizem v odnosu do prejšnjega. Zato dogodki, ki so bili značilni za prejšnji sistem, pomenijo refleksi negativnega povezovanja s preteklimi družbenimi razmerami. Upoštevajoč dejstvo, da smo se na koncu proti preteklemu sistemu borili, je zoper vse podobne predloge pričakovati negativen odziv in ostro nasprotovanje.

Caharijas (2006: 3) se dotakne vojske, »ki je z ukinitvijo naborniškega sistema začela izgubljati stik s civilno javnostjo.« Vsako obliko javnega sodelovanja vojske je torej mogoče razumeti kot veter v njena jadra, vendar hkrati tudi velja opozorilo, ki ga poda Caharijas: »če "oblika sodelovanja" vojske ne bo parada, pač pa kakšen sramežljiv spreved bagrov in nekaj veteranov vojne za Slovenijo,« bo ponos te vojske še dodatno načet. Caharijas v namenu parade torej prepozna motiv, ki je bil često izpostavljen kot razlog za parado (približati vojsko državljanom) in v tem ne vidi ideološkega ozadja. Jasno pa opozori, da bo moral biti vsak korak vojske v civilnem okolju skrajno previden, sicer bo učinek javnega predstavljanja nasproten od želenega.

Na koncu dodajam še komentar nekoliko drugačne vrste. Branc (2006: 6) primerja SV s komunalci ob sveže zapadlem snegu. Skupna točka? »Tako kot slovenska vojska se tudi komunalci ne morejo ravno pred celim svetom postaviti z najsodobnejšim orožjem.«

6.2.6 PISMA BRALCEV O PARADI

Primer neposrednega prenosa mnenj civilne javnosti na papir je moč razbrati iz pisem bralcev. Tudi v primeru parade ni bilo nič drugače. Kar nekaj bralcev se je odzvalo ter podalo razloge za in proti. Sprva navajam nekaj takšnih, ki se vojske neposredno ne tičejo, natančneje pa analiziram tiste, ki ponazarjajo razmerje med družbo in vojsko.

Med razlogi, ki se vojske ne tičejo, je potrebno izpostaviti finančni vidik morebitne parade. Kot dokaz tega Nemčeva izrazi upanje, da bodo poslanci »prepoznali, da vojaška parada ni potrebna in da se ta denar porabi za bolj koristne namene ali pa za delovna mesta« (Nemec 2006: 5).

Paradi je nasprotoval tudi bralec, ki predlaga, da bi denar, namenjen paradi, »lahko bolj pametno razporedili, morda celo za nekaj sto prepotrebni študentskih stipendij za mlade« (Kociper 2006: 25).

Skozi precej več odzivov publike pa je bilo mogoče zaznati, da dojemajo parado kot vojaško vprašanje oz. izrekajo pomisleke na njen račun.

»Slovenke in Slovenci želimo, da spoznamo in pozdravimo naše osvoboditelje in se jim zahvalimo, da so tvegali svoja življenja za domovino,« je eden takšnih. Gre za dojetje vojske kot institucije, ki je leta 1991 omogočila osamosvojitve Slovenije, za kar si še danes zasluži spoštovanje. Da pa pri tem ne gre za malikovanje vojske, temveč za nekoliko bolj kritično angažiran pogled, kaže nadaljevanje pisma bralca kjer izpostavi, da »davkoplačevalci pa tudi želimo videti, kam minister za obrambo daje naš denar, in naj to javno prikaže« (Senekovič 2006: 26). Gre torej za neke vrste idealen sprejem predloga parade, kot si je odbor za proslave po svojih izjavah sodeč zamišljal: gre za hkraten poklon preteklim zaslugam vojske, zanimanje za trenutni ustroj (in s tem preverjanje obrambne politike), oboje skupaj pa prinaša potrjevanje legitimnosti vojske v družbi, kar pomeni temelj nadaljnjega uspešnega sodelovanja med njima.

Po mnenju drugega bralca je parada zgolj »primitivno razkazovanje mišic« (Kolenc 2006: 5), kar sovpada z mnenjem nasprotnikov parade, ki parado vidijo kot orodje vojske, ki bi skozi predstavitev svoje opreme in dejavnosti v centru Ljubljane ogrozila načela politike nenasilja oz. pomenila novo militarizacijo države. Kot kompromis je bil v nadaljevanju predlagan

mimohod častne čete, ki po mnenju pisca »najlepše in najbolj simbolizira slovensko vojsko« (prav tam), kar bi bilo moč tolmačiti kot percepcijo vojske kot simbolnega elementa družbe, manj pa gre za priznanje njene bojne moči in vloge.

Prijatelj (2006: 5) na vojsko gleda drugače: zanjo pravi, da »ljudem pomaga in bo pomagala: ob naravnih nesrečah, poplavih, požarih, nesrečah v gorah ipd.« Avtor sicer priznava represivno vlogo vojske,³⁵ vendar le »do sovražnikov in napadalcev na državo. Znotraj države, ki je demokratična in urejena, pa do nikogar« (prav tam). Tovrstno mnenje vojsko predstavlja kot institucijo, ki je namenjena zaščiti prebivalstva tako v izrednih kot mirnodobnih razmerah, se pravi potrjuje njeno z zakonom določeno poslanstvo.

»Parada bi bila zaželena tudi zato, da bi spoznali svojo profesionalno vojsko, ki je sploh ne poznamo, želimo jo videti,« piše Štokelj (2006: 76). Tudi v tem mnenju je mogoče razbrati odmaknjenost vojske od civilnega dela družbe, kar privede do odtujitve vojske oz. njenega vedno večjega nepoznavanja. Zato tudi s strani javnosti prihajajo želje po pojavljanju vojske v javnosti, kar bi vojsko približalo zlasti mlajši generaciji, ki zaradi profesionalizacije vojske ni imela osebnega stika z njo. Bralec se zato strinja s parado kot načinom predstavitve vojske.

Vojaško vlogo pri obeležitvi državnih proslav podpira tudi naslednji pisec, vendar pa ne podpira parade. Namesto tega predlaga »dan odprtih vrat Slovenske vojske,« ko bi »bil državljanom omogočen ogled tako bivališč naših vojakov kot tudi vojaške tehnike. Ob tej priliki bi lahko skupaj izvedli kulturne in športne prireditve« (Debevc 2006: 5). »Če bo za dan državnosti vojska korakala po ulicah našega glavnega mesta brez dovoljenja njenega vrhovnega poveljnika, bo to pravzaprav vojaški udar,« pa še dodaja v razmislek na koncu (prav tam). To mnenje kaže odprto možnost, da tudi tisti, ki nasprotujejo izvedbi parade, nujno ne nasprotujejo socialnemu angažmaju SV, vendar ne na javnih mestih oz. z orožjem, temveč na način, da se javnost sama odpravi v vojašnice ob priložnostih, ko bi vojska javno predstavila svojo oborožitev in prikazala svoje aktivnosti. Vseeno pa pripisuje prvo in zadnjo besedo pri odločanju predsedniku republike.

Tudi v tem delu pa ne manjka zbadljiv »pogled z rezervo« na celotno dogajanje okoli parade. »Če bi vojaška parada že morala biti, čeprav nikomur ne bi mogla nagnati strahu v kosti, še

³⁵ Vlogo vojske kot represivnega aparata je v intervjujih poudarjal predvsem dr. Aleš Debeljak, kateremu je kritika tudi namenjena.

ptičji gripi ne, predlagam, naj bo edinstvena po tem, da bi prvič v zgodovini človeštva v okviru parade kopenskih in letalskih sil paradirala tudi vsa slovenska vojna mornarica« (Verbič 2006: 5). Vprašanje je, ali bi, v kolikor bi se vojna mornarica dejansko predstavila, to zadostilo zahtevam bralca.

7. SKLEP Z VERIFIKACIJO HIPOTEZ

V pričujočem diplomskem delu sem skušal prikazati smernice, ki so v preteklih letih determinirale odnos med civilno družbo in Slovensko vojsko. Slednja je že ob nastajanju bila izpostavljena dvomu o potrebnosti oz. podvržena kritikam revitalizacije prejšnjega, z militarizacijo prepletenega političnega sistema. Kljub negativni podobi, s katero je bila zaradi izkušenj z JLA sprva zaznamovana tudi SV, si je z uspehom v osamosvojitveni vojni uspela zagotoviti potrebno mero zaupanja javnosti. Ravno podpora javnosti je bila v prvih letih obstoja SV tista, ki je uravnavala siceršnje funkcionalne slabosti oboroženih sil. Težave, s katerimi se je SV srečevala od njenega nastanka naprej (pomanjkanje ustreznih doktrinarnih dokumentov, neuspele reorganizacije vojaškega sistema ...), pa niso pomenile le vedno večjega oddaljevanja od optimalne organizacije in bojne učinkovitosti. Kaj kmalu je namreč postalo jasno, da dogajanje v vojski javnost pazljivo spremlja. To je v praksi pomenilo, da je bila večina v dnevnem časopisju objavljenih novic, ki so opisovale dogajanja in spremembe v vojski, deležna burnih odzivov, zlasti ko je obstajala možnost, da bi lahko šlo kaj narobe.

Pri odzivu javnosti na dogajanje v vojski se pokažeta dve značilnosti: prvič, da javnosti v spominu ostanejo zlasti dogodki in vesti, za katere so tisti, ki jih komentirajo, že vnaprej bili prepričani (pa čeprav na nerealnih osnovah), da jih poznajo in vedo, kaj se dogaja. In drugič, da je bil odziv na spremembe v vojski (bodisi kritičen, bodisi pozitiven) zlasti posledica tega, kakšno prepričanje ima dotična oseba o vojski: ali je to »teptalec človekovih pravic«, »nujno zlo«, ali pa vendarle institucija, ki nam zagotavlja eno temeljnih (zadnje čase vedno bolj pozabljenih) vrednot – varnost. Tisti s pozitivnim pogledom na vojaško institucijo so v pozitivni luči znali videti tudi kakšno težavo in zaplet, ki se je morda pripetil. Predvsem spremembe v vojski (tako organizacijske, kadrovske, materialne ...) pa so tiste, ki pritegnejo občo javno pozornost in nemalokrat povzročijo tudi razburjenje. Potrebno je poudariti še nekaj: spremembe se v vojski dogajajo praktično vseskozi, vprašanje je edino, koliko so na očeh javnosti oz. koliko pozornosti jim javnost posveča sama po sebi. Vse pa se spremeni v

trenutku, ko se katere izmed teh sprememb lotijo mediji ter o njej javno spregovorijo – v tistem trenutku se javnost iz pasivnega opazovalca spremeni v aktivnega soustvarjalca varnostne politike, kar se kaže predvsem v mnenjih in kritikah (občasno tudi pohvalah), konkretnih rešitev, ki bi pripomogle k razrešitvi marsikaterega problema v vojski, ki se tiče tudi javnosti. Za odnos civilne družbe do SV v zadnjih 15-ih letih torej lahko zapišem, da je temeljil (in se spreminjal) ravno na podlagi medijskih predstavitev in debat o dogodkih v vojski, kar je spodbudilo civilno družbo, da se aktivneje posveti vojaškemu vprašanju kot sicer. S tem lahko potrdim glavno hipotezo.

Kot rečeno, tako mediji kot javnost spremljajo ter ocenjujejo dogajanja v SV. Množica tistih, ki spremljajo nek dogodek, pa s sabo prinaša tudi množico različnih mnenj – v najsplošnejši obliki pozitivnih oz. negativnih. Primer odnosa CD do SV to samo še potrjuje. Medtem ko komentarji v dnevnem časopisju, ki o težavah in zmedah v vojski pogosto pišejo kot o nečem povsem vsakdanjem, že skoraj rutinskem, izražajo kritičen pogled na SV, se na drugi strani, sicer dosti redkeje, znajde tudi kakšen komentar, ki izrazi zaupanje v vojsko. Kritična mnenja so bila utemeljena z razlogi tako iz preteklosti in sedanjosti kot tudi prihodnosti. Med preteklimi dejavniki, ki so »zapečatili« negativno podobo SV, prevladujejo neustrezen vojaški kader, domnevne afere in nepravilnosti v vojski ter pomanjkljiva strategija vojaškega razvoja. Medtem ko je mnogo kritik v današnjih dneh povezanih s pomanjkanjem javne debate o vojaških vprašanjih, nekateri že opozarjajo na nezmožnost prilagajanja vojske novim družbenim prioritetam v prihodnje. Vseeno pa kritik na račun SV ne gre nujno tolmačiti kot nepotrebno spodkopavanje položaja vojske v družbi. Iz negativnih odzivov javnosti je potrebno izluščiti srž problema – kaj javnost moti in kje so razlogi za zavračanje »vojaške uniforme«. Dvome in nezaupanje, izrečene na račun SV, lahko razumemo tudi kot dokaz, da vojska ni institucija, ki bi bila docela ignorirana in nezanimiva – nasprotno: često prinašajo tudi željo po izboljšanju situacije. Nujno pa je, da temeljijo na realnih predpostavkah in niso zgolj ugibanja oz. prerane ocene.

Takšna in drugačna mnenja, ocene, itd. pa vplivajo tudi na širše dožemanje vojske kot sestavnega dela družbe oz. na odnos do SV. Spreminjanje odnosa skozi čas ponazarja tudi nihanje zaupanja v vojsko v zadnjih 15-ih letih. Stopnja zaupanja, kot jo je dosegala SV leta 1991, je danes nedosegljiva. V splošnem lahko glede zaupanja v Slovensko vojsko zapišem, da je po letu 1991 bil zabeležen strm upad zaupanja, po letu 1995 pa so spremembe zaupanja bistveno zmernejše – tako pri rasti kot pri padcih. Trend rasti zaupanja se od leta 2002 naprej

ne prekine. Drugi pokazatelj, skozi katerega lahko opazujemo dojetanja vojske s strani CD, je ovrednotenje nalog vojske v analizah javnega mnenja. Tukaj pa, za razliko od zaupanja, v zadnjih 15-ih letih praktično ni zaznati bistvenih sprememb: vseskozi sta prioritetni nalogo obramba domovine in pomoč ob naravnih nesrečah, sicer pa velja omeniti še pojav »novih varnostnih nalog« vojske (boj pred terorizmom, sodelovanje v mednarodnih operacijah ...), ki so takoj ob pojavu pridobile zelo soliden odstotek podpore, ki ga držijo še danes. Vidimo torej, da se je dojetanje zaupanja v vojsko v zadnjih 15-ih letih spreminjalo bistveno bolj kot prepričanje o prioritetnih nalogah vojske, zato lahko potrdim tudi 1. izvedeno hipotezo.

Kljub temu, da sem zapisal, da je očitno, katere naloge se javnosti zdijo pomembne, da jih vojska realizira, pa je kar nekaj vprašanj še odprtih. Verjetno najbolj pereče med njimi je vprašanje družbene vloge vojske v prihodnje. Z drugimi besedami: do kje vojska sme in do kje spada v družbi? Medtem ko jo del javnosti vidi kot servisno službo za posredovanje v izrednih primerih, jo drugi dojemajo kot institucijo, ki konstantno skrbi za varnost svojih državljanov, spet tretji pa jo dojemajo kot represivni aparat, ki spada zgolj in samo za zidove vojašnic, od koder naj se sploh ne prikaže več. Primer, kjer se je omenjena dilema pokazala v praksi, je predlog vojaške parade ob 15-letnici slovenske samostojnosti.

Predlog je skoraj istočasno, ko je prišel v javnost, doživel plaz kritik – tako iz političnih vrst kot iz civilne družbe. Razlogov zoper njo je bilo kar nekaj, izstopal pa je pomislek oz. strah pred (nesmiselnim) »razkazovanjem mišic« ter »topotanjem vojaških škornjev po centru Ljubljane.« Vrh nasprotovanja je bil dosežen z javno peticijo, ki je pozivala k zavrnitvi predloga parade, pod njo pa se je podpisalo precejšnje število znanih javnih osebnosti. Vprašanje parade je bilo tako že v osnovi sprejeto na nivoju, da bi sodelovanje vojske v paradi prezentiralo militaristično eksponiranost, iz strahu pred katero je zraslo takojšnje enotno odklanjanje in celo peticija proti njej. In če je javnost vprašanju parade posvečala pretirano pozornost, potem je toliko bolj presenetljivo dejstvo, da načelnik Generalštaba Slovenske vojske predloga parade sploh ni komentiral.

Poleg izjemno ostre in hitre negativne reakcije na predlog parade pa je celotno dogajanje okoli nje pokazalo še zanimivo dogajanje na političnem polju. Prvi je oster protest paradi izrekel predsednik republike, sicer vrhovni poveljnik vojske, ki ima vso pravico do takšnega postopanja. Bolj presenetljiv je bil odziv zlasti s strani obrambnega ministra: le-ta je istočasno skušal iskati razloge za izvedbo parade, istočasno pa skušal upoštevati mnenje predsednika

Drnovška. Če k temu prištejemo še dejstvo, da je predstavnik predsednika republike parado celo podprl, da premier svojega mnenja praktično ni izrekel, in da, kot je bilo zapisano v medijih, vladna stran ni vložila niti najmanjšega truda, da bi zavrnila sicer trhle razloge tistih, ki so paradi nasprotovali, ugotovimo, da je bilo celotno politično dogajanje precej nenavadno in nekoordinirano. Praktično nemogoče je govoriti o usklajenem konkretnem odzivu na parado s strani katerekoli politične opcije: iz političnih vrst so prihajala bolj ali manj osamljena individualna mnenja in izjave, ki so v končni fazi služili bodisi kot potrditev bodisi kot nasprotovanje mnenju javnosti, ki je narekovala potek dogodkov in odločitev.

Precej številčen je v primeru parade bil tudi odziv strokovne javnosti, mnenja pa so bila tudi tukaj deljena. Medtem ko so predstavniki obramboslovne stroke in sociologije našteji kar nekaj argumentov, zakaj ima vojska vso pravico, da se predstavi na paradi, so mirovniki, pesniki in esejisti izrazili prepričanje, da je parada vse prej kot zaželena, kajti vojska »ne spada na ulice« oz. bi s paradiranjem vzbujala strah. Stališče o tem, ali je parada primerna oblika obeležitve obletnice samostojnosti, je javnost zavzela predvsem glede na prepričanje o tem, do kje lahko vojska poseže v javno življenje oz. kje so njene meje. S tem pa lahko potrdim tudi drugo izvedeno hipotezo.

Če iz primera parade izpeljem nekaj splošnih dejstev v povezavi z vojsko, lahko zapišem, da je šlo za nedorečen predlog brez jasne vizije priprave in izvedbe, kar je spominjalo na poizkus po receptu »če bo uspelo, bo, če ne, ne.« Šlo je tudi za neenovit odziv vladajoče vrste, ki je odgovornost preložila zdaj na ministra, zdaj na celotno vlado, zdaj na odbor za proslave. Šlo je za posploševanja: razmere leta 1985 in takratno parado JLA je težko enačiti z današnjimi razmerami. Slednje značilnosti lahko izpostavim kot temeljne lastnosti civilno-vojaških razmerij v Sloveniji od leta 1991 dalje. Ob pa tem velja opomniti na še nekaj: z vzpostavitvijo demokratičnih instrumentov nadzora nad vojsko, minimizacijo političnega vpliva, slabitvijo njene družbene vloge, opuščanjem vojaških vrednot, razvijanjem nevojaških norm in načinov mišljenja ter pojavom varnostne kulture, kjer vlada prepričanje o zagotovljeni varnosti, je slovenska družba (neopazno) šla skozi proces demilitarizacije. Zato so (in bodo) vsi predlogi, ki se tičejo bodisi formulacije vloge družbe v vojski bodisi poskusa uveljavitve vojske kot enakovrednega družbenega partnerja, sprejeti vsaj s kritiko, če ne že z nasprotovanjem. Obujanje preteklih in polpreteklih vzorcev obnašanja JLA v prejšnjem režimu ter nespornih napak, katere je v začetnem obdobju preživela SV, pa le še pripomore k intenziteti oblikovanja negativnega odnosa do SV.

8. VIRI IN LITERATURA

KNJIGE IN PUBLIKACIJE

- Grizold, Anton (2005): Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Jelušič, Ljubica (1997): Legitimnost sodobnega vojaštva. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Keane, John (1990): Despotizem in demokracija. Univerzitetna konferenca ZSMS, Ljubljana
- Kotlica, Mira (2005): Vloga medijev in njihov vpliv na oblikovanje javnega mnenja o (prepovedanih) drogah (diplomsko delo). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Peinkihner, Anton (1997) Civilno-vojaška razmerja v srednjeevropskih deželah v tranziciji: primer Slovenije (magistrsko delo). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Rozman, Jože (2005): Sociološki vidiki profesionalizacije Slovenske vojske (diplomsko delo). Filozofska fakulteta, Ljubljana

ČLANKI V REVIJAH IN ZBORNIKIH

- Arnejčič, Beno (1998): Na tehtnici s tremi skodelicami. Revija Obramba, 30, 7, Ljubljana, str. 4–6
- Bebler, Anton (1985): Carl von Clausewitz in klasična politična teorija vojne. Časopis za kritiko znanosti, št. 75/76, maj-junij 1985, Univerzitetni konferenci Zveze socialistične mladine Slovenije Maribor in Ljubljana, str. 3–17
- Bebler, Anton (2005): Civil-military relations and democratic control of the armed forces in Slovenia. V: Bebler, Anton (ur.): Sodobno vojaštvo in družba. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 87–99
- Bibič, Adolf (1988): Civilna družba. V: Enciklopedija Slovenije 2. Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 73–74
- Callaghan, Jean M. in Kernic, Franz (2003): Armed forces and society. V: Callaghan, Jean M. in Kernic, Franz (ur.): Armed forces and international security: global trends and issues. Lit Verlag, Münster, str. 37–39

- Cottey, Andrew in ostali (2002): The second generation problematic: rethinking democracy and civil-military relations in central and eastern Europe. *Armed forces & society*, Vol. 29, No. 1, str. 31–56
- Diamond, Larry in Plattner, Marc F. (1996): Introduction. V: Diamond, Larry in Plattner, Marc F. (ur.): *Civil-Military relations and democracy*. The John Hopkins University Press, London, str. ix-xxxiv
- Dimnik, Matjaž (1998): Različno sodelovanje vojske v politiki. *Slovenska vojska*, št. 168, 25.9. 1998. Ministrstvo za obrambo, Ljubljana, str. 14–15
- Grizold, Anton (1997): Civil-military relations in Slovenia. V: Bebler, Anton (ur.): *Civil-military relations in post-communist states: Central and Eastern Europe in transition*. Praeger Publishers, Westport, str. 101-109
- Grizold, Anton (1994): Civilni nadzor nad vojskvom v ZDA. *Teorija in praksa*, 32, 1–2, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 127–135
- Jelušič, Ljubica (2003): Defence reforms in Slovenia 1991-2001. V: Grizold, Anton in Prezelj, Iztok (ur.): *Security and cooperation in Southeastern Europe*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 109–131
- Jelušič, Ljubica in Malešič, Marjan (2003): 'La petite muette' and suspicious controller: armed forces in Slovenia. V: Forster, Anthony in drugi (ur.): *Soldiers and societies in postcommunist Europe: legitimacy and change*. Palgrave Macmillan, New York, str. 169–184
- Keiswetter, Allen L. (1997): The Partnership for peace and civil-military relations in a democracy. V: Bebler, Anton (ur.): *Civil-military relations in post-communist states: central and eastern Europe in transition*. Praeger publishers, Westport, str. 3–7
- Kos, Marko (1995): Vojska v demokraciji. *Nova revija*, 14, 158, str. 8–13
- Kotnik Dvojmoč, Igor (1998): Nekateri vidiki preoblikovanja Slovenske vojske. V: Grizold, Anton (ur.): *Perspektive sodobne varnosti*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 136–155
- Manigart, Philippe (1994): Civilno-vojaška razmerja v pluralističnih demokracijah: ugotovitve, ki izhajajo iz belgijskega primera s konceptualnimi razlagami. *Teorija in praksa*, 31, 9-10, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 877–899
- Peinkihner, Anton (2000): Civilno-vojaški odnosi v nekdanji SFRJ in Sloveniji. *Vojstvo*, 5, 7, (str. 31–38)

- Rukavishnikov in Pugh (2003): Civil-military relations. V: Caforio, Giuseppe (ur.): Handbook of the society of the military. Kluwer Academic/Plenum publishers, New York, str. 131–149
- Rutar, Boris (1999): Vloga vojske v bodoče ali civilno-vojaška razmerja v 21. stoletju. Bilten Slovenske vojske, let. 1. št. 1. Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana, str. 105–113
- Švajncer, Janez J. (1998): Slovenska vojska. V: Enciklopedija Slovenije 12. Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 14
- Trampuš, Jure (2006): Parada? Ne, hvala! Mladina, 9/2006, str. 21–25
- Zulean, Marian (2003): Civil-military relations in Southeastern Europe. V: Callaghan, Jean M. in Kernic, Franz (ur.): Armed forces and international security: global trends and issues. Lit Verlag, Münster, str. 113–119

RAZISKAVE

- Toš, Niko et. al.: Slovensko javno mnenje 1990/3. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1991/1: Demokratizacija v Vzhodnoevropskih državah. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1991/2: Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1992/3: Procesi demokratizacije. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1993/1. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1994/4: Mednarodna raziskava narodne identitete. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje Slovensko 1994/5: Nacionalna varnost in mednarodni odnosi . Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1995/1: Stališča o znanosti in tehnologiji. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1996/1 in mednarodna raziskava volilnih sistemov. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1997/1: Stališča Slovencev o pridruženju Evropski Uniji. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1998/2 in razumevanje preteklosti II. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 1999/1: Demokratizacija v vzhodno-evropskih državah. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2000/1. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2001/2: Slovensko javno mnenje in Mednarodna raziskava Procesi demokratizacije v srednji in vzhodni Evropi. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2002/1: Stališča Slovencev o pridruženju Evropski Uniji in NATO. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2003/1. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2003/3: Nacionalna in mednarodna varnost; vojaški poklic. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

- Toš, Niko et al.: Slovensko javno mnenje 2005/2: Nacionalna in mednarodna varnost in Mednarodna povolilna raziskava. Center za proučevanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

ČASOPISNI VIRI

- Babič, Mateja (2006): »To ni parada, ampak sodelovanje vojske«. Delo, 1. 3. 2006, str. 2
- Began, Vlado (1996): Ali je obstoj vojske v dobro ljudstva? Delo, 11. 10. 1996, str. 5
- Brajer, Ciril (2001): V NATO s pošvedranimi škornji. Nedeljski dnevnik, 10. 6. 2001, str. 11
- Branc, Tomaž (2006): Parada. Delo, 7. 3. 2006, str. 6
- Budja, Bojan (1998): Kučanova vojska. Večer, 28. 5. 1998, str. 5
- Budja, Bojan (1996): Papirnati nesmisli Slovenske vojske. Večer, 22. 6. 1996, str. 36
- Budja, Bojan (1998a): Praznična resnica. Večer, 15. 5. 1998, str. 5
- Bukovec, Tomaž (1993a) Kršitve tudi v naši vojski, Dnevnik, 3. 3. 1993, str. 24
- Bukovec, Tomaž (1993): Minister zaradi vojske ali vojska zaradi ministra? Nedeljski dnevnik, 13. 6. 1993, str. 2
- bz (2006): Bo vlada potrdila parado? Večer, 2. 3. 2006, str. 3
- Caharijas, Domen (2003): Prehitevanje. Dnevnik, 5. 8. 2003, str. 3
- Caharijas, Domen (2006): Umik v konspiracijo. Dnevnik, 3. 3. 2006, str. 3
- Crnkovič, Marko (1998): Kje je naša vojska? Sobotna priloga Dela, 18. 4. 1998, str. 44
- Debevc, Jože (2006): Vojaška parada. Delo, 6. 4. 2006, str. 5
- Galun, Robert in Repovž, Grega (2006): Vrhovni poveljnik SV nasprotuje paradi. Delo, 24. 2. 2006, str. 2
- Gazdić, Sašo (1996): Kam krmarijo slovensko vojsko. Sobotna priloga Dela, 27. 7. 1996, str. 40
- Hočevnar, Borut in Trtnik, Samo (2006): Na dan državnosti bo prva slovenska vojaška parada. Dnevnik, 21. 2. 2006, str. 3
- Janez Janša o paradi 1985 (2006). Delo, 25. 2. 2006, str. 2
- Jež, Boris (1998): Avgijev hlev, čakajoč na bronastega konja. Delo, 21. 11. 1998, str. 3
- Jež, Boris (2001): Beganja in iskanja. Delo, 25. 4. 2001, str. 3
- Jež, Boris (2001a): Kdo nas brani? Delo, 19. 5. 2001, str. 3

- Juri, Luka (1999): Ko martinček kaže zobe ali nesmiselni predlogi o profesionalni vojski v Sloveniji. Sobotna priloga Dela, 18. 9. 1999, str. 43
- Klančnik, Rok V. (1994): Vojak s človeškim obrazom? Sobotna priloga Dela, 23. 4.1994, str. 25
- Kociper, Franc (2006): Ne za parado, za štipendije! Večer, 22. 3. 2006, str. 25
- Kolenc, Gorazd (2006): Parada in zategovanje pasu. Delo, 25. 3. 2006. str. 5
- Kolšek, Peter (2006): Naša četica koraka. Sobotna priloga Dela, 4. 3. 2006, str. 26
- Konc, Marjan (1999): Predlagateljem najemniške vojske na Slovenskem. Delo, 14. 9. 1999, str. 7
- Kotnik, Igor (2006): Razkazovanje moči ali razkazovanje sodelovanja? Delo, 28. 2. 2006, str. 5
- Kozovinc, Gregor in Jukič, Igor (1991): Močni in veliki. Revija Tribuna, 11. 11. 1991, str. 14–15
- Lesjak, Miran (2003): Dobra popotnica za Slovensko vojsko. Dnevnik, 27. 10. 2003, str. 2
- M. A. (2006): Namesto parade le sodelovanje vojske? Delo, 3. 3. 2006, str. 3
- Makarovič, Matej (2006): Državnost in vojska. Delo, 15. 3. 2006, str. 5
- Mekina, Borut (2006a): Morda pa parada vseeno bo. Večer, 25. 2. 2006, str. 5
- Mekina, Borut (2006): Spet so bile dovoljene sanje. Večer, 26. 6. 2006, str. 2
- Mihelj, Vlado (2001): Naša vojska. Sobotna priloga Dela, 28. 4. 2001, str. 11
- Nemeč, Hermina (2006): Vojaška parada ob dnevu državnosti. Delo, 28. 2. 2006, str. 5
- N. R. (2006): Petnajst let države. Delo, 26. 6. 2006, str. 2
- Parade ne bo (2006). Delo, 23. 5. 2006, str. 2
- Pečauer, Marko (2006): Ali nismo tega že videli? Sobotna priloga Dela, 4. 3. 2006, str.1
- Pečauer, Marko (2006): »Nikoli ne bomo največji, lahko pa smo najboljši«. Delo, 26. 6. 2006, str. 1
- Poglajen, Jože (2006): Nujno o nasledstvu in občinah. Delo, 18. 2. 2006, str. 2
- Poglajen, Jože (1999): Poklic: slovenski vojak. Dnevnik, 31. 8. 1999, str. 2
- Poglajen, Jože (2006a): Vojska se ne pripravlja na parado. Delo, 15. 3. 2006, str. 2
- Praprotnik, Rok (1999): Iz naborniškega v poklicno služenje vojske? Delo, 31. 8. 1999, str. 2
- Praprotnik, Rok (2003): Nič več služenja domovini. Delo, 15. 10. 2003, str. 2
- Praprotnik, Rok (2002): Nizko zaupanje v sposobnost vojske. Delo, 2. 3. 2002, str. 2
- Praprotnik, Rok (2002a): Postopno do poklicne vojske. Delo, 2. 3. 2002, str. 1.

- Praprotnik, Rok (2000): Regiment po cesti kolovrati. Delo, 10. 2. 2000, str. 3
- Praprotnik, Rok (2006). Strumno korakanje po središču Ljubljane. Delo, 25. 2. 2006, str. 2
- Praprotnik, Rok (2001): Štirje padci in dva vzpona. Delo, 1.12. 2001, str. 5
- Prijatelj, Mihael (1999): Kako zavarovati SV? Delo, 20. 12. 1999, str. 5
- Prijatelj, Mihael (2006): Represivni organi. Delo, 7. 3. 2006, str. 5
- Proslava naj združuje (2006). Delo, 28. 2. 2006, str. 2
- Rant, Andrej (1996): Kam krmarijo Slovensko vojsko. Sobotna priloga Dela, 31. 8. 1996, str. 38
- Senekovič, Alojz (2006): Podpora paradi. Večer, 11. 3. 2006, str. 26
- Stepišnik, Matija (2006): Militarizacija po slovensko ali demokratični rituali z vojsko. Večer, 21. 3. 2006, str. 4
- Štokelj, Silvan (2006): Smo za vojaško parado. Delo, priloga Ona, 28. 3. 2006, str. 76
- Trtnik, Samo (2006): Janša: zmoremo več. Dnevnik, 26. 6. 2006, str. 3
- Trtnik, Samo (2006a): Nejasne pristojnosti vrhovnega poveljnika. Dnevnik, 27. 2. 2006, str. 3
- Trtnik, Samo in Klipšteter, Tomaž (2006): Nič o paradi. Dnevnik, 24. 2. 2006, str. 3
- Verbič, Boris (2006): Parada. Delo, 3. 3. 2006, str. 5.
- Vodušek, Vladimir (1995b): Oddaljevanje ali približevanje vojaškim standardom Zahoda? Delo, 12. 6. 1995, str. 2
- Vodušek, Vladimir (1995a): Vihar v »pentagonu«. Delo, 8. 8. 1995, str. 3
- Vodušek, Vladimir (1995): Vojska brez generalov. Delo, 31. 7. 1995, str. 3
- Zgaga, Blaž (1998b): Država je še vedno brez prav vojske. Delo, 8. 9. 1998, str. 2
- Zgaga, Blaž (2006a): Odločitev o vojaški paradi preložena. Večer, 3. 3. 2006, str. 4
- Zgaga, Blaž (2006): Odločitev o paradi preložena za nedoločen čas. Večer, 24. 2. 2006, str. 5
- Zgaga, Blaž (1997): Preobrazba Slovenske vojske »na mestu prosto« že pol leta. Delo, 27. 2. 1997, str. 2
- Zgaga, Blaž (1997a): Slovenska vojska daleč okoli najšibkejša po ognjeni moči. Delo, 15. 4. 1997, str. 4
- Zgaga, Blaž (1998c) Smrčanje na lovorikah TO. Sobotna priloga Dela, 7. 2. 1998, str. 29
- Zgaga, Blaž (1998a): Trobljenje v isti rog. Delo, 18. 7. 1998, str. 2
- Zgaga, Blaž (1998): Trohnenje Slovenske vojske. Delo, 6. 7. 1998, str. 3

SPLETNI VIRI

- Čar, Aleš (2006): Evropa ne ve, kje se neha, zato tudi ne ve, kaj je. <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=169764> (dostop 27. 6. 2006)
- Drnovšek se ne sramuje slovenske vojske. <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=167326> (dostop 15. 3. 2006)
- Erjavec ne zeli polemizirati s predsednikom. http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,125039 (dostop 26. 6. 2006)
- <http://en.thinkexist.com/quotations/military/3.html> (dostop 19. 3. 2006)
- <http://en.thinkexist.com/quotations/military/4.html> (dostop 19. 3. 2006)
- Janša: Odločitev o vojaški paradi še ni padla. http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,121968 (dostop 15. 3. 2006)
- Javno pismo predsednika republike obrambnemu ministru (sporočilo za javnost z dne 25. 2. 2006). <http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/dokumentiweb/F0E569D8EC9B9875C125712000322E86?OpenDocument> (dostop 26. 6. 2006)
- Koordinacijski odbor za državne proslave obžaluje nepotreben in neprijeten zaplet glede načina obeležitve 15. obletnice slovenske osamosvojitve (sporočilo za javnost Urada vlade za informiranje Republike Slovenije z dne 23. 2. 2006). http://www.vlada.si/index.php?&i1=UVI&i2=slo&i3=1&i4=spj&i5=ter_dvl_021&i10=artic&i12=857CF0B12F38579DC125711E004FFD6D&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (dostop 26. 6. 2006)
- Kronološki pregled dogodkov v letu 1990. Dostopno na: <http://www.slovenskavojska.si/poklicna/zgodovina/zgodovina1990.htm> (dostop 28. 4. 2006)
- Lavrinc začasno spet v Drnovškovem kabinetu. <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=177129> (dostop 27. 6. 2006)
- Parade ne bo. http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,138035 (dostop 27. 6. 2006)
- Parade za dan državnosti ne bo. <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=181228> (dostop 27. 6. 2006)
- Peticija proti razkazovanju vojaške moči. <http://www.mladina.si/parada> (dostop 26. 6. 2006).

- Podobnik: Drnovšek naj dobro premisli.
http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,122339 (dostop 26. 6. 2006)
- Pot do slovenske države. Dostopno na: <http://www.uvi.si/10let/pot/> (dostop 28. 4. 2006)
- Poziv vladi k odpovedi vojaške parade. <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=167684> (dostop 14. 3. 2006)
- Predsednik republike o vojaški paradi (sporočilo za javnost z dne 22. 2. 2006)
<http://www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/dokumentiweb/A2D07FDCBB323925C125711D00652268?OpenDocument> (dostop 26. 6. 2006)
- Predstavnica Državnega zbora pri odločitvi o vojaški paradi ni sodelovala.
<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=170842> (dostop 27. 6. 2006)
- Program prireditev ob obletnici osamosvojitve znan aprila.
<http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=168416> (dostop 15. 3. 2006)
- Vlada o proslavi in dejavnosti Cie.
http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,122631 (dostop 26. 6. 2006)
- Vojna za neodvisnost. Dostopno na :
<http://www.slovenskavojska.si/poklicna/zgodovina/zgodovina3.htm> (dostop 28. 4. 2006)
- Vojski ni le do razkazovanja moči.
http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,35,121598 (dostop 15. 3. 2006)

ZAKONI IN PODZAKONSKI AKTI

- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti (2001). Uradni list RS, št. 56/2001 z dne 6. 7. 2001
- Ustava RS (1991). Uradni list RS, št. 33/1991 z dne 28. 12. 1991
- Zakon o obrambi (1994). Uradni list RS, št. 82/1994 z dne 30. 12. 1994
- Zakon o obrambi (2004). Uradni list RS, št. 103/2004 z dne 23. 9. 2004

TV ODDAJA

- Odmevi, RTV SLO, 27.02.2006